

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Tuuli Viitaniemi

Perinnöstä luopumisen ja sen peruuttamisen veroseuraamukset

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Talousoikeuden pro gradu -tutkielma
Talousoikeuden maisteriohjelma

Vaasa 2021

VAASAN YLIOPISTO
Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö

Tekijä:	Tuuli Viitaniemi		
Tutkielman nimi:	Perinnöstä luopumisen ja sen peruuttamisen veroseuraamukset		
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri		
Oppiaine:	Talousoikeus		
Työn ohjaaja:	Pekka Vainio		
Valmistumisvuosi:	2021	Sivumäärä:	100

TIIVISTELMÄ:

Suomalaisten elinikä on pidentynyt ja samalla myös jälkipolville siirtyvän varallisuuden määrä on kasvanut. Nämä tekijät ovat lisänneet jäämistösuunnittelun tarvetta ja erilaiset kuolemanvaraiset järjestelyt ovatkin yleistyneet suomalaisten keskuudessa. Perinnöstä luopuminen on yksi jäämistösuunnittelun keinoista, jonka avulla on mahdollista saavuttaa merkittäviäkin verosäästöjä. Perillisen on mahdollista siirtää perintö yhden sukupolven yli luopumalla siitä, jolloin myös yksi sukupolvi vähemmän joutuu maksamaan perintöveroa perintönä siirtyvästä omaisuudesta.

Tutkielman tavoitteena on tutkia perinnönsaajan ja testamentinsaajan oikeutta luopua saannostaan sekä luopumisen vaikutuksia perintöverotukseen. Toisena tavoitteena on tutkia perinnönsaajan ja testamentinsaajan oikeutta peruuttaa luopumisensa sekä luopumisen peruuttamisen vaikutuksia perintöverotukseen. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten perinnön- tai testamentinsaaja voi luopua saannostaan tehokkaasti siten, että saannon kohteena ollut varallisuus ja siihen liittyvä perintöverovelvollisuus siirtyisi sijaantuloperilliselle. Lisäksi tutkielmassa selvitetään, onko perinnöstä luopuneella oikeutta peruuttaa luopumisensa ja jos on, niin minkälaisilla edellytyksillä tämä on mahdollista ja millaisia vaikutuksia luopumisen peruuttamisella on perintöverotuksen toimittamiseen.

Tutkielma toteutetaan oikeusdogmaattisena eli lainopillisena tutkimuksena. Tutkielma perustuu vallitsevaan lainoppiin, jonka tarkoitus on selvittää, miten oikeus on tosiasiallisesti toteutunut ja miten se tulee myös tulevaisuudessa todennäköisesti tapahtumaan. Lähdeaineistona tutkielmassa käytetään kansallista lainsäädäntöä ja niiden esitöitä, oikeuskirjallisuutta ja korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä. Lisäksi Verohallinnon ohjeilla on keskeinen rooli vallitsevan verotuskäytännön tutkimisessä.

Mikäli perinnöstä luopuminen on tapahtunut tehokkaasti, kohdistetaan perittävän jälkeen toimitettava perintöverotus luopujan sijasta perittävän omaisuutta saaneisiin. Tehottomaksi todetussa luopumisessa luopuja ei vapaudu perintöverovelvollisuudestaan, joten hänelle määrätään koko perintöosuudesta perintövero maksettavaksi. Tämän lisäksi tehottoman luopumisen yhteydessä määrätään lahjavero luopujan sijaan omaisuuden saajalle.

Perintöverotuksessa katsotaan lähtökohtaisesti, että perinnöstä luopuminen yksipuolisena oikeustoimena sitoo tekijäänsä, eikä luopuminen ole yksipuolisesti peruutettavissa. Perinnöstä ennakkoon luopunut voi peruuttaa luopumisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti perittävälle, mutta perittävän ei tarvitse hyväksyä peruutusta. Sekä ennakkoluopumista että jälkiluopumista saattaa kuitenkin rasittaa jokin pätemättömyysperuste, johon luopujan on mahdollista vedota.

AVAINSANAT: perinnöt, perintöoikeus, perintövero, testamentti, verotus, luopuminen

Sisällys

1	Johdanto	6
1.1	Tutkielman tausta	6
1.2	Tutkielman tavoite	7
1.3	Tutkimusmenetelmä ja käytetty aineisto	8
1.4	Tutkielman rakenne	9
2	Perintöoikeus ja perintöverotus Suomessa	11
2.1	Perintöoikeuden yleiset edellytykset	11
2.2	Lakimääräinen perimysjärjestys	14
2.3	Testamenttioikeus	17
2.4	Perinnön ja testamentin vastaanottaminen	20
2.5	Perintöverotus	22
2.5.1	Perintöverovelvollisuus	22
2.5.2	Perintöveron määrä	23
2.5.3	Perintöverotuksessa huomioitavat vähennykset	25
3	Perinnöstä ja testamentista luopuminen	27
3.1	Perinnöstä luopuminen lainsäädännössä	27
3.2	Perinnöstä luopumisen yleiset edellytykset	30
3.3	Perinnöstä luopuminen perittävän eläessä	33
3.3.1	Yleistä ennakkoluopumisesta	33
3.3.2	Ennakkoluopumisen edellytykset	34
3.3.3	Lakiosaperillisen oikeus korvaukseen ennakkoluopumisesta	36
3.3.4	Ennakkoluopuminen ja sijaantuloperilliset	40
3.4	Perinnöstä ja testamentista luopuminen perittävän kuoleman jälkeen	43
3.4.1	Passiivinen jälkiluopuminen	43
3.4.2	Aktiivisen jälkiluopumisen edellytykset	43
3.4.3	Aikaraja perinnöstä luopumiselle	46
3.4.4	Sijaantuloperilliset ja testamentin toissijaismääräys	49
4	Perinnöstä luopumisen vaikutukset verotukseen	53

4.1	Luopumisen huomioiminen perintöverotuksessa	53
4.2	Ennakkoluopuminen	54
4.2.1	Ennakkoluopujalle maksetun vastikkeen verotus	54
4.2.2	Alaikäisyysvähennys	56
4.3	Jälkiluopuminen	57
4.3.1	Jälkiluopumisen tehokkuus	57
4.3.2	Jälkiluopumisen tehottomuus	61
4.3.3	Osittainen perinnöstä ja testamentista luopuminen	62
5	Perinnöstä luopumisen lähi-ilmiöitä	68
5.1	Perintöosuuden luovutus	68
5.2	Lesken oikeus vedota testamenttiin osittain	70
5.3	Tasingosta luopuminen	71
6	Perinnöstä tai testamentista luopumisen pätemättömyys ja peruuttaminen	74
6.1	Luopumisen pätemättömyys	74
6.1.1	Pätemättömyysperusteet	74
6.1.2	Oikeustoimeen pakottaminen	79
6.1.3	Virheelliset käsitykset	81
6.1.4	Erehtyminen itsenäisenä pätemättömyysperusteena	84
6.1.5	Pätemättömyyden vaikutukset luopumiseen	86
6.2	Luopumisen peruuttaminen	88
7	Lopuksi	92
	Lähteet	95
	Oikeustapausluettelo	100

Lyhenteet

AL	Avoliittolaki
HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
HolhTL	Laki holhoustoimesta
IsyysL	Isyyslaki
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KKO	Korkein oikeus
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista
PerVL	Perintö- ja lahjaverolaki
PK	Perintökaari
UK	Ulosottokaari

1 Johdanto

1.1 Tutkielman tausta

Suomalaisten eliniän pidentymisen myötä ollaan tilanteessa, jossa samassa suvussa saattaa olla elossa samaan aikaan jopa kolme tai neljä sukupolvea. Myös suomalaisten varallisuuden määrä on kasvanut ja yhä tavallisempaa onkin siirtää varallisuutta jo elinaikana esimerkiksi nuoremmalle sukupolvelle. Eliniän pidentyminen, sekä muutokset suomalaisten yksityishenkilöiden varallisuuden määrässä ovat lisänneet jäämistösuunnittelun tarvetta. Jäämistösuunnitteluksi katsotaan niin perittävän elinaikanaan tekemät oikeustoimet, kuin sellaiset oikeustoimet, jotka perillinen tekee vasta perinnönjättäjän kuoleman jälkeen. Tänä päivänä melko yleisiä ovatkin erilaiset kuolemanvaraiset järjestelyt, kuten avioehtosopimuksen tai testamentin laatiminen. Kuolemanvaraisten järjestelyjen myötä myös esimerkiksi perinnöstä ennakkoon luopuminen saattaa yhä useammin tulla pohdittavaksi vaihtoehdoksi. Tällaisissa oikeustoimissa on käytännössä kyse siitä, että perittävä tai perillinen tahtoo tietoisesti poiketa jostain lakiin perustuvasta perhe- ja jäämistöoikeuden periaatteesta. Oikeustoimen avulla perittävä voi esimerkiksi yhdessä aviopuolisonsa kanssa rajoittaa puolisoiden avio-oikeutta solmimalla avioehtosopimuksen tai vaikuttaa perillisten saaman perintöosuuden määrään laatimalla testamentin.¹

Jäämistösuunnittelun yleistyminen näkyi myös työskennellessäni Verohallinnolla perintö- ja lahjaverotustehtävissä. Perintöveropäätöksiä tehdessä oli melko yleistä, että huomioon piti ottaa esimerkiksi puolisoiden tekemä avioehtosopimus tai perittävän laatima testamentti. Myös perinnöstä luopuminen tuntui olevan koko ajan yleistävämpi ilmiö. Työni kautta kiinnostuinkin erityisesti perinnöstä luopumiseen liittyvistä vaatimuksista ja seuraamuksista. Kyseessä on nimittäin oikeustoimi, jonka tekemistä ja seuraamuksia määrittelee vahvasti laki ja ellei perinnöstä luopumista ole toteutettu oikealla tavalla, voi seurauksena olla ihan eri lopputulos kuin se, mihin luopuja on oikeustoimellaan alun perin pyrkinyt. Perinnöstä luopumista säätelevä lainsäädäntö ei ole aukoton ja

¹ Rabinä 2014: 325, 326

monen säännöksen kohdalla on jätetty tulkinnanvaraa, joten oikeuskäytännöllä ja oikeuskirjallisuudella on merkittävä rooli tulkintaa vaativissa perinnöstä luopumistilanteissa.

Olen aiempien opintojeni lopputyössä tutkinut testamentista luopumista ja sen vaikutuksia perintöverotukseen. Nyt koinkin luontevaksi jatkaa tätä tutkimusta laajentamalla aihetta siten, että käsittelen tässä tutkielmassa sekä lakimääräisestä perinnöstä että testamentista luopumista ja tämän lisäksi tutkin myös perinnöstä tai testamentista luopuneen mahdollisuutta peruuttaa luopumisensa. Siviilioikeudellisen puolen lisäksi kyseisiin oikeustoimiin liittyy vero-oikeudellinen puoli, sillä perintö- ja testamenttisaanto on saajalleen veronalainen. Lähestynkin tässä tutkielmassa perinnöstä luopumista ja sen peruuttamista vero-oikeudellisesta näkökulmasta, vaikka kyseisillä oikeustoimilla on vaikutusta myös esimerkiksi velkojien asemaan ja erityisesti ulosoton toimintaan. Tutkielma keskittyy kuitenkin perinnöstä luopumisen ja luopumisen peruuttamisen siviilioikeudellisiin sekä vero-oikeudellisiin edellytyksiin ja siitä aiheutuviin veroseuraamuksiin, joista pääosassa on perintöverotuksen määräytyminen ja luopumisesta tai luopumisen peruuttamisesta mahdollisesti aiheutuvat lahjaveroseuraamukset. Esittelen tutkielmassa lyhyesti myös muita perinnöstä luopumisesta aiheutuvia mahdollisia veroseuraamuksia, kuten varainsiirtovero- ja tuloveroseuraamuksia.

1.2 Tutkielman tavoite

Tutkielman tavoitteena on tutkia perinnönsaajan ja testamentinsaajan oikeutta luopua saannostaan sekä luopumisen vaikutuksia perintöverotukseen. Toisena tavoitteena on tutkia perinnönsaajan ja testamentinsaajan oikeutta peruuttaa luopumisensa sekä luopumisen peruuttamisen vaikutuksia perintöverotukseen. Tarkoitukseni on selvittää tutkielman avulla, miten perinnön- tai testamentinsaaja voi luopua saannostaan tehokkaasti siten, että saannon kohteena ollut varallisuus ja siihen liittyvä perintöverovelvollisuus siirtyisi sijaantulooperilliselle. Lisäksi selvitän, onko perinnöstä luopuneella oikeutta peruuttaa luopumisensa ja jos on, niin minkälaisilla edellytyksillä tämä on

mahdollista ja millaisia vaikutuksia luopumisen peruuttamisella on perintöverotuksen toimittamiseen.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat seuraavat :

1. Miten perintö- tai testamenttisaannosta voi luopua ja millaisia vaikutuksia luopumisella on perintöverotukseen?
2. Voiko perintö- tai testamenttisaannosta luopunut peruuttaa saantoaan koskevan luopumisilmoituksensa ja millaisia vaikutuksia luopumisen peruuttamisella on perintöverotukseen?

1.3 Tutkimusmenetelmä ja käytetty aineisto

Tutkielma toteutetaan oikeusdogmaattisena eli lainopillisena tutkimuksena. Lainopin tarkoituksena on voimassa olevaa oikeutta koskevien perusteltujen tulkinta-, punninta- ja systeemikannanottojen tuottaminen². Kannanotoilla pyritään Kolehmainen mukaan yleensä osoittamaan vallitsevan lainopin mukaisesti voimassa olevan oikeuden sisältö tietyinä ajankohtana. Tutkielma perustuu vallitsevaan lainoppiin, jonka tarkoituksena Kolehmainen määrittää sen selvittämisen, miten oikeus on tosiasiallisesti toteutunut ja miten se tulee myös tulevaisuudessa todennäköisesti tapahtumaan. Tämän pyrin tuomaan ilmi tutkimalla aihealueeseeni liittyvää lainsäädäntöä ja oikeuskirjallisuutta mahdollisimman laajasti. Lisäksi hyödynnän pääosin korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä osoituksena lainsäädännön soveltamisesta käytännössä.

Perintöoikeuden kansallisten kysymysten ratkaisuperusteena käytetään pääasiassa kansallisen oikeuden normistoa. Vuonna 2015 voimaan tullutta Euroopan unionin perintöasetusta tulee kuitenkin soveltaa perintöoikeudellisiin kysymyksiin tilanteissa, jossa perittävä on Suomen kansalainen, joka on muuttanut Suomesta toiseen Euroopan unionin

² Kolehmainen 2016: 107

valtioon³. Tämä tutkielma on kuitenkin rajattu koskemaan vain kansallisen oikeuden soveltamistilanteita, joten vahvasti velvoittavana oikeuslähteenä käytetään ainoastaan kansallisen oikeuden lainsäädäntöä. Keskeisimmät tutkielmaan liittyvät lait ovat perintökaari (PK 40/1965) ja perintö- ja lahjaverolaki (PerVL 378/1940). Luopujan oikeutta peruuttaa luopumisensa sopimuksen pätemättömyysperusteeseen vetoamisen perusteella tarkastellessa sovellettavaksi tulee lisäksi laki varallisoikeudellisista oikeustoimista (OikTL 228/1929). Tutkielman lähteinä käytetään lisäksi oikeuskirjallisuutta, korkeimman oikeuden oikeuskäytäntöä ja Verohallinnon ohjeita.

1.4 Tutkielman rakenne

Tutkielma koostuu kuudesta pääluvusta, näiden alaluvuista sekä seitsemännestä loppuluvusta. Tutkielma alkaa tutkielman aiheen, taustan, tavoitteen ja käytetyn tutkimusmenetelmän esittelevällä johdannolla, joka muodostaa tutkielman ensimmäisen luvun. Tutkielman aihe edellyttää perehtymistä perintöoikeuden ja perintöverotuksen perusteisiin, joten tutkielman toisessa luvussa tarkastellaan näitä aihealueita. Perintöoikeuden osalta tutkielman toisessa luvussa käsitellään Suomen perintöoikeutta sääntelevän perintökaaren säännöksiä perimisoikeuden edellytyksistä sekä perimysjärjestyksen määräytymisestä. Lisäksi luvussa perehdytään testamenttioikeuteen pääpiirteissään ja esitellään perintö- ja lahjaverolain määrittelemät perusteet perintöveron määräytymiselle ja perintöverovelvollisuuden syntyemiselle.

Tutkielman varsinaista aihetta eli perinnöstä luopumista ja luopumisen peruuttamista käsitellään tutkielman kolmannessa, neljännessä, viidennessä ja kuudennessa luvussa. Kolmannessa luvussa perehdytään perinnöstä ja testamentista luopumista sääntelevän lainsäädännön historiaan ja nykytilaan. Luvussa selvitetään myös, miten ja millä edellytyksillä perillinen voi luopua perinnöstä tai testamentista, ja kenelle perinnöstä luopuneen osuus siirtyy. Neljäs luku käsittelee perinnöstä luopumisen vaikutuksia

³ Aarnio & Kangas 2016: 36, ks. lisää Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012

verotukseen. Luvussa käydään läpi eri luopumistapoihin liittyviä veroseuraamuksia. Pääpaino veroseuraamuksien käsittelyssä on perintöverotuksessa, mutta luvussa sivutaan myös muita verolajeja. Viidennessä luvussa nostetaan esille perinnöstä luopumisen lähi-ilmiöitä ja niiden vaikutuksia verotukseen. Kuudennen luvun aiheena on perinnöstä tai testamentista luopumisen pätemättömyys ja peruuttaminen. Tässä luvussa käsitellään luopumisen peruuttamista kahdesta eri näkökulmasta. Ensin tarkastellaan mahdollisuutta siihen, että luopumisen kohdalla täytyisi jokin pätemättömyysperuste, jonka johdosta luopuminen olisi ollut alun perinkin pätemätön. Toinen näkökulma tarkastelee luopumista luopujan aktiivisten toimien kautta eli tuodaan esille ne keinot, joiden kautta perinnöstä tai testamentista luopuneen olisi mahdollista peruuttaa luopumisensa tehokkaasti.

Tutkielman viimeinen luku on seitsemäs luku, jossa tarkastellaan vielä perinnöstä tai testamentista luopumista verosuunnittelukeinona, sekä nostetaan esille asioita, jotka tutkielman tulosten perusteella olisi hyvä ottaa huomioon harkittaessa perinnöstä tai testamentista luopumista tai luopumisen peruuttamista.

2 Perintöoikeus ja perintöverotus Suomessa

2.1 Perintöoikeuden yleiset edellytykset

Yleisen yksityisoikeuden alaan kuuluva perhe- ja jäämistöoikeus kulkee mukana henkilön koko elämän ajan määrittäen hänen oikeusasemaansa erilaisissa elämän vaiheissa ja tapahtumissa. Henkilön kohdatessa kuoleman, sovelletaan hänen oikeusasemansa määrittelyyn jäämistöoikeuden säännöksiä.⁴

Perintöoikeudet täydentävät sekä yhteiskunnan omistusjärjestelmää että varallisuusoi-keudellisia sääntöjä. Perintöoikeudet vaikuttavat yhteiskunnan omistusjärjestelmään mahdollistamalla omaisuuden siirtymisen sukupolvelta toiselle.⁵ Yksityishenkilön omis-tama varallisuus muuttuu hänen kuolemansa myötä perhevarallisuudeksi, joka siirtyy kuolleen henkilön oikeudenomistajille. Kuoleman johdosta tapahtuu siten omistajan-vaihdos, jonka myötä kuolleen henkilön, eli perittävän, omaisuudesta tulee hänen oikeu-denomistajansa, eli perillisen, omaisuutta.⁶

Jäämistö- eli perintöoikeuden kaksi osa-aluetta, lakimääräinen perintöoikeus ja testa-menttioikeus, sääntelevät kuoleman seurauksena tapahtuvaa perittävän omaisuuden omistajanvaihdosta. Esimerkiksi perillisperintöoikeuden määrittämiseen, jäämistöoikeudellisen suo-jan laajuuteen, perimysten esteiden sääntelyyn, velkavastuukysymyksiin ja perinnönja-koon liittyvät asiat kuuluvat lakimääräisen perintöoikeuden piiriin. Testamenttioikeus puolestaan antaa vastauksia testamentin laatimiseen, tulkintaan ja pätevyyyteen liittyviin kysymyksiin.⁷

Lakimääräistä perintöoikeutta edustaa perintökaari, jossa säädetään keskeisimmistä pe-rittävän kuoleman johdosta tapahtuvan omistajanvaihdoksen säännöksistä⁸. Myös

⁴ Kangas 2019: 3, 9

⁵ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 63

⁶ Kangas 2018: 313

⁷ Kangas 2019: 9

⁸ Kangas 2018: 313

testamenttia sääntelevät oikeusohjeet löytyvät perintökaaren luvuista 9-14. Näiden testamenttia sääntelevien lukujen lisäksi osa perintökaaren säännöksistä koskee sekä perintöä että testamenttia.⁹ Perintökaaren valmistelu on aloitettu jo 1930-luvulla ja voimaan perintökaari tuli lopulta 1.1.1966. Perintökaarta on vuosikymmenten saatossa uudistettu. Perhe- ja perintöoikeuden alan uudistamistarpeisiin vaikuttavat muun lainsäädännön muutosten lisäksi vahvasti yhteiskunnan arvopohjassa tapahtuvat muutokset.¹⁰

Perintökaaren säännöksiä sovelletaan niihin kuolemantapauksiin, joissa Suomen kansalainen on kuollut ilman liittymää vieraaseen valtioon. Myös Suomeen muuttaneen vieraan valtion kansalaisen jäämistön jakamiseen tulee soveltaa Suomen perintökaaren säännöksiä, mikäli hänelle on muodostunut kansainvälisyksityisoikeudellinen kotipaikka Suomeen.¹¹ Perinnönsaajan kansalaisuudella ei ole merkitystä eli Suomessa ulkomaalainen on oikeutettu perinnön saamiseen samalla tavalla kuin Suomen kansalainenkin¹². Sekä suomalaisen että ulkomaalaisen perinnönsaajan oikeutta perintöön on rajoitettu kuitenkin Ahvenanmaalla sijaitsevan kiinteän tai tietynlaisen irtaimen omaisuuden suhteen. Rajoitus koskee tilanteita, joissa edellä mainittu perittävän omaisuus sijaitsee Ahvenanmaalla, eivätkä perilliset ole rintaperillisen asemassa. Rajoituksella pyritään siihen, että Ahvenanmaalla sijaitseva kiinteä omaisuus ja elinkeino-omaisuus pysyisivät paikallisessa omistuksessa.¹³

Kun perittävä kuolee, saa perillinen perintökaaren perusteella suoraan perittävän jäämistöön kohdistuvan oikeudellisen aseman. Perilliselle syntyy siten perittävän kuoltua määräysvalta perittävän varoihin ja hän on oikeutettu saamaan varoista omistukseensa sen osuuden, joka niistä hänelle lain mukaan kuuluu. Perillisen perittävän jäämistöön kohdistuvalla oikeudella on varallisuusarvoa, joten perillisen asemaa tarkasteltaessa on otettava huomioon myös varallisuus oikeudellinen näkökulma.¹⁴

⁹ Aarnio & Kangas 2015: 15

¹⁰ Aarnio & Kangas 2016: 43, 58

¹¹ Aarnio & Kangas 2016: 59

¹² PK 1:3.1

¹³ Kangas 2017: 79

¹⁴ Tuunainen 2015: 157

Perintökaareissa määritellään perintöoikeuden yleiset edellytykset. Perintökaaren 1 luvun 1 § mukaan perintöoikeuden edellytyksenä on, että perillinen on elossa perittävän kuolinhetkellä tai on siitetty perittävän kuolinhetkellä ja syntyy elävänä perittävän kuoleman jälkeen. Perintöoikeuden edellytys on oikeudellisesti pätevä lapsen ja vanhemman välinen suhde. Lapsen äidiksi katsotaan aina lapsen synnyttänyt nainen, mutta isän henkilöllisyyteen voi liittyä epäselvyyksiä.¹⁵ Isyyslain 67 §:ään (IsyysL 11/2015) perustuen isyys voidaankin vahvistaa myös vasta perittävän kuoltua.

Mikäli perittävän perillinen on kuollut, eikä hän todistettavasti ole elänyt perittävän jälkeen, katsotaan hänen kuolleen ennen perittävää¹⁶. Perintöoikeutta ei ole rajattu koskemaan ainoastaan Suomen kansalaisia, sillä PK 3:3.1:n mukaan myös ulkomaalaisella on Suomessa oikeus perinnön saamiseen. Oikeutta voidaan kuitenkin rajoittaa asetuksella, mikäli kyseessä on sellaisen valtion kansalainen, jossa Suomen kansalaisella ei ole perintöoikeutta tai Suomen kansalaisen asema perinnön saajana on huonompi kuin kyseisen valtion kotimaan kansalaisen asema¹⁷.

Henkilön kuollessa perillisen asemassa voi olla sellainen henkilö, jolla on perittävään perintökaaren säännösten mukainen sukulaisuussuhde, adoptiosuhde tai avioliitosuhde perittävän kanssa hänen kuollessaan¹⁸. Perintöä voi saada lakimääräisen perimyoikeuden perusteella tai testamenttisaantona. Perintökaari määrittelee lakimääräisen perimysjärjestyksen, jonka perusteella perinnönjättäjän omaisuus jaetaan perilliselle, mikäli perinnönjättäjä ei ole määrännyt omaisuutensa jakamisesta testamentilla¹⁹.

¹⁵ Kangas 2018: 319

¹⁶ PK 1:2

¹⁷ PK 1:3.2

¹⁸ Kangas 2018: 320

¹⁹ Kangas 2019: 451

2.2 Lakimääräinen perimysjärjestys

Perintökaaren määrittelemä lakimääräinen perimysjärjestys koostuu kolmesta eri perillisryhmästä eli parenteelista²⁰. Mikäli perittävällä ei kuollessaan ole mihinkään näistä parenteeteista kuuluvia perillisiä elossa, menee perintö valtiolle²¹

Ensimmäisen parenteelin muodostavat perittävän rintaperilliset, joista jokainen saa yhtä suuren osan perittävän jälkeen jäävästä perinnöstä²². Suurin osa jäämistöistä jaetaan ensimmäiseen parenteeliin kuuluvien perillisten kesken, joten ensimmäinen parenteeli on hyvin merkittävässä asemassa verrattuna muihin parenteeteihin²³.

Rintaperillisen asemassa oleviksi katsotaan perittävän aviolasten ja tunnustettujen lasten lisäksi myös sellaiset lapset, joiden kohdalla maistraatti (nykyinen Digi- ja väestötietovirasto) tai tuomioistuin on vahvistanut isyyden. Rintaperillisten joukkoon luetaan lisäksi kihlalapset eräiden edellytysten täytyessä, sekä väkisinmaaten siitetyt lapset ja adoptiolapset, jotka on adoptoitu lapsiksi 1.1.1980 tai sen jälkeen.²⁴ Näin ollen rintaperillinen voi olla perillisasemassa, vaikka hän ei olisikaan perittävän ja lesken yhteinen lapsi tai vaikka hän olisi avioliiton ulkopuolella syntynyt lapsi. Perillisaseman ratkaisee ainoastaan lapsen suhde perittävään.²⁵

Mikäli perittävän rintaperillinen eli lapsi on kuollut, perivät lapsen osuuden hänen lapsensa yhtä suurin osuuksin.²⁶ Perittävän rintaperillisen sijaan tulevaa perillistä kutsutaan sijaantuloperilliseksi. Rintaperillisten perillisryhmässä on rajaton sijaantulo-oikeus eli sijaantuloperillisen asemassa ovat kaikki perittävän kuolleen lapsen jälkeläiset²⁷.

²⁰ Kangas 2018: 321

²¹ PK 5:1

²² PK 2:1

²³ Aarnio & Kangas 2016: 76

²⁴ Kangas 2018: 322

²⁵ Aarnio & Kangas 2016: 75

²⁶ PK 2:1.2

²⁷ Kangas 2018: 323, Aarnio & Kangas 2016: 76

Mikäli perittäväällä ei ole rintaperillisiä ja hän on ollut kuollessaan naimisissa, perii eloonjäänyt puoliso jäämistön²⁸. Puolison perintöoikeuteen ei vaikuta puolisoitten välillä mahdollisesti ollut avio-oikeuden osittain tai kokonaan poissulkeva avioehtosopimus. Avio-oikeuden puuttumisella ei näin ollen ole vaikutusta lesken perintöoikeuteen.²⁹ Myöskään avioliiton kestolla ei ole vaikutusta puolison perintöoikeuteen, eikä lesken perintöoikeutta voida pääsääntöisesti poissulkea kokonaan testamentillakaan. Leskellä on mahdollisesta testamentista huolimatta aina oikeus hallita jäämistöä jakamatta.³⁰

Lesken lakimääräinen perintöoikeus menee kaikkien muiden perimysjärjestyksessä olevien paitsi rintaperillisten edelle. Perittävän muita perillisiä ovat vanhemmat, sisarukset tai heidän sijaantulo-perillisensä. Mikäli perittäväällä oli kuollessaan elossa muita perillisiä, ovat he perittävän toissijaisia perillisiä.³¹ Tämä tarkoittaa sitä, että ensin kuolleen puolison toissijaiset perilliset eivät ole ensin kuolleen puolison kuolinpesän osakkaita. Heillä on oikeus vaatia osakkaana osuutta vasta lesken kuoltua. Näin ollen ensin kuolleen puolison toissijaiset perilliset ovat vasta lesken kuolinpesän osakkaita.³²

Lesken kuoltua ensiksi kuolleen puolison toissijaiset perilliset ja lesken perilliset jakavat lesken kuoleman jälkeen jääneen varallisuuden³³. Toissijaisia perillisiä ovat ensiksi kuolleen puolison vanhemmat, sisarukset sekä sisarusten jälkeläiset. Ellei muuta ole säädetty, saavat ensiksi kuolleen puolison elossa olevista toissijaisista perillisistä he, joilla olisi sillä hetkellä ensisijainen oikeus periä ensiksi kuollut puoliso, puolet lesken kuolinpesästä.³⁴ Ensimmäisiksi kuolleen puolison toissijaisista perillisistä ensisijaisesti oikeutettuja perintöön lesken jälkeen ovat ensin kuolleen puolison vanhemmat. Mikäli kumpikaan ensin kuolleen puolison vanhemmista ei ole elossa lesken kuoltua, ovat ensin kuolleen puolison sisar tai

²⁸ PK 3:1.1

²⁹ Kangas 2019: 458

³⁰ Aarnio & Kangas 2016: 105, 107

³¹ Kangas 2019: 509

³² Aarnio & Kangas 2016: 114

³³ Aarnio & Kangas 2016: 113

³⁴ PK 3:1.2

veli tai heidän jälkeläisensä oikeutettuja perintöön. Toissijaisia perillisiä voivat olla vain edellä mainitut, toiseen parenteeliin kuuluvat henkilöt.³⁵

Kolmanteen parenteeliin kuuluvat ensin kuolleen puolison perilliset eivät ole toissijaisia perillisiä. Siten leski perii ensin kuolleen puolison täydellä omistusoikeudella, jos ensin kuolleella puolisoilla ei ole kuollessaan muita kuin kolmanteen parenteeliin kuuluvia perillisiä. Perittävällä on kuitenkin mahdollisuus määrätä testamentilla kuka tahansa henkilö asemaan, joka vastaa toissijaisen perillisen asemaa.³⁶ Näin ollen perittävä voi poisulkea testamenttimääräyksellä toissijaisten perillisten oikeuden perintöön lesken jälkeen. Mikäli leskeltä ei kuollessaan jäänyt lakimääräisiä perillisiä, perivät ensin kuolleen puolison toissijaiset perilliset myös lesken perillisille kuuluvan perintöosuuden³⁷.

Toisen parenteelin muodostavat perittävän vanhemmat ja sisarukset. Perittävän vanhemmat perivät puoliksi perittävän, mikäli hänellä ei kuollessaan ollut rintaperillisiä. Mikäli toinen perittävän vanhemmista on kuollut, jakaantuu kuolleen vanhemman perintöosuus perittävän sisarusten kesken. Jos perittävällä ei ollut kuollessaan sisaruksia tai sisarusten jälkeläisiä, perii elossa oleva vanhempi koko perittävän omaisuuden.³⁸

Perittävän veli- tai sisarpuolet perivät heidän vanhemmalleen kuuluvan osuuden perittävän varallisuudesta.³⁹ Tämä tarkoittaa sitä, että jos esimerkiksi perittävän molemmat vanhemmat ovat kuolleet, saavat veli- tai sisarpuolet perintönä vain sen osuuden, jonka heidän vanhempansa olisi perinyt elossa ollessaan. Jos perittävän jälkeen elossa olisi yksi täysveli tai –sisar ja yksi veli- tai sisarpuoli, perisi täyssisar kokonaan pelkästään oman vanhempansa osuuden perinnöstä eli osuuden ½ koko varallisuudesta, sekä puolet puolisisaruksen kanssa yhteisen vanhemman osuudesta eli osuuden ¼ koko varallisuudesta.

³⁵ Aarnio & Kangas 2016: 113

³⁶ Aarnio & Kangas 2016: 113

³⁷ PK 3:1.3

³⁸ PK 2:2.1, PK 2:2.2

³⁹ PK 2:2.3

Puolisisarus perisi tässä tapauksessa vain puolet oman vanhempansa osuudesta eli osuuden $\frac{1}{4}$ koko varallisuudesta.

Toisessa parenteelissa on jokaisen sukuhaaran kohdalla rajaton sijaantulo-oikeus. Tämä tarkoittaa sitä, että toiseen parenteeleihin kuuluvan kuolleen perillisen sijaan tulee hänen jälkeläisensä eli lapsensa.⁴⁰ Veli- ja sisarpuolet saavat koko perinnön siinä tapauksessa, että perittävän molemmat vanhemmat ovat kuolleet, eikä elossa ole myöskään täysveljiä tai -sisaria tai heidän jälkeläisiään⁴¹.

Perittävän kuoltua ilman ensimmäiseen tai toiseen parenteeleihin kuuluvia perillisiä, perivät kolmanteen parenteeleihin kuuluvat isovanhemmat koko perittävä omaisuuden. Kuolleen isovanhemman osuuden perinnöstä saavat hänen lapsensa. Mikäli kuolleella isovanhemmalla ei ole elossa olevia lapsia, perii toinen isovanhemmista perittävän koko omaisuuden.⁴² Ensimmäisen ja toisen parenteelin mukainen rajaton sijaantulo-oikeus ei toteudu kolmannessa parenteelissa, sillä oikeus rajoittuu perittävän vanhempien sisaruksiin eli setiin, täteihin ja enoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi serkuilla ei Suomessa ole lakimääräistä oikeutta perintöön.⁴³

2.3 Testamenttioikeus

Lakimääräisen perimysoikeuden lisäksi henkilö voi saada perittävän omaisuutta itselleen testamentin nojalla. Testamenttioikeus perustuu perintökaaren testamenttia koskeviin säännöksiin, joista osa on indispositiivista eli pakottavaa oikeutta ja osa dispositiivista eli tahdonvaltaista oikeutta. Esimerkiksi testamentin tekemisen edellytyksiä, testamentin muotoa ja testamentin pätevyyden selvittämistä koskevat säännökset ovat pakottavaa

⁴⁰ Aarnio & Kangas 2016: 122-123

⁴¹ PK 2:2.3

⁴² PK 2:3.1

⁴³ Aarnio & Kangas 2016: 125

oikeutta, kun taas kaikki testamentin tulkintaa koskevat säännökset ovat ensisijaisesti ohjeellisia.⁴⁴

Testamenttityypit voidaan ryhmitellä sisältönsä perusteella kahdella eri tavalla. Testamentit voidaan jakaa lainsäädäntöön perustuen yleistestamentteihin ja erityistestamentteihin eli legaatteihin. Jako määrittelee edunsaajan aseman kuolinpesässä.⁴⁵ PK 18:1.1:n mukaan yleistestamentinsaajat ovat kuolinpesän osakkaita. Näin ollen yleistestamentinsaajalle kuuluvat samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillekin kuolinpesän osakkaille⁴⁶. Yleistestamentista on kyse silloin, kun testamentinsaaja saa testamenttimääräyksen perusteella koko perittävän omaisuuden tai tietyn osuuden koko omaisuudesta⁴⁷.

Erityistestamentinsaaja eli legaatinsaaja ei ole yleensä kuolinpesän osakas. Joissakin tapauksissa legaatinsaaja voidaan katsoa kuolinpesän osakkaaksi esimerkiksi testamentin tulkinnan perusteella. Perittävä saattaa myös määrätä rintaperilliselleen legaatin, jolloin rintaperillinen on kuolinpesän osakas legaatin saajan asemasta huolimatta.⁴⁸ Legaatti voidaan täyttää joko jakamattomasta pesästä tai yksittäisen osakkaan osuudesta. Jakamattomasta pesästä täytettävä legaatti toteutetaan jo pesänselvityksen aikana.⁴⁹ Legaatti täytetään pesänselvityksen aikana aina kun legaatin saaja ei ole kuolinpesän osakas⁵⁰.

Legaatista on kyse silloin, kun perittävä määrää testamentilla saajalle tietyn varallisuus-oikeuden. Kyse voi silloin olla esimerkiksi henkilöauton omistusoikeudesta, kiinteistön käyttöoikeudesta tai kuolinpesään kohdistuvasta saamisoikeudesta. Legaatti voi olla esi-
nelegaatti, jonka tarkoituksena on tavallisesti siirtää tietyn perittävän omaisuuteen kuuluvan esineen omistus legaatin saajalle. Rahalegaatti puolestaan synnyttää legaatin

⁴⁴ Aarnio & Kangas 2015: 15-16

⁴⁵ Kolehmainen & Rabinä 2020: 126

⁴⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 126

⁴⁷ Kangas 2019: 592

⁴⁸ Kangas 2019: 592

⁴⁹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 127

⁵⁰ Kangas 2019: 593

saajalle oikeuden vaatia kuolinpesältä määrätyn suuruista rahasuoritusta. Sekä esineettä rahalegaatissa legaatin saaja saa legaatin kohteena olevan omaisuuden omistusoikeudella. Legaatiksi katsotaan kuitenkin myös käyttöoikeustestamentti, joka synnyttää saajalle testamentissa mainittuun omaisuuteen käyttöoikeuden. Myös tuotto-oikeustestamentti on oma legaattityyppinsä. Tuotto-oikeustestamentissa on kyse siitä, että saajalle syntyy oikeus saada tuotto, joka kertyy tietystä omaisuudesta. Tuotto voi olla esimerkiksi pörssiosakkeista kertyvä osinko.⁵¹

Toinen tapa ryhmitellä testamentit on jakaa ne eri luokkiin määräysvallan laajuuden tai pysyvyyden perusteella. Täyden omistusoikeustestamentin saaja saa kaikki omistajalle kuuluvat oikeudet. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että testamentinsaajalla on oikeus tehdä testamentti saamastaan omaisuudesta ja hänen oikeudenomistajansa perivät kyseisen omaisuuden.⁵² Testamentinsaaja saa myös lahjoittaa tai myydä testamentilla saamansa omaisuuden. Aina ei ole selvää, onko testamentinsaajalle ollut tarkoitus antaa rajoittamaton valta määrätä testamentin kohteena olevasta omaisuudesta. Tällöin testamenttia joudutaan usein tulkitsemaan, jotta testamentin tekijän tarkoitus saadaan selville.⁵³

Omistusoikeustestamentti voi olla myös rajoitettu omistusoikeustestamentti, jossa on perättäisseuraantoa koskeva määräys. Tällöin testamentin tekijä on määrännyt omaisuuden omistusoikeuden ensin tietylle henkilölle ja tämän kuoltua toiselle henkilölle eli toissijaissaajalle. Mikäli testamentissa on määrätty omaisuudelle toissijaissaaja, ei ensisaajalla ole oikeutta laatia testamenttia saamastaan omaisuudesta. Rajoitettu omistusoikeustestamentti tehdään usein aviopuolisoiden keskinäisenä testamenttina, jolloin ensisaajaksi nimetään testamentintekijän aviopuoliso ja toissijaisina saajina ovat molempien puolisojen sukulaiset.⁵⁴

⁵¹ Lohi 2011: 8, 12

⁵² Kangas 2019: 593

⁵³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 131-132

⁵⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 134

Kolmas määräysvaltaan perustuvan luokittelun mukainen testamenttityyppi on käyttö- eli hallintaoikeustestamentti, joka oikeuttaa testamentinsaajan hallitsemaan omaisuutta ja nauttimaan omaisuuden tuotosta. Omaisuuden omistusoikeus siirtyy toiselle henkilölle joko heti testamentintekijän kuoltua tai vasta, kun käyttöoikeuden haltijan oikeus päättyy. Kuten aiemmasta kappaleesta käy ilmi, käyttöoikeustestamentti on myös erityisjälkisäädös eli legaatti. Näin ollen käyttöoikeustestamentinsaajalla ei ole kuolinpesän osakkaalle kuuluvia oikeuksia tai velvollisuuksia.⁵⁵

2.4 Perinnön ja testamentin vastaanottaminen

Perillisen oikeus perintöön vanhenee, mikäli hän ei saata oikeuttaan voimaan kymmenen vuoden kuluessa perittävän kuolemasta⁵⁶. Jos leski on perinyt puolisonsa lakimääräisen perimysjärjestyksen perusteella, vanhenee ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten perintöoikeus vasta kymmenen vuoden kuluttua lesken kuolemasta. Kymmenen vuoden määräaika ei ole mahdollista jatkaa missään tilanteessa. Näin ollen määräaika kuuluu normaalisti perittävän kuolemasta alkaen, vaikka joku perillisistä ei olisi tiennyt perittävän kuolemasta ja saamastaan perinnöstä.⁵⁷ Perillinen voi saattaa perintöoikeutensa voimaan ottamalla perinnön vastaan tai ilmoittamalla vaatimuksestaan perinnön vastaanottaneille henkilöille tai pesänhoitajalle, mikäli perintöä ei ole vielä jaettu. Perillinen voi esittää vaatimuksensa myös oikeudelle, kihlakunnanoikeuden tuomiopiirissä tuomarille tai uskotulle miehelle.⁵⁸

Perillisen katsotaan vastaanottaneen perinnön, jos hän on ottanut pesän hoitoonsa yksin tai muiden kanssa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon taikka muilla tavoin on perillisenä ryhtynyt jäämistöön liittyviin toimiin⁵⁹. Lakitekstistä poiketen

⁵⁵ Kangas 2019: 596-597

⁵⁶ PK 16:1.1

⁵⁷ Kangas 2019: 467

⁵⁸ PK 16:2.1

⁵⁹ PK 16:2.2

oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, ettei esimerkiksi perunkirjoitukseen osallistuminen merkitse välttämättä sitä, että perillinen olisi vastaanottanut perinnön⁶⁰.

Jos perittävä on määrännyt omaisuudestaan testamentilla, tulee testamentinsaajan antaa testamentti tiedoksi testamentin tekijän kuoltua tämän perillisille. Tiedoksiannon yhteydessä perillisille on annettava myös testamentin oikeaksi todistettu jäljennös. Jos kyseessä on suullinen testamentti, tulee perillisten saada oikeaksi todistettu jäljennös tuomioistuimen pöytäkirjasta, joka on laadittu testamentin todistajien kuulustelun perusteella tai muu kirjallinen selvitys, josta käy ilmi testamentin sisältö. Testamentti on annettava tiedoksi myös PK 3:1.2:ssa mainituille, tiedoksi antamisen hetkellä lähinnä testamentin tekijän perimään oikeutetuille perillisille, mikäli testamentin tekijän eloonjäänyt puoliso on perillinen.⁶¹ Testamentin antaminen tiedoksi perillisille tarkoittaa sitä, että testamentinsaaja vetoaa testamenttiin. Näin ollen testamentin tiedoksianto kuuluu testamentinsaajan velvollisuuksiin, eikä sitä voi jättää esimerkiksi pesänselvittäjän tai -jakajan vastuulle⁶².

Testamentinsaajan on saatettava oikeutensa voimaan kymmenen vuoden aikana peritävän kuolemasta tai siitä ajankohdasta, jolloin testamenttiin perustuva oikeus alkaa⁶³. Viimeksi mainittu koskee lähinnä tilanteita, joissa testamentissa on ollut toissijaismääräys, jolla omaisuus on määrätty ensisaajan kuoleman jälkeen toissijaiselle saajalle. Silloin ensisijaisen testamentinsaajan kuolemasta käynnistyy uusi toissijaista saajaa koskeva kymmenen vuoden vanhentumisaika.⁶⁴ Testamentinsaaja menettää oikeutensa hänelle määrättyyn omaisuuteen, mikäli testamentinsaaja ei tässä säädetyssä ajassa ilmaise tahtoaan vastaanottaa testamentti. Testamentinsaaja voi ilmaista tahtonsa vastaanottaa testamentti joko tekemällä vastaanottoilmoituksen pesänhoitajalle ja

⁶⁰ Kangas 2019: 468

⁶¹ PK 14:4.1, PK 14:4.2

⁶² Kangas 2019: 599

⁶³ PK 16:1

⁶⁴ Kangas 2019:467

pesänselvittäjälle tai ryhtymällä jäämistöä koskeviin PK 16:2.2:n mukaisiin toimiin, joiden katsotaan tarkoittavan perinnön tai testamentin vastaanottamista.⁶⁵

2.5 Perintöverotus

2.5.1 Perintöverovelvollisuus

Perinnönsaajan perintöverovelvollisuus perustuu perintö- ja lahjaverolakiin, jonka 4 §:n mukaan perintöveroa tulee suorittaa perintönä tai testamentilla saadusta omaisuudesta, mikäli perillinen tai testamentinsaaja on asunut kuolinhetkellä Suomessa. Perintöveroa on suoritettava myös perintönä tai testamentilla saadusta Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta ja sellaisen yhteisön osakkeista tai osuuksista, jonka varoista yli 50 prosenttia koostuu Suomessa sijaitsevasta kiinteästä omaisuudesta. Perintöverovelvollisuus alkaa niin perillisen kuin testamentinsaajankin osalta perinnönjättäjän kuolemasta⁶⁶. Mikäli perillinen tai testamentinsaaja saa omaisuuden vasta tiettyjen määrättyjen ehtojen täytyessä tai muutoin perinnönjättäjän kuolemaa myöhemmin, tulee perintöveroa maksaa vasta sen jälkeen, kun omaisuus on saatu⁶⁷.

Perintöveron kanton, perintään ja palauttamiseen sovelletaan veronkantolain mukaisia säännöksiä⁶⁸. Perintöverotuksen toimittaa Suomessa Verohallinto, jonka on toimitettava perintöverotus perinnönjättäjän kuolinvuotta seuraavan kolmen vuoden aikana. Kuolinpesän osakas voi kuitenkin hakea lykkäystä perintöverotuksen toimittamiseen. Silloinkin verotus on toimitettava viimeistään verovuoden päättymistä seuraavan 10 vuoden aikana.⁶⁹ Verovuosi tarkoittaa perinnönjättäjän kuolinvuotta tai vuotta, jonka aikana verovelvollisuus on muulla tavoin saanut alkunsa⁷⁰.

⁶⁵ Aarnio & Kangas 2015: 747

⁶⁶ PerVL 5 §

⁶⁷ PerVL 7 §

⁶⁸ PerVL 52 §

⁶⁹ PerVL 31 §

⁷⁰ Verohallinto 2016: Perintö- ja lahjaverotuksen toimittamisen lykkääminen

Verohallinnon on käytettävä perintöverotuksen toimittamisen pohjana perinnönjättäjän jäämistöstä laadittua perukirjaa. Mikäli perinnönjako on ehditty toimittaa ennen perintöverotusta, huomioidaan perintöverotuksen toimittamisessa myös jakokirja.⁷¹ Perintöverotus toimitetaan siten, että viranomaisen tekee laskennallisen osituksen ja perinnönjaon perinnönjättäjän jälkeen laaditun perukirjan sisältämien tietojen perusteella. Perintöverotuksessa tulee siten noudattaa myös avioliittolain (AL 234/1929) säännöksiä osituksesta sekä perintökaaren säännöksiä perimysjärjestyksestä ja perinnönjaosta. Verotusta toimittaessa ei ole merkitystä sillä, onko ositus ja perinnönjako vielä konkreettisesti tehty. Perintöverotus voidaankin toimittaa heti sen jälkeen, kun perunkirjoitus on toimitettu, vaikka ositus ja perinnönjako tapahtuisivatkin vasta tulevaisuudessa.⁷²

Suomessa perintöverotus kohdistetaan siihen omaisuuteen, jonka perillinen saa perittäjän kuoleman vuoksi. Tätä verotustapaa kutsutaan perintöosuusverojärjestelmäksi, jossa verovelvollisen asemassa on perinnönsaaja, eikä kuolinpesä, toisin kuin sellaisissa maissa, joissa käytetään perintöverotuksen pohjana jäämistöverojärjestelmää. Mikäli kuitenkin useampi henkilö saa heille yhteisesti testamentilla määrättyä omaisuutta, lasketaan koko saannosta yksi yhteinen vero, jonka maksamisesta kaikki testamentinsaajat ovat vastuussa.⁷³

2.5.2 Perintöveron määrä

Suomen perintöverotus on progressiivista eli aina saannon määrän kasvaessa myös siitä suoritettavaksi määrättävän perintöveron määrä kasvaa⁷⁴. Tämä tarkoittaa sitä, että mitä suurempi perillisen perintöosuus on, sitä suurempi on myös veroprosentti, jonka mukaan perillinen joutuu perintöveroa maksamaan. PerVL 14 §:ssä on määritetty veron

⁷¹ PerVL 25 §

⁷² Aarnio, Kangas & Råbinä 2020: 278

⁷³ Aarnio, Kangas & Råbinä 2020: 277-278

⁷⁴ Aarnio, Kangas & Råbinä 2020: 287

vakioerä sekä veroprosentti ylimenevästä osasta tietyin suuruisille perintöosuuksille. As-teikko alkaa 20 000-40 000 euron suuruisesta perintöosuudesta, josta maksetaan veroa alarajan eli 20 000 euron kohdalla 100 euroa ja ylimenevästä osuudesta aina 40 000 euron asti maksetaan veroluokasta riippuen lisäksi veroa 7 tai 19 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että alle 20 000 euron perintöosuuksista ei määrätä lainkaan perintöveroa.

Perilliset ja testamentinsaajat jaetaan kahteen veroluokkaan⁷⁵. Jako perustuu ensisijaisesti perinnönjättäjän ja perillisen tai testamentinsaajan keskinäiseen sukulaisuus- tai adoptiosuhteeseen tai avioliittoon perustuvaan suhteeseen. Aviosuhteeseen rinnastettavia suhteita ovat rekisteröity parisuhde sekä eräissä tapauksissa avosuhteet.⁷⁶

PerVL 11.2 §:n mukaan I. veroluokkaan kuuluvat seuraavat henkilöt:

- perinnönjättäjän aviopuoliso,
- suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva perillinen,
- aviopuolison suoraan alenevassa polvessa oleva perillinen sekä
- kihlakumppani tai avopuoliso saamansa PK 8:2:n mukaisen avustuksen määrään asti.

Muut sukulaiset ja vieraat kuuluvat veroluokkaan II⁷⁷. Näin ollen esimerkiksi perittävän sisarukset kuuluvat veroluokkaan II ja heidän perintösaannostansa määrättävä vero on siten korkeampi kuin vaikkapa perittävän vanhemmalle samansuuruisesta perintöosuudesta määrättävä vero. Kyseisten suhteiden käyttäminen veroluokkajaottelun perustana pohjautuu siihen, että yleensä kaukaisen sukulaisen ja vieraan perintösaannon katsotaan olevan luonteeltaan odottamattomampi omaisuudenlisäys.⁷⁸

⁷⁵ PerVL 11.1 §

⁷⁶ Puronen 2015: 259

⁷⁷ PerVL 11.3 §

⁷⁸ Puronen 2015: 259

2.5.3 Perintöverotuksessa huomioitavat vähennykset

Perintöveron perusteena on perittävän omaisuuden kuolinhetken mukainen käypä arvo eli omaisuuden todennäköinen myyntihinta. Kuolinpesän omaisuuden arvosta voidaan kuitenkin vähentää perittävän elinaikaan kohdistuvat velat sekä vainajan hautaamisesta ja perunkirjoituksesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset.⁷⁹ Kaikki vainajan hautaamiseen tai perunkirjoitukseen liittyvät kustannukset eivät kuitenkaan ole vähennyskelpoisia. Esimerkiksi hautajaisten valokuvauksesta aiheutuneet kulut tai omaisten matkakulut hautajaisiin eivät ole perintöverotuksessa vähennyskelpoisia kuluja. Perunkirjoituksesta aiheutuviksi vähennyskelpoisiksi kustannuksiksi hyväksytään puolestaan vain ne kustannukset, jotka aiheutuvat perunkirjoituksen toimittamisesta. Näin ollen kustannuksia, jotka syntyvät perunkirjoituksen jälkeen, ei huomioida vähennyksinä perintöverotuksessa. Tällaisia vähennyskelvottomia kustannuksia ovat esimerkiksi pesänselvityksestä ja perinnönjaosta aiheutuneet kulut.⁸⁰

Perittävän oltua kuollessaan avioliitossa, on hänen leskellään oikeus pitää puolisoitten yhteisenä kotina käytetty asunto irtaimistoiheen jakamattomana hallinnassaan⁸¹. Perintöverotuksessa omaisuuden arvosta saadaan vähentää kyseisen hallintaoikeuden arvo⁸². Vähennysoikeus koskee ainoastaan lesken hallintaan jäävää asuntoa ja siellä olevaa irtaimistoa. Vaikka kuolinpesä jäisi muutoinkin jakamattomana lesken hallintaan, ei tähän muuhun omaisuuteen kohdistuvaa hallintaoikeuden arvoa voi vähentää perintöverotuksessa. Lesken tulee vedota hallintaoikeuden pidättämiseen ja verottajalla on oltava asiasta myös tieto, jotta hallintaoikeusvähennys voidaan huomioida perintöverotuksessa.⁸³ Tämä tarkoittaa sitä, että perunkirjasta tai sen liitteistä on käytävä ilmi, vetoaako leski lakiin perustuvaan hallintaoikeuteensa. Mikäli merkintää asiasta ei ole tehty,

⁷⁹ PerVL 9.1 §, PerVL 9.2 §

⁸⁰ Puronen 2015: 230, 231, 235

⁸¹ PK 3:1a.2

⁸² PerVL 9.3 §

⁸³ Puronen 2015: 247, 250

perintöverotusta toimitettaessa oletetaan, ettei leski käytä oikeuttaan hallintaoikeuden pidättämiseen.⁸⁴

Perittävä on myös saattanut määrätä testamentilla jonkin omaisuuserän omistusoikeuden ja käyttö- tai tuotto-oikeuden eri henkilöille. Käyttö- tai tuotto-oikeuden saajan ei tarvitse maksaa oikeudestaan perintöveroa⁸⁵. Omistusoikeuden saajan perintöverotuksessa huomioidaan puolestaan vähennyksenä perintönä saatuun omaisuuteen kohdistuvan käyttö- tai tuotto-oikeuden arvo⁸⁶.

Tietyissä tilanteissa veronalaisesta perintöosuudesta on mahdollista tehdä myös muita vähennyksiä. Perinnönjättäjän puolisoilla on esimerkiksi oikeus saada perintöosuudestaan 90 000 euron suuruinen puoliso vähennys. Perinnönjättäjän suoraan alenevassa polvessa oleva alle 18-vuotias perillinen on puolestaan oikeutettu 60 000 euron alaikäisyysvähennykseen. Vähennyksen edellytys on, että perillisellä on perinnönjättäjän kuolinhetkellä lähinnä oikeus periä perinnönjättäjä.⁸⁷ Tämä tarkoittaa sitä, että rintaperillisen luopuessa perinnöstään ei hänen sijaansa mahdollisesti tulevalla alaikäisellä lapsella ole oikeutta saada alaikäisyysvähennystä, koska rintaperillisellä on lähin oikeus periä perinnönjättäjä. Sen sijaan, jos perinnönjättäjän kuollessa myös hänen rintaperillisensä on kuollut, on rintaperillisen jälkeläisellä lähin oikeus perintöön ja ollessaan alle 18-vuotias on hän näin ollen oikeutettu saamaan alaikäisyysvähennyksen.

⁸⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 42

⁸⁵ PerVL 2.2 §

⁸⁶ Kolehmainen & Rabinä 2020: 201

⁸⁷ PerVL 12 §

3 Perinnöstä ja testamentista luopuminen

3.1 Perinnöstä luopuminen lainsäädännössä

Suomessa ei ole sallittua sopia perinnön jakamisesta perittävän eläessä. Tämä perustuu perintökaaren säännökseen 17:1.1, jonka mukaan elossa olevan henkilön jäämistöön kohdistuva sopimus on pätemätön. Sopimuksen pätemättömyys koskee niin perillisten kesken kuin kolmansien osapuolten, kuten velkojien kanssa tehtyjä sopimuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että perinnön jakamisesta perillisten kesken tai perinnön käyttämisestä esimerkiksi velkojen maksuun ei ole mahdollista sopia tehokkaasti.⁸⁸ Mikäli kuolinpesän osakkaat kuitenkin ovat solmineet perittävän eläessä sopimuksen omaisuuden jaosta ja sitoutuvat perittävän kuoleman jälkeen noudattamaan kyseistä sopimusta, korjaantuu sopimusta rasittanut pätemättömyys. Pätemättömyyden korjaantuminen vaatii tällöin kaikkien osakkaiden sopimukseen sitoutumisen. Jos yksikin osakkaista vastustaa ennen perittävän kuolemaa laadittua sopimusta, säilyy sopimuksen pätemättömyys myös perittävän kuoleman jälkeen.⁸⁹

Vaikka perinnön jakamisesta sopiminen perittävän eläessä ei olekaan sallittua, niin perinnön vastaanottaminen ei kuitenkaan ole yhteiskunnassamme pakollista. Perimysjärjestyksen perusteella perillisasemassa olevan henkilön ei välttämättä tarvitse toimia edes aktiivisesti välttyäkseen perinnöltä.⁹⁰ PK 16:1.1:n mukaan perinnön- tai testamentinsaajan on saatettava oikeutensa voimaan perintökaaren määrittelemällä tavalla kymmenen vuoden kuluessa siitä, kun perittävä on kuollut tai testamenttiin perustuva oikeus on alkanut. Näin ollen perillisasemasta vapautumiseen riittää pelkkä passiivisuus, sillä perillinen menettää perillisasemansa, mikäli hän ei kymmenen vuoden sisällä perittävän kuolemasta ilmoita ottavansa perinnön vastaan⁹¹.

⁸⁸ Tuunainen 2015: 31, 32

⁸⁹ Kangas 2018: 400

⁹⁰ Saarenpää 1994: 8

⁹¹ Gottberg-Talve 1988: 34

Omalla ilmoituksellaan perillinen voi kuitenkin vapautua perillisasemastansa jo aieminkin⁹². Perintökaarella ei aiemmin ollut perinnöstä luopumista koskevaa säännöstä, mutta oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa katsottiin, että perinnöstä oli mahdollista luopua ilman lain nimenomaista säännöstäkin. Jo ennen perintökaartakin oikeustieteellisessä kirjallisuudessa oli melko yksimielisesti katsottu, että perillisellä oli oikeus luopua perinnöstä ennen perittävän kuolemaa. Perinnöstä jälkikäteen luopuminen aiheutti kuitenkin samaan aikaan myös eriäviä mielipiteitä. Aarnion mukaan olikin yllättävää, että vaikka perinnöstä ennakkoon luopuminen hyväksyttiin oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa jo ennen perintökaaren voimassaoloa, perinnöstä jälkikäteen luopuminen herätti mielipiteitä sekä puolesta että vastaan. Kielteisesti suhtautumista perusteltiin sillä, ettei niin merkityksellistä oikeustointa ole mahdollista katsoa sallituksi ilman lain tukea. Useimmat tutkijat olivat kuitenkin sitä mieltä, että perinnöstä on oikeus luopua myös perittävän kuoleman jälkeen. Tämä ajatus perustui siihen, että kun perintö oli tuolloin mahdollista jättää valvomatta, oli perillisellä oltava oikeus myös nimenomaiseen perinnön hylkäämiseen.⁹³

Vuonna 1965 voimaan tulleen perintökaaren myötä perinnöstä luopumisesta säädettiin vihdoinkin lain säännöksellä. Perintökaari mahdollisti perinnöstä tehokkaasti luopumisen kuitenkin vain ennakkoluopumisen muodossa. Silti jo silloinen perintökaari sisälsi säännöksen, jonka mukaan perillinen voisi menettää perinnön passiivisuutensa vuoksi. Tämän perusteella esimerkiksi Aarnio katsoi, että myös perillisen itse tekemälle luopumistahdonilmaisulle tulee antaa samanlainen merkitys. Tätä ajatusta tuki myös se, että perintökaarella sallittiin ennakkoluopuminen. Lähtökohdaksi ei siten voitu ottaa periaatteellista luopumiskieltoa.⁹⁴

Vuonna 1990 hallitus antoi Eduskunnalle esityksen takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi (HE 102/1990 vp), jossa ehdotettiin myös perintökaaren

⁹² Gottberg-Talve 1988: 34

⁹³ Aarnio 1967: 438

⁹⁴ Aarnio 1967: 388, 438, 439

muuttamista siten, että lukuun 17 lisättäisiin 2a §, joka mahdollistaisi perinnöstä luopumisen perittävän kuoleman jälkeen. Muutosta perusteltiin sillä, että ilman nimenomaista lain säännöstäkin oikeuskäytännössä oli katsottu, että perillisellä on oikeus luopua perinnöstä tai testamentista. Myös perintöverotuksessa oli vakiintuneesti katsottu, että luopuessaan perinnöstä perillinen voi myös vapautua perintöverovelvollisuudesta.⁹⁵ Hallituksen esityksen johdosta perintökaaren 17 luvun 2a § tuli voimaan 01.01.1992. Tämän jälkeen perinnöstä jälkikäteen luopuminen on ollut lain asettamien edellytysten täytyessä jokaisen perillisen oikeus.

Perintökaari mahdollistaa nykyään perinnöstä luopumisen kolmella eri tavalla. Perillinen voi ensinnäkin luopua perinnöstään PK 17:1.2:n mukaisesti ennakkoon hyväksymällä perittävän tekemän testamentin tai ilmoittamalla perittävälle kirjallisesti luopuvansa perinnöstä. Perittävän kuoleman jälkeen perillinen voi PK 16:1-3:n perusteella menettää oikeutensa perintöön passiivisuuden vuoksi eli olemalla saattamatta voimaan oikeutensa perintöön tai testamenttiin kymmenen vuoden kuluessa siitä, kun perittävä on kuollut tai testamenttiin perustuva oikeus on alkanut. Lisäksi PK 16:2a:n mukaan perillinen voi perittävän kuoleman jälkeen luopua aktiivisesti perinnöstään ilmoittamalla siitä kirjallisesti.⁹⁶ Edellytys aktiiviselle jälkiluopumiselle on, ettei perillinen ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, joiden perusteella hänen voitaisiin katsoa ottaneen perintö vastaan⁹⁷.

Tilanteessa, jossa perimykseen tulisi soveltaa vieraan valtion lakia, ratkaistaan myös perinnöstä luopumista koskevat kysymykset kyseisen valtion lain säännösten perusteella⁹⁸. Tämä tutkielma käsittelee kuitenkin perinnöstä luopumista nimenomaan kansallisen lainsäädännön kannalta, joten perinnöstä luopumiseen liittyviä kansainvälisiä menettelysäännöksiä ei tutkielmassa käydä läpi.

⁹⁵ HE 102/1990 vp: 87

⁹⁶ PK 16:2a

⁹⁷ PK 16:2a

⁹⁸ PK 26:7.5

3.2 Perinnöstä luopumisen yleiset edellytykset

Jokainen voi luopua ainoastaan omasta perintöosuudestaan. Alaikäisellä tai muutoin vajaavaltaisella perinnönsaajalla ei ole oikeutta luopua tulevasta saannostaan itse.⁹⁹ Holhousvoimesta annetun lain 34 §:n 7 kohdan mukaan myöskään lapsen lakimääräinen edunvalvoja tai muusta syystä vajaavaltaisen henkilön edunvalvoja ei ole oikeutettu luopumaan perintösaannosta, paitsi jos holhousviranomaisen on antanut luopumiselle luvan. Yleensä perinnöstä luopumiselle perittävän eläessä ei kuitenkaan voida antaa lupaa sen vuoksi, että luopumista koskevan varallisuuden arvo ei ole vielä selvillä¹⁰⁰.

Perinnöstä luopuminen johtaisi yleensä vajaavaltaisen varallisuuden vähenemiseen, joten jälkiluopuminenkaan ei pääsääntöisesti ole vajaavaltaisen puolesta mahdollista¹⁰¹. Oikeuskäytännössä ei lähtökohtaisesti olekaan myönnetty lupaa päämiehen puolesta perinnöstä luopumiselle. HolhTL 32.1 §:n mukaan edunvalvojalla ei ole oikeutta lahjoittaa päämiehensä omaisuutta. Tällaiseen oikeustoimeen ei siten ole mahdollista saada lupaa holhousviranomaiselta. Kun perinnöstä luopuminen on rinnastettavissa oikeusvaikutuksensa vuoksi lahjoitukseen, on jälkiluopumista koskevissa lupahakemuksissa ratkaisu usein tehty lahjaoikeustoimen lupaharkintaa mittapuuna pitäen. Aarnio ja Kangas kuitenkin katsovat, että tämä käsitys on virheellinen, eikä jälkiluopumista koskevaa lupaa ole rajattu ainoastaan ylivelkaista kuolinpesää koskevaan tilanteeseen tai tilanteeseen, jossa perillinen olisi saanut osuutensa jo ennakkoperintönä.¹⁰²

Hyvä esimerkki tilanteesta, jolloin perinnöstä luopuminen on esimerkiksi edunvalvonassa olevan lesken puolesta tarpeen, on kyseessä silloin, jos leski perisi PK 3:1.1:n nojalla puolisonsa ja olisi puolisoista varakkaampi osapuoli. Mikäli leski ottaisi perinnön

⁹⁹ Puronen 2015: 115

¹⁰⁰ HE 146/1998 vp: 46

¹⁰¹ Puronen 2015:115. Katso myös KHO:2003:7, jossa holhousviranomaisen ei katsottu voivan antaa edunvalvojalle lupaa päämiehensä puolesta perinnöstä luopumiselle, koska luopuminen olisi heikentänyt päämiehen varallisuustilannetta.

¹⁰² Aarnio & Kangas 2016: 735, 736. Vrt. Puronen 2015:115 mielestä vajaavaltaisen puolesta perinnöstä luopuminen voisi tulla kyseeseen vain silloin, jos kyseessä on ylivelkainen kuolinpesä tai jos vajaavaltainen on jo aiemmin saanut hänelle kuuluvan perintöosuuden ennakkoperintönä.

vastaan, jaettaisiin lesken kuoltua jäljellä oleva omaisuus puoliksi ensin kuolleen puolison toissijaisten perillisten ja lesken perillisten kesken. Jos taas lesken edunvalvoja luopuisi lesken perinnöstä ensin kuolleen puolison jälkeen ja vetoaisi osituksessa lesken tasinkoetuoikeuteen, saisivat ensin kuolleen puolison perilliset ainoastaan ensin kuolleen puolison nimissä olleen varallisuuden jo lesken elinaikana ja lesken kuoltua lesken koko omaisuus menisi hänen perillisillensä.¹⁰³

Avioliitossa oleva henkilö ei tarvitse puolisonsa lupaa perinnöstä luopumiseen. Perinnöstä luopumista ei katsota puolison suostumusta vaativaksi määräämistoimeksi. Luopujan puolisoa suojataan kuitenkin AL 94 §:n mukaisella vastikesäännöllä, jonka mukaan toinen puoliso on oikeutettu saamaan vastiketta, jos puoliso on hoitanut huolimattomasti taloudellisia asioitaan, käyttänyt väärin oikeuttaan vallita avio-oikeudenalaista omaisuutta tai muutoin menetellyt siten, että avio-oikeudenalainen omaisuus on oleellisesti vähentynyt. Säännöstä voidaan soveltaa tilanteeseen, jossa puoliso on ennen ositusperusteen syntymistä luopunut perinnöstä perittävän kuoleman jälkeen. Perinnöstä luopumisella on vaikutusta puolisojen avio-oikeudenalaisen omaisuuden yhteismäärään ja luopuminen saattaisi johtaa jopa siihen, että luopumisen vuoksi luopujan puoliso joutuisi maksamaan tasinkoa luopujalle, kun taas mikäli luopuja olisi ottanut perinnön vastaan, olisi hänestä tullut tasingonmaksuvelvollinen. Puolison oikeus vastikkeeseen ratkaistaan kuitenkin tapauskohtaisesti ja luopuminen voidaankin katsoa jonkin erityisen syyn vuoksi olevan perusteltu toimi.¹⁰⁴

Perinnöstä luopuminen vaatii määrämuotoa. Perintökaaren mukaan perinnöstä luopumisilmoitus on annettava kirjallisesti. Perillinen voi luopua perinnöstä myös hyväksymällä perittävän tekemän testamentin.¹⁰⁵ Laki ei ole asettanut kirjalliselle ilmoitukselle täsmennettyjä muotovaatimuksia. Luopumisilmoituksen tulee kuitenkin olla perinnöstä luopujan omalla allekirjoituksellaan vahvistama asiakirja. Luopumisesta on mahdollista

¹⁰³ Aarnio & Kangas 2016: 736.

¹⁰⁴ Aarnio & Kangas 2016: 743. Katso KKO:n ratkaisu 2003:95, jossa perinnöstä luopumisen ei katsottu oikeuttavan toista puolisoa saamaan osituksessa vastiketta avioliittolain 94 §:n nojalla.

¹⁰⁵ PK 17:1.2, PK 17:2a

ilmoittaa myös perukirjassa, mutta tällaisen lausuman on oltava niin selvästi ilmaistu, että luopumisen voidaan katsoa olevan riidaton. Luopujan on vahvistettava allekirjoituksellaan myös perukirjassa ilmoittamansa luopumista koskeva lausumansa.¹⁰⁶

Ennakkoluopumistilanteissa luopuminen tapahtuu yleensä siten, että luopuja hyväksyy perittävän tekemän testamentin. Luopumisesta voi ilmoittaa kirjallisesti luopumisilmoituksella. Tällöin luopumisilmoitus on toimitettava perittävälle.¹⁰⁷ Jälkiluopumista koskien ei ole määritetty erityistä tahoja, jolle luopumisilmoitus tulisi antaa tiedoksi. Luopumisilmoituksen voi antaa tiedoksi kuolinpesän osakkaalle tai kaikille osakkaille, pesänselvitäjälle, pesänjakajalle, testamentin toimeenpanijalle tai luopujan sijaantulooperilliselle.¹⁰⁸ Perinnöstä luopumisella on merkittävä vaikutus siviilioikeudellisesti katsottuna esimerkiksi luopujan velkojien asemaan. Ulosottokaaren (UK 705/2007) 4:77:n mukaan ulosotoperinnässä voidaan ulosmitata kuolinpesän osakkaana olevan velallisen kuolinpesäosuus hänen velkoihinsa. Perinnöstä luopumisilmoituksen toimittaminen perittävän kuoleman jälkeen kuolinpesän sijasta Digi- ja väestötietovirastoon riittää myös osoitukseksi siitä, että velallinen on luopunut oikeudestaan perintöön tai testamenttiin, eikä tätä oikeutta silloin voida ulosmitata¹⁰⁹.

Luopumisilmoitus katsotaan varallisuus oikeudelliseksi tahdonilmaisukseksi, joka osoittaa, että luopuja ei halua ottaa vastaan sitä varallisuudenlisäystä, joka perintösaannon vastaanottamisesta seuraisi. Mikäli luopumistahdonilmaisuus vaatii tulkintaa, sovelletaan siihen lahjan ja testamentin tulkinnassa käytettäviä tulkintaperiaatteita. Siviilioikeudellisesti pätevään perinnöstä luopumiseen voi sisältyä myös ehtoja tai rajoituksia.¹¹⁰ Tutkielman aiheen kannalta on kuitenkin tärkeää huomata, että siviilioikeudellisesti pätevä ja tehokas perinnöstä luopuminen ei kuitenkaan ole välttämättä verotuksellisesti tehokas.

¹⁰⁶ Aarnio & Kangas 2016: 732-733

¹⁰⁷ PK 17:1.2

¹⁰⁸ Aarnio & Kangas 2016: 732-733, Kangas 2019: 524

¹⁰⁹ UK 4:81

¹¹⁰ Aarnio & Kangas 2016: 739

3.3 Perinnöstä luopuminen perittävän eläessä

3.3.1 Yleistä ennakkoluopumisesta

Perintö on poikkeuksellinen saantotyyppi. Perinnön luovuttamisesta ei ole mahdollista sopia perittävän eläessä, mutta perillinen voi kuitenkin luopua perinnöstä osoittamalla perittäville ilmoituksen luopumistahdostaan.¹¹¹ Ennakkoluopuminen, eli negatiivinen perintösopimus, tarkoittaa perittävän eläessä tapahtuvaa perinnöstä luopumista. Ennakkoluopuminen on ainoa perillisen käytettävissä oleva keino määrätä jo ennen perittävän kuolemaa oikeudestaan saada omaisuutta perittävän jälkeen.¹¹² Ennakkoluopuminen onkin yksi jäämistösuunnittelun välineistä. Velkaantuneen perillisen on esimerkiksi mahdollista varmistaa luopumalla perinnöstä ennakkoon, ettei perittävän omaisuudella jouduta maksamaan hänen kuolemansa jälkeen perillisen velkoja.¹¹³ Ylivelkaantuneen perittävänsäkin kannattaa tehdä testamentti, sillä jos perillinen hyväksyy hänet perinnönsaajana sivuuttavan testamentin, vapautuu hän samalla ylivelkaiseen kuolinpesään kohdistuvasta selvitysvastuusta¹¹⁴.

Perittävä saattaa puolestaan hyötyä ennakkoluopumisesta siten, että hän saa mahdollisuuden määrätä vapaammin omaisuudestaan testamentilla, mikäli perillinen on luopunut ennakkoon perinnöstään. Ennakkoluopuminen on myös yksi verosuunnittelun keinoista ja nykyään korostetaan ennakkoluopumisen merkitystä perintöverosuunnittelun kannalta. Perintö on mahdollista siirtää yhden sukupolven yli luopumalla siitä ennakkoon, jolloin myös yksi sukupolvi vähemmän joutuu maksamaan perintöveroa perintönä siirtyvästä omaisuudesta. Näin ollen ennakkoluopuminen on keino minimoida perintövero varsinkin silloin, jos on odotettavissa perättäisiä perintösaantoja.¹¹⁵

¹¹¹ Tuunainen 2015: 32

¹¹² Kangas 2019: 519-520, Kolehmainen & Rabinä 2020: 442

¹¹³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 441

¹¹⁴ Kangas 2019: 520

¹¹⁵ Aarnio & Kangas 2016: 725

Perinnöstä voi luopua kuka tahansa riippumatta esimerkiksi siitä, mihin parenteeliin luopuva perillinen kuuluu. Puolisolla on myös mahdollisuus luopua etukäteen PK 3:1:n mukaisesta perintöoikeudestaan sekä PK 3:1a:n mukaisesta oikeudestaan pitää kuolinpesän jäämistö jakamattomana hallinnassaan. Myös ensiksi kuolleen puolison toissijaisilla perillisillä on oikeus luopua perinnöstään, vaikkakaan sille ei yleensä ole tarvetta.¹¹⁶ Perinnöstä ennakkoon luopujan ei ole pakko luopua koko perintöosuudestaan. Perillinen voi luopua perinnöstä ennakkoon nimittäin myös osittain. Hän voi ilmoittaa luopuvansa esimerkiksi tietystä määräosasta perintö- tai lakiosuuttansa. Tällaisen osittaisen ennakkoluopumismahdollisuuden ansiosta perillisellä on oikeus vetäytyä perittävän jäämistöstä myös vain osittain.¹¹⁷

Ennakkoon perinnöstään luopunut saattaa joskus kuolla itse ennen perittävää. Perittävän kannalta tällä ei ole merkitystä, sillä luopumistahdonilmaisu ei raukea, vaikka luopuja kuolisikin ennen perittävää. Jos siis perittävä on testamentilla määrännyt luopujan osuuden jollekin henkilölle, on luopuminen tehokas siitä huolimatta, että luopuja ei olisi elossa enää testamentin tekijän kuoltua.¹¹⁸

3.3.2 Ennakkoluopumisen edellytykset

Jokaisella on mahdollisuus luopua perinnöstä kenen tahansa jälkeen. Perittävän lakimääräinen perillinen voi luopua perintöoikeudestaan, oli sitten kyse puolisosista tai muusta perillisestä. Puolisolla on myös oikeus luopua esimerkiksi oikeudestaan hallita perittävän jäämistöä jakamattomana tai oikeudestaan hallita puolisojen yhteisenä kotina ollutta asuntoa. Lesken ei tarvitse saada korvausta tällaisesta luopumisesta ja oikeuskäytännössä on hyväksytty, että myös lesken edunvalvoja on oikeutettu luopumaan lesken

¹¹⁶ Aarnio & Kangas 2016: 710

¹¹⁷ Rabinä 2014: 329

¹¹⁸ Aarnio & Kangas 2016: 726

hallintaoikeudesta ilman vastiketta, mikäli luopuminen katsotaan lesken edun mukaiseksi.¹¹⁹

Sekä perinnöstä että lesken oikeuksista ennakkoon luopuminen edellyttävät perittävälle annettavaa määrämuotoista ilmoitusta¹²⁰. Perinnöstä ennakkoon luopuvan perillisen on ilmoitettava perittävälle luopumisestaan joko hyväksymällä perittävän laatima testamentti tai muulla tavalla kirjallisesti¹²¹. Kirjallisesti perittävälle ilmoitettu luopuminen on sitova ilman perittävän hyväksyntääkin. Pelkkä perittävän tietoisuus luopumisesta tekee oikeustoimesta sitovan, eikä luopuja voi enää sen jälkeen tehokkaasti väittää, ettei luopuminen sido häntä.¹²² Kun perillinen luopuu perinnöstään ennakkoon hyväksymällä perittävän tekemän testamentin, voi perittävä varmistua siitä, ettei hänen laatimaansa testamenttia riitauteta hänen kuolemansa jälkeen. Testamenttiin kirjatulla tahdonilmaisun sisällöllä on kuitenkin merkitystä määriteltäessä luopumisen ulottuvuutta. Luopujan ilmoittaessa ainoastaan hyväksyvänsä kyseisen testamentin, koskee luopuminen vain testamentissa määrättyä omaisuutta. Sen sijaan luopujan ilmoitus luopua koko perinnöstään tarkoittaa sitä, että hän luopuu koko hänelle kuuluvasta perintöosuudestaan.¹²³

Perillisen hyväksymän testamentin oikeusvaikutukset kohdistuvat kuitenkin ainoastaan kyseiseen testamenttiin. Näin ollen, mikäli perittävä tekee uuden testamentin, jota perillinen ei hyväksy, on hänellä käytettävissään esimerkiksi uuden testamentin pätemättömyyden selvittämiseksi tarvittavat oikeussuojakeinot. Rintaperillisellä on lisäksi

¹¹⁹ Kangas 2018: 398. Ks. myös KHO:2012:106, jossa oli kyse siitä, että ensin kuolleen puolison ja lesken omistuksessa ollut yhteisenä asuntona käytetty kiinteistö oli myyty maistraatin antaman luvan nojalla. Myynnin jälkeen lesken edunvalvoja oli pyytänyt lupaa maistraatilta ensin kuolleen puolison kuolinpesässä toimitettavaan ositukseen ja perinnönjakoon. Maistraatti oli hylännyt edunvalvojan hakemuksen, koska ositusta ja perinnönjakoa koskevassa sopimusluonnoksessa ei ollut esitetty leskelle korvausta vakituisena asuntona käytetyn kiinteistön hallintaoikeudesta luopumisesta. KHO katsoi, että koska leski oli muuttanut jo ennen kiinteistön myyntiä hoitokotiin, ei lesken asumisen turvaamiseen liittyvät seikat tai HolhTL:ssä tarkoitettu lahjoituskielto ole peruste tulkita edunvalvojan lupahakemuksen mukaista ositusta ja perinnönjakoa lesken edun vastaisena. Asia palautettiin maistraatille uudelleen käsiteltäväksi.

¹²⁰ Kangas 2018: 398

¹²¹ PK: 17:1.2

¹²² Kolehmainen & Rabinä 2020: 442

¹²³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 442-443

tällaisessa tilanteessa oikeus saada testamentista huolimatta lakiosansa perittävän kuoltua.¹²⁴

3.3.3 Lakiosaperillisen oikeus korvaukseen ennakkoluopumisesta

Kuten aiemmin todettiin, perinnöstä luopuja voi olla kuka tahansa perimyksen perittävän jälkeen oikeutettu henkilö, kuten perittävän leski, rintaperillinen tai sisarus. Rintaperillisen tai ottolapsen luopuessa perinnöstä tulee ottaa huomioon, että hän on oikeutettu perittävän jälkeen lakiosaansa, jonka määrä on puolet rintaperilliselle lakimääräisen perimisjärjestyksen mukaan kuuluvasta perintöosasta¹²⁵. Myös rintaperillisen tai ottolapsen sijaantuloperillisillä on oikeus lakiosaansa¹²⁶.

PK 17:1.1:n mukaan perinnöstä ennakkoon luopuneella rintaperillisellä on oikeus saada lakiosansa, mikäli hänelle ei ole annettu luopumisestaan kohtuullista vastiketta tai elleivät hänen puolisonsa tai rintaperillisensä tule saamaan lain tai testamentin perusteella lakiosaa vastaavaa omaisuutta. Lakiosaperillisellä on siis aina oikeus saada kohtuullinen vastike luopumisestaan. Lakiosan arvo tiedetään vasta perittävän kuoltua, joten perinnöstä ennakkoon luovuttaessa kohtuullisen vastikkeen arvoa voi olla vaikea määrittää.¹²⁷ Vaikka maksettavan vastikkeen määrä saattaisi vaikuttaa perittävän sen hetkiseen varallisuustilanteeseen nähden kohtuulliselta, voi tilanne olla toinen perittävän kuoltua. Mikäli perittävä on vaurastunut luopujaperilliselle kuuluvan vastikkeen maksamisen jälkeen, ei maksetun vastikkeen arvo olekaan enää välttämättä kohtuullinen verrattuna perittävän kuolinhetken mukaiseen varallisuustilanteeseen.¹²⁸

Lakiosan lopulliseen arvoon vaikuttaa perittävän oman varallisuustilanteen lisäksi esimerkiksi se, oliko perittävä kuollessaan naimisissa. Mikäli perittävä oli kuollessaan

¹²⁴ Kangas 2019: 520

¹²⁵ PK 7:1.1, 7:1.2

¹²⁶ Kangas 2019: 544

¹²⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 444

¹²⁸ Helin 2012: 1038

naimisissa ja lesken varallisuus oli perittävän varallisuutta pienempi, on leski oikeutettu saamaan AL 100 §:n mukaista tasinkoa perittävän jäämistöstä. Leskelle maksettava tasinko pienentää perittävän jäämistöä ja näin ollen myös lakiosan määrää samalla tavalla kuin se pienentäisi rintaperillisen normaalin perintöosuuden määrää. Jos leski puolestaan oli varakkaampi perittävän kuollessa, vaikuttaa rintaperillisen lakiosan suuruuteen se, vetoaako leski AL 103.2 §:n mukaiseen tasinkoetuoikeuteensa, jolloin rintaperillisen lakiosan määrää laskettaessa huomioidaan ainoastaan perittävän varallisuuden säästö. Mikäli leski ei vetoa tasinkoetuoikeuteensa ja luovuttaa perittävän kuolinpesälle osituksessa tasinkoa, kasvaa perittävän kuolinpesän varallisuus ja näin ollen myös rintaperillisen lakiosan määrä.¹²⁹

Perinnöstä ennakkoon luovuttaessa ei voida tietää millainen perittävän varallisuustilanne tulee olemaan perittävän kuoltua. Sen vuoksi oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että luopujalle maksettavan vastikkeen suuruus tulee laskea perittävän luopumishetken mukaisen varallisuuden arvon perusteella¹³⁰. Vastikkeen tulisi olla luopujan lakiosaa kohtuullisesti vastaava summa eli luopujan tulisi saada vastikkeena luopumisestaan sama summa, minkä hän olisi saanut lakiosana, mikäli perittävä olisi kuollut luopumisajankohdalla. Luopumisesta maksettua vastiketta on hovioikeuskäytännössä pidetty riittävän kohtuullisena, kun vastikkeena oli maksettu 80 prosenttia luopumishetken mukaisesta laskennallisesta lakiosan arvosta.¹³¹ Siltä varalta, että perittävän varallisuustilanne muuttuu, voi perinnöstä ennakkoon luopuja asettaa luopumistoimelleen ehdon, joka sitoo luopumisen tehokkuuden perittävän varallisuustilanteeseen. Luopuja voi siis ilmoittaa luopumisilmoituksessaan luopumisensa olevan tehokas ainoastaan, ellei perittävän varallisuusasemassa tapahdu merkittävää muutosta parempaan suuntaan. Tällä tavalla lakiosaperillinen voisi myös sitoa hänelle luopumisesta maksettavan vastikkeen riippumaan perittävän varallisuuden kuolinhetken mukaiseen arvoon. Kyseisessä tilanteessa luopumisen tehokkuus selviää lopullisesti vasta perinnönjaossa.¹³²

¹²⁹ Kangas 2019: 544-545

¹³⁰ Itä-Suomen HO 28.11.2006 S 05/770

¹³¹ Aarnio & Kangas 2016: 711-712, Kolehmainen & Rabinä 2020: 444

¹³² Tuunainen 2015: 130

Tavallisesti perittävä maksaa ennakkoluopujalle vastikkeen luopumisestaan, mutta sen voi maksaa myös esimerkiksi testamentinsaaja, joka perii perittävän omaisuuden luopujan sijasta. Tällaisessa tilanteessa on kuitenkin pystyttävä osoittamaan luotettavasti, että maksussa on kyse juuri luopumisen vuoksi maksettavasta vastikkeesta.¹³³ Vastiketta ei kuitenkaan ole pakko maksaa luopujalle, vaan se voidaan maksaa myös luopujan puolisolle tai jälkeläisille. Luopujan puolisolle maksettavan vastikkeen huomioiminen edellyttää, että siitä on määrätty testamentilla. Luopujan jälkeläiset se sijaan voivat saada vastikkeen testamentin lisäksi myös lain nojalla. Perinnöstä ennakkoon luopunut perillinen ei voi vedota perittävän kuoleman jälkeen siihen, ettei ole saanut luopumisestaan korvausta, mikäli luopuvan perillisen aviopuolisolle tai lapselle on testamentattu hänen lakiosaansa vastaava määrä perittävän varallisuudesta. Tällöin kyseessä on sitova perinnöstä luopuminen, jonka sitovuus vahvistuu perittävän kuoltua, kun voidaan havaita, että ehto vastikkeen maksamisesta luopujaperillisen puolisolle tai jälkeläisille on täyttynyt^{134, 135}.

Perittäväällä ei ole velvollisuutta maksaa vastiketta eläessään, eikä lakiosaperillinen voi näin ollen vaatia perittävää maksamaan luopumisestaan vastiketta edes oikeusteitse.¹³⁶ Mikäli perittävä haluaa maksaa lakiosaa vastaavan korvauksen eläessään, tulee se maksaa suoraan perinnöstä ennakkoon luopuvalle rintaperilliselle. Muulle kuin rintaperilliselle perittävän elinaikana maksettavassa suorituksessa ei ole kysymys lain tarkoittamasta kohtuullisesta lakiosan korvauksesta. Jäämistösuunnittelun kannalta katsottuna perinnöstä ennakkoon luopuminen ja luopuvalle rintaperilliselle lakiosaa vastaavan korvauksen maksaminen antavat perittäväälle mahdollisuuden määrätä varallisuudestaan laajemmin testamentilla. Rintaperillisen lakiosaa ei tulla enää suorittamaan kuolinpesän

¹³³ Kolehmainen & Rabinä 2020: 445

¹³⁴ Helin 2012: 1038

¹³⁵ Kolehmainen & Rabinä 2020: 445

¹³⁶ Kangas 2018: 399

varallisuudesta, joten mikäli perittävällä ei ole muita rintaperillisiä, voi hän määrätä koko omaisuudestaan testamentilla.¹³⁷

Mikäli lakiosaperillinen ei ole saanut ennakkoluopumisestaan vastiketta, on luopuminen osittain tehoton. Osittainen tehottomuus merkitsee sitä, että perinnöstä ennakkoon vastikkeetta luopuneella lakiosaperillisellä on oikeus vaatia lakiosaansa täysimääräisenä perittävän kuoleman jälkeen. Hänellä ei kuitenkaan ole oikeutta vaatia lakiosaansa suurempaa osuutta perittävän jäämistöstä, koska ennakkoon luopuminen on tehoton vain osittain. Tässäkin tilanteessa tulee muistaa, että vastikkeetta perinnöstään ennakkoon luopunut lakiosaperillinen on oikeutettu lakiosaansa perittävän kuoleman jälkeen ainoastaan, ellei perittävä ole määrännyt testamentilla lakiosaa vastaavaa omaisuutta luopujan aviopuolisolle tai jälkeläiselle.¹³⁸

Jos rintaperillinen on luopunut perinnöstään ennakkoon vastikkeetta tai luopumisesta maksettu vastike ei ole ollut tarpeeksi suuri, säilyy rintaperillisen asema kuolinpesän osakkaana luopumisesta huolimatta. Perinnöstä ennakkoon luopuneelle rintaperilliselle maksetaan tällöin perittävän kuoleman jälkeen jäävästä jäämistöstä hänelle kuuluvan lakiosan ja hänen jo saamansa korvauksen erotus. Jos ennakkoluopuminen katsotaan pätemättömäksi sitä rasittavan OikTL:n tarkoittaman pätemättömyysperusteen vuoksi, on luopuneella oikeus vaatia koko perintöosansa jäämistöstä.¹³⁹

Perillinen voi luopua ennakkoon myös vain osasta perintö- tai lakiosaansa tai esimerkiksi tietystä varallisuuserästä. Mikäli rintaperillinen luopuu esimerkiksi vaatimasta tiettyä kiinteistöä itselleen, saattaa luopumistahdonilmaisuu merkitä myös sitä, että perillinen luopuu myös oikeudestaan lakiosaan. Tulkinnallisesti epäselvän luopumistahdonilmaisun kohdalla pyritään selvittämään, mitä perittävä on tarkoittanut luopumisellaan. Jos luopumisen tarkoituksesta ei saada selvyyttä, verrataan luopumisen kohteen arvoa koko

¹³⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 445

¹³⁸ Aarnio & Kangas 2016: 718

¹³⁹ Aarnio & Kangas 2016: 720, 721

jäämistön arvoon, jolloin hyvin arvokkaasta varallisuuserästä luopumisen saatetaan katsoa tarkoittavan myös lakiosasta luopumista.¹⁴⁰

3.3.4 Ennakkoluopuminen ja sijaantulooperilliset

PK 17:1.2 jättää avoimeksi kysymyksen luopujan sijaantulooperillisten oikeudesta jäämistöä kohtaan. Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että koska ongelmaan ei löydy vastausta laista eikä myöskään lain esitöistä, on asia haluttu jättää tietoisesti avoimeksi. Näin ollen sijaantulooperillisten oikeus ratkaistaan tarvittaessa oikeustoimen tulkinnan kautta.¹⁴¹

Rintaperillisellä on oikeus hyväksyä perittävän tekemä testamentti, vaikka hänellä itsellään olisikin omia jälkeläisiä. Näin ollen tilanteessa, jossa perillinen luopuu perinnöstään ennakkoon hyväksymällä perittävän tekemän testamentin, on selvää, ettei luopuneen perillisen jälkeläisillä ole oikeutta jäämistöön. Perittävän varallisuus menee silloin testamentissa määrätyille saajille.¹⁴² Sen sijaan, mikäli perittävä ei ole tehnyt testamenttia ja rintaperillinen luopuu perinnöstään ennakkoon erillisellä asiakirjalla, ei välttämättä ole selvää, kuka saa luopujan osuuden perittävän kuoltua. Luopujalla on oikeus rajoittaa luopuminen koskemaan ainoastaan itseään. Jos rintaperillinen luopuu perinnöstä ennakkoon ja ulottaa luopumisensa koskemaan vain itseään, tulevat luopujan tilalle sijaantulooperilliseksi ne, joilla olisi oikeus periä perittävä, mikäli luopuja kuolisi ennen perittävää.¹⁴³

Sijaantulooperillisten asema on siis melko selvä niissä luopumistilanteissa, joissa perillinen on luopunut perinnöstään hyväksymällä perittävän testamentin tai on erillisellä asiakirjalla luopunut ennakkoon perinnöstään vain itsensä osalta. Luopumistilanteessa, jossa

¹⁴⁰ Aarnio & Kangas 2016: 720

¹⁴¹ Aarnio & Kangas 2016: 721

¹⁴² Aarnio & Kangas 2016: 722 ja Tuunainen 2015: 153

¹⁴³ Aarnio & Kangas 2016: 722

luopuja ei kuitenkaan ole täsmentänyt luopumisilmoituksessaan luopumisensa ulottuvuutta, on ratkaistava kysymys siitä, koskeeko luopuminen myös luopujan lapsia.¹⁴⁴ Mikäli ennakkoon perinnöstä luopuja ei ole lakiosaperillinen, oletetaan hänen luopumisensa yleensä koskevan luopujan koko sukuhaaraa, jos luopumisen ulottuvuutta ei ole määritetty. Tällaisessa tilanteessa on myös mahdollista katsoa luopujan tarkoittaneen luopua perinnöstä vain omalta osaltaan, mutta siihen vaaditaan sitä vahvempia perusteita, mitä kaukaisempi suhde sijaantulooperillisillä on perittävään. Luopujan ollessa lakiosaperillinen, on tilanne kuitenkin osittain toisenlainen johtuen lakiosaperillisen oikeudesta saada vastiketta luopumisestaan.¹⁴⁵

Tilanteessa, jossa lakiosaperillinen on luopunut perinnöstään ennakkoon ja saanut luopumisestaan PK 17:1.2:n mukaisen korvauksen, katsotaan luopumisen vaikutuksen ulottuvan myös sijaantulooperillisiin asti huolimatta siitä, onko luopumistahdonilmaisussa ollut mainintaa luopumisen ulottuvuudesta. Tällöin koko luopujan sukuhaara on saanut sille kuuluvan lakiosan, eikä luopujasta tule kuolinpesän osakasta perittävän kuoleman jälkeen. Jos siis perittävä tekee luopumisen jälkeen testamentin esimerkiksi toisen rintaoperillisensä hyväksi, ei luopujan sijaantulooperillisillä ole enää oikeutta vaatia lakiosaa perittävän jälkeen.¹⁴⁶ Lakiosaperillinen säilyttää kuitenkin PK 18:1.2:n mukaisesti kuolinpesän osakkaan asemansa, jos lakiosaperilliselle maksetun korvauksen määrän riittävydestä on epäselvyyttä. Tällöin lakiosaperillisellä itsellään on oikeus päättää, haluaako hän vaatia saamalleen korvaukselle täydennystä vai ei. Jos lakiosaperillinen päättää luopua vaatimasta täydennystä, on kyse perittävän kuoleman jälkeen tapahtuvasta, PK 17:2a:n mukaisesta jälkiluopumistilanteesta.¹⁴⁷

Mikäli perittävä ei ole tehnyt lainkaan testamenttia, eikä perinnöstä ennakkoon luopunut lakiosaperillinen ole määrännyt luopumisensa ulottuvuudesta mitään, tulisi

¹⁴⁴ Aarnio & Kangas 2016: 722 ja Kolehmainen & Rabinä: 443-444

¹⁴⁵ Aarnio & Kangas 2016: 722-723 ja Kolehmainen & Rabinä 2020: 443-444

¹⁴⁶ Aarnio & Kangas 2016: 723

¹⁴⁷ Aarnio & Kangas 2016: 723-724

tilannetta Tuunaisen mukaan tulkita samalla tavalla kuin tilanteessa, jossa perillinen olisi kuollut ennen perittävää. Tällöin luopujan sijaan tulisivat hänen omat perillisensä.¹⁴⁸

Jos perillinen on luopunut ennakkoon vain murto-osasta perintöään, saavat perillisen sijaantuloperilliset tämän osuuden hänen perintöosuudestaan ja luopuja itse saa loppuosan hänelle kuuluvasta perintöosuudesta. Osittain perinnöstä ennakkoon luovuttaessa tulee kuitenkin muistaa, että mikäli luopuja on lakiosaperillinen, eikä ole saanut vastiketta luopumisestaan ja hänelle luopumisen seurauksena jäävä perintöosuuden määrä alittaa hänen lakiosansa määrän, on luopuja oikeutettu saamaan lakiosansa.¹⁴⁹

Esimerkkinä voidaan todeta, että jos lakiosaperillisen lakimääräinen perintöosuus olisi puolet perittävän jäämistöstä, olisi hänen lakiosuutensa suuruus tästä puolet eli $\frac{1}{4}$ osuus koko perittävän jäämistöstä. Perillisen luopuessa perinnöstään esimerkiksi $\frac{1}{2}$ määräosuuden osalta, menisi tuo osuus hänen sijaantuloperillisilleen ja hän itse saisi $\frac{1}{2}$ osuuden hänelle kuuluvasta perintöosuudesta. Näin ollen luopujaperillinen saisi itse $\frac{1}{4}$ suuruisen osuuden perittävän koko jäämistöstä, joka vastaa myös hänen lakiosuutensa arvoa. Mikäli lakiosaperillinen olisi kuitenkin luopunut vastikkeetta perintöosuudestaan $\frac{3}{4}$ suuruisen määräosuuden osalta, saisi hän itse perittävän kuoltua vain $\frac{1}{4}$ osuuden siitä perintöosuudesta, joka hänelle ilman luopumista kuuluisi. Lakiosan suuruus on puolet ($\frac{1}{2}$) siitä osuudesta, joka luopujaperilliselle lakimääräisen perintöoikeuden perusteella kuuluisi, joten tässä tilanteessa hänelle tulevan osuuden määrä olisi lakiosan määrää pienempi. Näin ollen kyseisessä tilanteessa luopujaperillisellä olisi oikeus saada jäämistöstä varallisuutta sen verran, että hänen voidaan katsoa saaneen lakiosuutensa.

Tilanteissa, joissa eloonjäänyt puoliso perii PK 3 luvun mukaisesti ensin kuolleen puolison, on ensin kuolleen puolison toissijaisella perillisellä oikeus luopua perinnöstään joko perittävän eläessä, perittävän kuoleman jälkeen lesken eläessä tai vasta lesken kuoleman jälkeen. Mikäli toissijainen perillinen luopuu perinnöstään ennen perittävän kuolemaa,

¹⁴⁸ Tuunainen 2015: 153

¹⁴⁹ Rabinä 2014: 329

on kysymys varsinaisesta ennakkoluopumisesta. Tällöin luopuminen sitoo myös luopujan sijaantuloperillisiä.¹⁵⁰

3.4 Perinnöstä ja testamentista luopuminen perittävän kuoleman jälkeen

3.4.1 Passiivinen jälkiluopuminen

Mikäli perillinen ei ole halunnut luopua perinnöstään ennakkoon ennen perittävän kuolemaa, on hänellä mahdollisuus luopua perinnöstä perittävän kuoleman jälkeen kahdella eri tavalla. Perillinen voi pysytellä passiivisena ja laiminlyödä PK 16:1.1 mukaisen velvollisuutensa ottaa perintö vastaan 10 vuoden kuluessa perittävän kuolemasta. Perillinen menettää siten yli 10 vuotta kestäneen passiivisuuden johdosta oikeutensa perintöön.¹⁵¹ Perintöoikeuden menettäneen perillisen osuus perinnöstä menee silloin hänen sijaantuloperilliselle eli sille, joka olisi saanut perinnön, mikäli perillinen olisi kuollut ennen perittävää¹⁵².

3.4.2 Aktiivisen jälkiluopumisen edellytykset

Passiivisena tarpeeksi pitkään pysyttelemisen lisäksi perillinen voi luopua perinnöstä tai testamentista myös aktiivisesti toimimalla. Kuten ennakkoluopumiselta, myös jälkiluopumiselta edellytetään kirjallista muotoa. Lisäksi luopumisen edellytyksenä on, ettei perinnönsaaja ole ryhtynyt sellaisiin toimiin, joiden perusteella hänen voitaisiin katsoa ottaneen perinnön vastaan.¹⁵³ Perillisen katsotaan ottaneen vastaan perinnön, mikäli hän on yksin tai muiden kanssa ottanut pesän hoitoonsa, osallistunut perunkirjoitukseen tai perinnönjakoon tai muulla tavoin ryhtynyt perillisen asemassa jäämistöä koskeviin

¹⁵⁰ Aarnio & Kangas 2016: 724

¹⁵¹ Aarnio & Kangas 2016: 727

¹⁵² PK 16:3

¹⁵³ PK 17:2a

toimiin¹⁵⁴. Oikeuskäytäntö on kuitenkin osoittanut, ettei esimerkiksi perunkirjoitukseen osallistuminen välttämättä ole sellainen toimi, jonka perusteella perillisen katsottaisiin ryhtyneen kuolinpesään eli ottaneen perinnön vastaan ja, joka estäisi perillistä luopumasta perinnöstä. Tästä on osoituksena KKO:n ratkaisu 2003:95, jonka mukaan kuolinpesän välttämättömien ja tavanomaisten asioiden hoitaminen, hautajaisten järjestäminen tai perunkirjoitukseen osallistuminen ei tarkoittanut sitä, että perillinen olisi ryhtynyt pesään.

Edellä mainitussa tapauksessa perinnöstä äitinsä jälkeen luopunut puoliso A oli ennen luopumistaan muun muassa maksanut vainajan laskuja kuolinpesän varoista, muuttanut vainajan pankkitilin kuolinpesän tiliksi, käyttänyt vainajan käteisvarat, tilannut hautakiven ja solminut haudanhoitosopimuksen sekä järjestänyt perunkirjoituksen ja osallistunut siihen itsekin, ilmoittaen perunkirjoitustilaisuudessa luopuvan perinnöstä. A:n puoliso B oli sitä mieltä, että A oli edellä mainittujen toimien perusteella ryhtynyt äitinsä kuolinpesään, eikä näin ollen voinut enää luopua perinnöstä. KKO kuitenkin katsoi, että kyseiset A:n suorittamat toimet olivat tavanomaisia ja välttämättömiä. Kyse oli vainajan asioiden hoitamisesta ja tällaisiin toimiin A:lla oli velvollisuuskin äitinsä lähimpänä omaisena ryhtyä. KKO oli sitä mieltä, että myöskään perunkirjoitustilaisuuteen osallistumista ei voitu pitää osoituksena siitä, että A olisi ryhtynyt pesään.¹⁵⁵

Kyseisessä ratkaisussa kaikki viisi asian ratkaissutta oikeusneuvosta olivat yhtä mieltä siitä, että A:lla oli oikeus luopua perinnöstä muun muassa perunkirjoitukseen osallistumisestaan huolimatta. Aarnion mukaan PK 16:2:n mukainen perinnön vastaanottamiseen liittyvä sääntely onkin asetettu perillisen suojaksi. Mikäli ratkaistavana on kysymys siitä, onko perillinen luopunut perinnöstään olemalla passiivinen, voi perillinen osoittaa ryhtyneensä PK 16:2:n mukaisiin toimiin. Tällä tavoin hän voi todentaa, ettei ole luopunut oikeudestaan perintöön, vaan on ryhtynyt perintöön lain edellyttämällä tavalla. Perinnöstä aktiivisesti luopuva perillinen ei puolestaan tarvitse yhtä suurta suojaa kuin

¹⁵⁴ PK 16:2.2

¹⁵⁵ KKO:2003:95

passiivisesta luopumisesta epäilty perillinen tarvitsee. Aktiivista luopumista tarkasteltaessa kyseinen PK 16:2:n säännös ei suojaa itse asiassa perillistä itseään, vaan ennemminkin jotakin muuta tahoa.¹⁵⁶

KKO:n ratkaisun 2003:95 perusteella onkin Aarnion mukaan mahdollista muodostaa aktiivista luopumista koskeva oikeusohje, jonka mukaan pesän selvittämistä varten tehtävät välttämättömät ja tarpeelliset toimet ovat sallittuja, eivätkä estä perillistä myöhemmin luopumasta perinnöstään. Mikäli perillinen ei ole saanut henkilökohtaista etua pesästä, on hänellä yhä oikeus luopua perinnöstään, vaikka hän olisi ryhtynyt edellä mainitun ratkaisun mukaisiin toimiin.¹⁵⁷ Perillisellä on esimerkiksi mahdollisuus saada perunkirjoitukseen osallistumalla informaatiota kuolinpesän tilanteesta, jonka perusteella hän voi tehdä päätöksensä perinnöstä luopumisesta. Näin ollen pelkän perunkirjoitukseen osallistumisen ei voida katsoa tarkoittavan sitä, että perillinen olisi ottanut perinnön vastaan. Perillisen tahto sitoutua perinnön tai testamentin synnyttämiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin on ratkaisevassa asemassa perinnön vastaanottamista arvioitaessa.¹⁵⁸

Kuolinpesään ryhtymistä on kuitenkin mahdotonta määritellä tyhjentävästi ja näin ollen edellä käsiteltyä ennakkoratkaisuakaan ei voida pitää yksiselitteisenä ohjenuorana. Jo kaista tilannetta on punnittava erikseen ja arvioitava sitä, mikä on ollut kulloisenkin toimen tarkoitus ja tavoite. Varmana voidaan kuitenkin pitää sitä, että mikäli perillinen on esimerkiksi osallistunut kuolinpesän irtaimen omaisuuden jakamiseen, perinyt kuolinpesän saatavia tai osallistunut kuolinpesän omaisuuden myymiseen, ei perillisellä ole enää oikeutta luopua perinnöstään. Myös kuolinpesän osakkaan oikeussuojakeinoihin vetoaminen, kuten lakiosan vaatiminen tai testamentin moitekanteen nostaminen ovat merkkejä perintöön ryhtymisestä ja estävät näin ollen perinnöstä luopumisen.¹⁵⁹ Edellä mainitut toimet eivät ole jäämistöön kohdistuvia tavanomaisia hoitotoimia, vaan

¹⁵⁶ Aarnio & Kangas 2016: 729

¹⁵⁷ Aarnio & Kangas 2016: 730

¹⁵⁸ Tuunainen 2015: 164

¹⁵⁹ Aarnio & Kangas 2016:731. Ks. myös KKO:n yksityishenkilön velkajärjestelyä koskeva ratkaisu 2006:34, jossa testamentinsaajan katsottiin ottaneen vastaan testamentin, kun hän oli yrittänyt myydä testamentilla saamansa osakkeet ennen, kun hän oli ilmoittanut luopuvansa testamentista.

kuolinpesän osakkaalle ja jäämistön yhteisomistajalle kuuluvia jäämistövarallisuuteen kohdistuvia oikeuksia¹⁶⁰.

Myös testamentinsaajalla on oikeus luopua testamentista, mikäli hänen ei voida katsoa ottaneen testamenttia vastaan¹⁶¹. Testamentista luopumista koskevat samat muotovaatimukset kuin perinnöstä luopumistakin. Näin ollen myös testamentista luopumisesta pitää saajan ilmoittaa kirjallisesti. Testamentinsaajan luopumisoikeuteen sovelletaan muutenkin samoja periaatteita ja tulkintoja kuin perinnöstä luopumisen ollessa kyseessä. Testamentista voi siten luopua vielä sen jälkeenkin tehokkaasti, vaikka testamentinsaaja olisi osallistunut esimerkiksi perittävän hautajaisten järjestämiseen ja huolehtinut pesänselvityksen välttämättömistä perustoimista.¹⁶²

3.4.3 Aikaraja perinnöstä luopumiselle

Laki ei ole asettanut perinnöstä luopumiselle erillistä aikarajaa. PK 17:2a:n mukaan perillinen tai testamentinsaaja voi luopua oikeudestaan, ellei hänen katsota ottaneen perintöä vastaan. Tämä tarkoittaa sitä, että perinnöstä on mahdollista luopua vielä vuosienkin kuluttua eli niin kauan, kunnes perintö on otettu vastaan¹⁶³. PK 16:1.1 määrittelee perinnön vastaanottamiselle 10 vuoden pituisen aikarajan, joten tämän perusteella voitaisiin toisaalta ajatella, ettei perinnöstä voida luopua ainakaan sen jälkeen, kun oikeus perintöön tai testamenttiin olisi tullut saattaa voimaan. Aiemmin onkin katsottu, että siviilioikeudellisessa mielessä perinnöstä ei ole voinut luopua kovin myöhään perittävän kuoleman jälkeen¹⁶⁴. Esimerkiksi jo ennen kuin mahdollisuus jälkiluopumiselle oli otettu mukaan perintökaaren säännöksiin, pidettiin johdonmukaisena, että kun perillinen saatoi nykyisen PK16:1.1:n perusteella menettää passiivisuutensa vuoksi perillisasemansa,

¹⁶⁰ Rabinä 2014: 332

¹⁶¹ PK 16:2a

¹⁶² Aarnio & Kangas 2015: 720, 727, 764-765

¹⁶³ Aarnio & Kangas 2016: 727

¹⁶⁴ Aarnio & Kangas 2016: 730

tulisi perillisen luopumistahdonilmaisulle antaa sama merkitys¹⁶⁵. Tämä tarkoittaisi sitä, että perillisen ja testamentinsaajan olisi mahdollista luopua itse saannostaan kymmenen vuoden aikana¹⁶⁶. Nykyään oikeuskirjallisuudessa kuitenkin katsotaan, että perinnöstä on mahdollista luopua vielä vuosienkin kuluttua perittävän kuoleman jälkeen¹⁶⁷. Jäämistöoikeudellinen edellytys jälkiluopumisen tehokkuudelle onkin vain se, ettei luopuja ole ottanut perintöä vastaan¹⁶⁸.

Perinnöstä luopumisen aikarajaa on käsitelty tuoreessa KKO:n antamassa ratkaisussa 2020:49. Kyseessä on ennakkopäätös, jossa oli kyse siitä, voitiinko velallisen A katsoa luopuneen velkojiaan sitovasti perinnöstään. Asiassa ulosottomies oli ulosmitannut 20.6.2018 A:n osuuden 11.7.1993 kuolleen isänsä kuolinpesään. A oli valittanut ulosmittauspäätöksestä käräjäoikeuteen ja ilmoittanut luopuneensa 2.6.2016 perinnöstään isänsä jälkeen. A oli jättänyt luopumisilmoituksensa maistraattiin 8.6.2016 eli ennen ulosmittausta. Ulosottomies katsoi, että A oli ryhtynyt kuolinpesään ennen luopumisilmoituksensa tallettamista maistraattiin. Käräjäoikeuden käsittelyssä otettiin kantaa muun muassa siihen, että A oli luopunut perinnöstä vasta 23 vuotta isänsä kuoleman jälkeen. Näin pitkä aika osoitti käräjäoikeuden mielestä, että A:lla oli ollut tahto sitoutua perintösaantoon liittyviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Lisäksi A oli oletettavasti maksanut hänelle aikanaan määrätyn perintöveron, joka oli selvä osoitus siitä, että A halusi ottaa vastaan perinnön. Käräjäoikeus tuli asiaa kokonaisuutena tarkasteltuaan siihen tulokseen, että A oli menetellyt siten, että hänen voitiin katsoa ryhtyneen kuolinpesään ennen perinnöstä luopumisilmoituksensa tekemistä. A oli valittanut hovioikeuteen asiasta perustellen valitustaan muun muassa sillä, ettei ajan kulumisen yksinään voitu katsoa olevan osoitus perintöön ryhtymisestä. Hovioikeus ei kuitenkaan myöntänyt A:lle jatkokäsittelylupaa.

¹⁶⁵ Aarnio 1967: 439

¹⁶⁶ Tuunainen 2015: 38

¹⁶⁷ Aarnio & Kangas 2016: 727

¹⁶⁸ Tuunainen 2015: 159

Korkein oikeus myönsi A:lle valitusluvan ja totesi ratkaisussaan, että pelkästään ajan kulumisen perusteella ei voida katsoa perillisen ottaneen perintöään vastaan. KKO perusteli ratkaisuaan muun muassa sillä, että oikeuskirjallisuudessa on katsottu, ettei tehokkaalle perinnöstä luopumiselle ole mahdollista asettaa minkäänlaista aikarajaa. Perinnöstä voitaiten luopua perittävän kuoltua vielä vuosienkin jälkeen, ellei perillinen ole ryhtynyt kuolinpesään. KKO totesi myös, että oikeusohjeiden valossa oli epäselvää, voidaanko sille, että perillinen oli maksanut perintöveron, antaa painoarvoa harkittaessa, onko perillinen ryhtynyt sellaisiin toimiin, joiden perusteella hänen voitaisiin katsoa ottaneen perinnön vastaan. Näin ollen KKO katsoi, ettei hovioikeudella ollut edellytyksiä pitää kärjäoikeuden tekemiä johtopäätöksiä epäilyksettä oikeina. Kyseessä olevan kaltaiseen oikeuskysymykseen ei myöskään laissa tai oikeuskäytännössä ole olemassa selvää kantaa, joten asian merkitykselle on tärkeää antaa ratkaisu, joka ohjaa laintulkintaa. Lopputuloksena KKO päätti kumota hovioikeuden päätöksen ja myönsi A:lle jatkokäsittelyluvan. Näin ollen asia palautettiin Turun hovioikeuteen, jossa valituksen käsittelyä tulee jatkaa välittömästi.¹⁶⁹

Edellä mainittu tapaus on hyvä osoitus siitä, miten epäselvä vallitseva oikeustilanne on perinnöstä luopumisen aikarajan ja myös perintöön ryhtymiseksi katsottujen toimien suhteen. Kyseinen KKO:n päätös syntyi äänestyksen tuloksena (äänin 4-1). Eri mieltä ollut jäsen oli muun muassa sitä mieltä, että enemmistön ratkaisussa oli jätetty liian vähäiselle huomiolle perittävän kuoleman ja perinnöstä luopumisen välinen aika, joka oli poikkeuksellisen pitkä. Koska perillisen oikeus perintöön vanhenee kymmenen vuoden kuluessa, on perusteltua, että myös perinnöstä luovuttaessa tulisi edellyttää nopeampaa päätöstä perinnön vastaanottamisen tai luopumisen suhteen.¹⁷⁰ Asiassa ei siis ole välttämättä kyse itsestään selvästä ratkaisusta, ja onkin mielenkiintoista nähdä, millaisen ratkaisun hovioikeus asiassa aikanaan antaa ja miten asia mahdollisesti vielä tämän jälkeen etenee. Joka tapauksessa ratkaisu auttaa tarkentamaan erityisesti perinnöstä luopumisen aikarajaa.

¹⁶⁹ KKO:2020:49

¹⁷⁰ KKO:2020:49

Perinnöstä luopumisen aikarajaa määriteltäessä on kuitenkin hyvä muistaa, että vaikka perinnöstä luopuminen katsottaisiinkin tehokkaaksi jäämistöoikeudelliselta kannalta, niin verotuksen kannalta katsottuna lopputulos saattaa olla eri. Tähän asiaan palataan vielä tarkemmin tutkielman osiossa 4.3.1 (Jälkiluopumisen tehokkuus).

3.4.4 Sijaantulooperilliset ja testamentin toissijaismääräys

Perinnöstä luopujan osuus perittävän omaisuuteen menee sille, jolla olisi oikeus periä perittävä, mikäli luopuja olisi kuollut ennen perittävää¹⁷¹. Näin ollen sijaantulo määräytyy perintökaaren perimysjärjestyksen mukaisesti, jolloin perinnöstä luopujan rintaperilliset tulevat hänen tilalleen sijaantulooperillisiksi. Mikäli luopujalla ei ole rintaperillisiä, jakautuu hänen osuutensa perittävän muiden rintaperillisten, eli luopujan sisarusten, kesken. Jos luopujalla ei ole rintaperillisiä tai sisaruksia ja perittävältä jää leski, saisi leski luopumisen johdosta perittävän koko omaisuuden.¹⁷²

Myös testamentista luovuttaessa sijaantulo ratkaistaan siten, kuin jos testamentinsaaja olisi kuollut ennen testamentin tekijää¹⁷³. Alkuperäisen testamentin täytäntöönpanon edellytykset raukeavat testamentinsaajan kuollessa ennen testamentin tekijää. Tällöin sijaantulo-oikeuden ratkaiseminen tapahtuu ensisijaisesti testamentin tulkinnalla. PK 11:1.1 mukaan testamenttia on tulkittava siten, että tulkinnan voidaan katsoa vastaavan testamentin tekijän tahtoa. Tämä tarkoittaa sitä, että testamenttia tulkitsemalla pyritään selvittämään, millä tavalla testamentin tekijä olisi kyseisessä muuttuneessa tilanteessa tahtonut toimia. Testamentin tekijällä on oikeus määrätä testamentinsaajan sijaantulijaksi kuka tahansa henkilö. Näin ollen testamentinsaajan kuollessa ennen testamentin tekijää, menee hänen osuutensa testamentin tekijän kuoltua testamentissa nimetyille

¹⁷¹ PK 15:5, PK 16:3, Kangas 2019: 523

¹⁷² PK 2:2, PK 3:1

¹⁷³ Aarnio & Kangas 2016: 759

sijaantulijalle riippumatta siitä, olisiko tällä ollut muutoin oikeus periä testamentin tekijää.¹⁷⁴

Mikäli testamenttia tulkitsemalla ei päästä selvyyteen siitä, kuka on sijaantuloon oikeutettu, otetaan toissijaisena keinona käyttöön PK 11:6:n säännöksen soveltaminen. PK 11:6:n mukaan tilanteessa, jossa testamentinsaaja on kuollut ennen kuin hänen testamenttiin perustuva oikeutensa on tullut voimaan tai ellei testamenttia muutoin voida panna täytäntöön hänen kohdaltansa, tulevat testamentinsaajan sijaan hänen jälkeläisensä siinä tapauksessa, että he olisivat oikeutettuja perimään testamentin tekijän muutenkin. Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli testamentinsaajalta on jäänyt jälkeläinen, joka olisi PK 2 luvun mukaan oikeutettu perimään testamentin tekijä, on hänen sijaantulonsa PK 11:6:n mukaisesti mahdollinen.¹⁷⁵

PK 11:6:n mukaista sijaantuloa harkittaessa keskeinen merkitys on sillä, mitä säännöksessä mainittu testamenttiin perustuvan oikeuden voimaan saattaminen oikein tarkoittaa. Aarnio ja Kangas tuovat esille, että testamentin voimaantulohetkenä voidaan pitää ainakin viittä eri ajankohtaa, joita ovat:

- a) testamentin tekijän kuolinhetki
- b) testamentin tulo testamentinsaajan tietoon
- c) testamentin tiedoksiantohetki
- d) testamentin tulo lainvoimaiseksi tai
- e) testamenttioikeuden saattaminen voimaan PK 16:1:ssä säädetyin tavoin.¹⁷⁶

Vaikka testamentin voimaantulohetkelle on olemassa useita eri vaihtoehtoja, on Aarnion ja Kankaan mielestä selvää, että PK 11:6 säännöstä on tarkoitettu sovellettavan ensisijaisesti sellaisessa tilanteessa, jossa testamentinsaaja on ehtinyt kuolla ennen testamentin

¹⁷⁴ Aarnio & Kangas 2015: 543, 549

¹⁷⁵ Aarnio & Kangas 2015: 549

¹⁷⁶ Aarnio & Kangas 2015: 545

tekijää. Perusteluina Aarnio ja Kangas tuovat esille sen, että Suomen perintökaari vastaa Ruotsin vastaavaa lakia, jossa Suomen lain 11:6 säännöstä vastaava säännös tarkoittaa selvästi edellä esitetyistä testamentin voimaantulovaihtoehdoista ensimmäistä, eli testamentin tekijän kuolinhetkeä. Mikään ei viittaa esimerkiksi Suomen perintökaaren perusteluissa siihen, että Suomeen olisi haluttu asettaa voimaan ruotsalaisesta esikuvas- taan poikkeava järjestelmä. Myös Suomen oikeuskäytännössä on katsottu testamentin- saajan testamenttiin perustuvan oikeuden tulevan voimaan PK 11:6:ssa tarkoitettulla ta- valla jo testamentin tekijän kuolinhetkellä.¹⁷⁷

PK 11:6:ssa ilmaistua sääntöä sovelletaan myös testamentinsaajaa koskevassa tilan- teessa, jossa ”testamenttia ei muutoin voida hänen kohdaltaan panna täytäntöön”. Il- maisun tulkinnanvaraisuuden vuoksi ei ole itsestään selvää, mitä lainsäätäjällä on sil- kein tarkoittanut. Rautialan mukaan esteenä testamentin täytäntöönpanolle voi olla tes- tamentinsaajan kuoleman lisäksi esimerkiksi testamenttiin perustuvan oikeuden menet- täminen tai se, että testamentinsaaja kieltäytyy käyttämästä testamenttia hyväkseen¹⁷⁸. Kun testamentinsaaja kieltäytyy käyttämästä testamenttia hyväkseen, hän Aarnion ja Kankaan tulkinnan mukaan toisin sanoen luopuu oikeudestaan vedota testamenttiin. Tätä näkemystä puoltaa myös Ruotsin perintökaaren esitöissä esitetty tulkinta, jonka mu- kaan Ruotsin perintökaaren Suomen perintökaaren 11:6:tta vastaavaa säännöstä voi- daan soveltaa myös tilanteessa, jossa testamentinsaaja on luopunut testamenttiin pe- rustuvasta oikeudestaan. Myös ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että Ruotsin perintökaaren säännöstä ÄB 11:6 voidaan soveltaa myös tilanteessa, jossa tes- tamentinsaaja on elossa testamentin tekijän kuollessa, mutta luopuu testamenttiin ve- toamisesta testamentin tekijän kuoleman jälkeen.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Aarnio & Kangas 2015: 546, 547. Katso myös KKO:1992:29 testamenttiin perustuvan oikeuden voimaan- tulosta. Tapauksessa KKO katsoi, että testamentinsaajan oikeus tulee voimaan PK 11:6:n mukaisella tavalla jo testamentin tekijän kuolinhetkellä.

¹⁷⁸ Rautiala 1967: 297

¹⁷⁹ Aarnio & Kangas 2015: 547

Suomen PK 11:6 vastaa Ruotsin ÄB 11:6 säännöstä, joten on helppo hyväksyä Rautiaisen näkemys siitä, että PK 11:6:tta voidaan soveltaa myös tilanteisiin, joissa testamentinsaaja kieltäytyy käyttämästä testamenttia hyväkseen eli luopuu oikeudestaan vedota testamenttiin.

4 Perinnöstä luopumisen vaikutukset verotukseen

4.1 Luopumisen huomioiminen perintöverotuksessa

Perinnöstä luopumisessa on kyse perillisen tekemästä jäämistöoikeudellisesta määräämistoimesta, jolla on aina verotuksellisia vaikutuksia¹⁸⁰. Mikäli perillinen on luopunut ennakkoon perinnöstään, kohdistetaan perittävän jälkeen toimitettava perintöverotus luopujan sijasta perittävän omaisuutta saaneisiin. Ennakkoluopumiseen liittyy kuitenkin kaksi verotuksellista erityispiirrettä, joita ovat ennakkoluopujalle maksetun vastikkeen verotus ja alaikäisyysvähennyksen huomioiminen ennakkoluopumistilanteissa.¹⁸¹ Kyseisiä erityispiirteitä käsitellään tarkemmin tutkielman seuraavissa alaluvuissa 4.2.1 ja 4.2.2.

Perillisen aktiivinen luopuminen perinnöstä on mahdollista huomioida jo säännönmukaisen perintöverotuksen toimituksessa. Luopumisesta on kuitenkin tällöin oltava verotusta toimittavalla Verohallinnolla riittävä selvitys. Mikäli perinnöstä luopuminen ei ole tapahtunut tai luopuminen ei ole ollut perintöverotusta toimitettaessa tiedossa, voidaan verotusta oikaista myöhemmin.¹⁸² Jos perintöverotusta oikaistaan perinnöstä luopumisen vuoksi, palautetaan perinnöstä luopuneelle hänen mahdollisesti jo maksamansa perintöverotus ja luopujan sijaantuloperilliselle määrätään perintöverotus kyseisestä saannosta. Perintöverotuksen oikaisuvaatimus on tehtävä kolmen vuoden kuluessa perinnönjättäjän kuolinvuotta seuraavan vuoden alusta laskettuna¹⁸³. Perinnöstä luopumisessa on kuitenkin kyse tilanteesta, jossa perintöverotuksen perusteiden voidaan katsoa muuttuneen. Mikäli perintöverotuksen perusteiden todetaan muuttuneen verotuksen toimittamisen jälkeen, voidaan verotus toimittaa uudelleen 10 vuoden kuluessa siitä, kun perintöverovelvollisuus on alkanut¹⁸⁴. Näin ollen perintöverotusta olisi periaatteessa mahdollista oikaista luopumisen jälkeistä tilannetta vastaavaksi vielä usean vuoden jälkeenkin, mutta eri asia on, pidetäänkö luopumista verotuksellisesti tehokkaana enää silloin.

¹⁸⁰ Kangas 2018: 404

¹⁸¹ Kolehmainen & Rabinä 2020: 448

¹⁸² Puroinen 2015: 105

¹⁸³ Verohallinto 2017: Muutoksenhaku perintö- ja lahjaverotuksessa

¹⁸⁴ PerVL 38.3 §, PerVL 39 §

Jälkiloopumisen veroseuraamukset riippuvat siitä, onko luopuminen tehokas vai tehoton. Jos luopuminen todetaan tehokkaaksi, määrätään perintövero luopujan sijasta suoraan hänen sijaantulijoilleen¹⁸⁵. Tällöin perintöverotuksessa voidaan huomioida ennakkoperintönä myös sijaantulooperillisen perittäväältä tämän elinaikana saama lahja. Edellytyksenä on, että sijaantulooperillinen on perittävän rintaperillisen jälkeläinen ja perittävä on ennakkoon määrännyt kyseiselle lapsenlapselleen antamansa lahjan olevan ennakkoperintö siltä varalta, että rintaperillinen esimerkiksi luopuisi perinnöstään.¹⁸⁶ Luopujan sijaantulooperillinen ei ole oikeutettu alaikäisyysvähennykseen jälkiloopumistilanteissa, vaikka olisikin alaikäinen perittävän kuollessa¹⁸⁷.

Tehottomaksi todetussa luopumisessa luopuja ei vapaudu perintöverovelvollisuudestaan, vaan hänelle määrätään koko perintöosuudesta perintövero maksettavaksi. Tämän lisäksi tehottoman luopumisen yhteydessä määrätään lahjavero luopujan sijaan omaisuuden saajalle.¹⁸⁸

4.2 Ennakkoluopuminen

4.2.1 Ennakkoluopujalle maksetun vastikkeen verotus

Sekä perittävän että testamentinsaajan ennakkoluopujalle maksama lakiosan korvaava vastike on luopujalle veronalainen lahja. Kummassakin tilanteessa lahjaveron määrä lasketaan perittävän ja luopujan välisen sukulaisuussuhteen määrittämän veroluokan perusteella. Mikäli testamentinsaaja suorittaa vastikkeen, liittyy suoritus testamentin ehtoihin ja tällöin voidaan katsoa, että vastike tulee perittäväältä. Lahjaveron määrä

¹⁸⁵ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

¹⁸⁶ Aarnio & Kangas 2016: 790

¹⁸⁷ Kolehmainen & Rabinä 2020: 451

¹⁸⁸ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

määräytyy lahjaverotaulukon mukaisesti, joka on hieman perintöveroon sovellettavaa taulukkoa ankarampi.¹⁸⁹

Mikäli perinnöstä ennakkoon luopuneelle rintaperilliselle ei ole maksettu lainkaan vastiketta tai sen määrä ei ole ollut riittävä lakiosan suuruuteen verrattuna, säilyy luopujan asema perillisenä ja hän on oikeutettu saamaan lakiosastaan puuttumaan jääneen vastikkeen määrän perintönä. Tässä tapauksessa luopujan aiemmin saama vastike huomioidaan ennakkoperinnön lailla luopujan lakiosan määrää määritettäessä. Perintöverotuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että luopujalle määrätään koko lakiosastaan perintövero, josta kuitenkin vähennetään luopujan ennakkoluopumisesta saamasta vastikkeesta maksama lahjavero. Vastiketta käsitellään perintöverotuksessa täsmälleen samalla tavalla kuin ennakkoperintöä, joten siksi vähennettävän lahjaveron määrä lasketaan perittävän kuolinhetkellä voimassa olleen lahjaverotaulukon perusteella. Perittävä saattaa olla määrännyt ennakkoon perinnöstä luopuneelle kuuluvan vastikkeen testamentilla luopujan aviopuolisolle tai jälkeläisille. Tällöin luopujan aviopuoliso tai jälkeläiset maksavat saannostaan perintöveroa I veroluokan mukaisesti.¹⁹⁰

Perillinen on saattanut luopua perinnöstä ennakkoon vain osittain. Tällaisen tilanteen verotuskohtelusta on saatavilla niukasti tietoa. Verohallinto ei ohjeissaan ota asiaan kantaa, mutta Räbinän mielestä kyseisessä tilanteessa todennäköisesti toimittaisiin siten, että luopumisen ulkopuolelle jäänyt perintöosuuden suhteellinen osuus huomioidaan perintöverotuksessa perinnöstä osittain luopuneen perillisen veronalaisena perintöosuutena. Se suhteellinen osuus perintöosuudesta, josta perillinen on luopunut, jaetaan sijaantuloperillisille heidän lukumääränsä mukaisesti ja heille omasta osuudestaan perintövero maksettavaksi.¹⁹¹ Räbinän ajatus asiasta kuulostaakin järkevältä. Tällaiset perinnöstä ennakkoon vain osittain luopumiset taitavat kuitenkin olla melko harvinaisia,

¹⁸⁹ Kolehmainen & Räbinä 2020: 448

¹⁹⁰ Kolehmainen & Räbinä 2020: 448-449

¹⁹¹ Räbinä 2014: 330

joten ei mikään ihme, jos tähän liittyvästä verotuskäytännöstä ei ole esimerkiksi julkista ohjetta.

4.2.2 Alaikäisyysvähennys

Perinnöstä ennakkoon luopujalla on mahdollisuus rajoittaa luopuminen koskemaan ainoastaan itseään, jolloin luopujan osuus perittävän jäämistöstä menee hänen sijaantulooperillisilleen. Mikäli sijaantulooperilliset ovat luopujan alaikäisiä rintaperillisiä, nousee esille kysymys siitä, tulisiko lasten perintöverotusta toimitettaessa huomioida vähennyksenä PerVL 12.1 §:n 2 kohdan mukainen alaikäisyysvähennys (60 000 euroa).¹⁹² Kyseinen säännös koskee perinnönjättäjän kuollessa alle 18-vuotiasta, suoraan perinnönjättäjän alenevassa polvessa olevaa perillistä, joka olisi perinnönjättäjän kuolinhetkellä oikeutettu lähinnä perimään perinnönjättäjän¹⁹³. Säännöksen sanamuotoa voidaan tulkita siten, että alaikäisyysvähennys kuuluisi myöntää, koska ennakkoluopumisen tapahduttua alaikäisellä sijaantulooperillisellä olisi oikeus lähinnä periä perinnönjättäjä. Kuitenkin kyseisen säännöksen tarkoitus on alun perin ollut estää alaikäisyysvähennyksen hyödyntäminen tilanteessa, jossa alaikäinen saa perinnön vanhempansa jälkiluopumisen kautta.¹⁹⁴ Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaverolain muuttamisesta (58/2007 vp, s. 10) mainitaan, että kuolleen henkilön alaikäisellä lapsella on erilainen tarve alaikäisyysvähennykseen kuin perinnöstä luopujan lapsella. Huoltajan kuolema saattaa heikentää olennaisesti perheen taloudellista tilannetta. Näin ollen alaikäisyysvähennys tulee myöntää ainoastaan sellaiselle alaikäiselle lapselle, joka on lähinnä oikeutettu perimään perittävä. Tällöin vähennys myönnettäisiin pääsääntöisesti ainoastaan alaikäiselle lapselle, joka on menettänyt vanhempansa.¹⁹⁵

¹⁹² Kolehmainen & Rabinä 2020: 451

¹⁹³ PerVL 12.1 § 2 kohta

¹⁹⁴ Kolehmainen & Rabinä 2020: 451

¹⁹⁵ HE 58/2007: 10

Alaikäiset lapset eivät siis saa alaikäisyysvähennystä jälkiluopumista koskevissa tilanteissa. Alaikäisyysvähennys ei koske myöskään tilannetta, jossa isovanhempi antaa lapsenlapselle legaatit ja vanhempi elää isovanhemman kuolinhetkellä.¹⁹⁶ Puroinen tiivistää alaikäisyysvähennykseen oikeutuksen siten, että vuoden 2008 lakimuutoksella vähennyksen saaminen rajattiin koskemaan vain niitä alaikäisiä perillisiä, jotka saavat saantonsa perinnönjättäjältä välittömästi eli suoraan perinnönjättäjän kuoleman johdosta. Alaikäisyysvähennyksen ulkopuolelle jäävät tapaukset, joissa saanto on perustunut perinnöstä tai testamentista luopumiseen.¹⁹⁷ Puroinen ei ota kantaa ennakkoluopumisen ja jälkiluopumisen mahdollisiin eroihin tai siihen, onko luopumistavalla vaikutusta sijaantulooperillisen oikeuteen saada alaikäisyysvähennys. Sen sijaan Kolehmainen ja Räbinä esittävät, että ennakkoluopumisen kohdalla alaikäisyysvähennyksen myöntämistä tukevat sekä PerVL 12.1 2 §:n 2 kohdan sanamuoto että ennakkoluopumisen tapahtuminen ennen perittävän kuolemaa. Jos perillinen luopuisi ennakkoon perinnöstä koko sukunsa osalta ja saisi luopumisestaan korvauksena lakiosansa määrää vastaavan vastikkeen ja sen jälkeen perittävä tekisi luopujaperillisen jälkeläisten hyväksi testamentin, tulisi näiden perintöosuudesta tehdä alaikäisyysvähennys, vaikka heidän perinnöstään luopunut vanhempansa onkin elossa isovanhemman kuolinhetkellä.¹⁹⁸

4.3 Jälkiluopuminen

4.3.1 Jälkiluopumisen tehokkuus

Siviilioikeudellisesti tehokkaaksi katsottu luopuminen ei välttämättä merkitse sitä, että se olisi myös vero-oikeudellisesti tehokas. Vero-oikeudelliselta kannalta katsottuna perinnöstä tai testamentista luopumisen tehokkuudessa on kyse luopumisen vaikutuksista perintö- ja lahjaverolain mukaisen perintöverovelkasuhteen syntymiseen. On tärkeää huomata, että vaikka luopuminen tulkittaisiinkin tehottomaksi verotuksessa, ei sillä ole

¹⁹⁶ Kolehmainen & Räbinä 2020: 451

¹⁹⁷ Puroinen 2015: 267

¹⁹⁸ Kolehmainen & Räbinä 2020: 451

vaikutusta luopumisen sitovuuteen. Luopuminen sitoo siis mahdollisesta verotuksellisesta tehostuudesta huolimatta luopujaa ja sijaantulijoita, mikäli luopuminen katsotaan kuitenkin siviilioikeudellisesti tehokkaaksi.¹⁹⁹

Perinnöstä tai testamentista on luovuttu verotuksellisesti tehokkaasti silloin, kun luopumisen johdosta luopujasta ei ole tullut perintöverovelvollista, vaan velvollisuus maksaa perintövero on siirtynyt suoraan sijaantulijalle²⁰⁰. Luopumisen verotuksellinen tehokkuus edellyttää, että luopuminen on siviilioikeudellisesti katsottuna tehokas eli vaatimuksena on esimerkiksi luopumisilmoituksen kirjallinen muoto ja se, ettei luopuja ole ryhtynyt kuolinpesään. Perillisen osallistumista lakimääräisiin jäämistöä koskeviin toimiin, kuten perunkirjoituksen toimittamisen vaatimiin toimenpiteisiin tai itse perunkirjoitukseen, ei katsota verovelvollisuuden synnyttäväksi kuolinpesään ryhtymiseksi.²⁰¹ Perintöverotusta koskevan ennakkoratkaisun hakeminen ei myöskään tarkoita sitä, että hakija olisi ryhtynyt kuolinpesään. Perinnöstä voi siis luopua vielä sen jälkeen, kun Verohallinto on antanut ennakkoratkaisunsa perintöverotusta koskevassa kysymyksessä.²⁰²

Testamentinsaajalla on oikeus osallistua testamentin tulkinnan tai testamenttisaantoa vahvempien oikeuksien, kuten velkojan suojan tai lakiosan täyttämisen, selvittämiseen ilman, että hänen katsottaisiin ryhtyneen testamenttiin²⁰³. Jotta testamentinsaaja voi päättää, ottaako testamentin vastaan vai luopuuko siitä, tulee hänen ensin saada selvyys oikeutensa laajuudesta ja tarkasta sisällöstä. Perittävän varoja koskevien oikeuksien selvittäminen tai testamentin oikean sisällön määrittäminen ei vielä tarkoita testamenttiin ryhtymistä tai siitä luopumista. Mikäli testamentinsaaja kuitenkin määrää testamentin selvityksen perusteella hänelle kuuluvasta omaisuudesta, katsotaan testamentinsaajan ryhtyneen testamenttiin.²⁰⁴

¹⁹⁹ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

²⁰⁰ Osa 2009: 98

²⁰¹ Puronen 2015: 106

²⁰² Verohallinto 2017: Luopumisen perintö- ja lahjaverotuksessa

²⁰³ Osa 2015: kohta 2.3.3 Testamentista luopuminen ja verotus

²⁰⁴ Verohallinto 2017: Luopumisen perintö- ja lahjaverotuksessa

Verotuksellisesti tehokkaalle perinnöstä luopumiselle on asetettu useita edellytyksiä. Perinnöstä luopumisen tulee ensinnäkin tapahtua vastikkeetta ja ehdoitta. Perillisen katsotaan ryhtyneen perintöön, mikäli hänelle on maksettu luopumisestaan korvausta tai hän on asettanut luopumiselleen jonkinlaisia ehtoja. Tällöin kyseessä ei ole tehokas luopuminen. Toisekseen perinnöstä luopuva perillinen ei tehokkaassa luopumisessa määrää siitä, kenelle hänen perintöosuutensa luopumisen johdosta menee.²⁰⁵ Perinnöstä luopumisen verotuksellinen tehokkuus edellyttää siis sitä, ettei luopuja ole määrännyt luopumisellensa lainkaan edunsaajaa. Mikäli luopuja on kuitenkin määrännyt luopumisilmoituksessaan edunsaajaksi oman sijaisperillisensä, on luopuminen silti tehokas.²⁰⁶

Tässä kohtaa on hyvä muistaa, että III parenteelissa, johon kuuluvat perittävän isovanhemmat, ei ole rajatonta sijaantulo-oikeutta. Jos III parenteeleihin kuuluva luopuu perinnöstä, saattaa perintö siirtyä luopumisen seurauksena valtiolle. Näin käy silloin, jos luopuminen olisi tapahtumassa perittävän serkun hyväksi.²⁰⁷ Koska ”väärän” edunsaajan nimeäminen saattaa johtaa siihen, että perinnöstä luopuminen katsotaan tehottomaksi, lienee kaikkein varmintä olla nimeämättä luopumisilmoituksessa lainkaan sijaantulijaa.

Sen lisäksi, ettei luopujalla ole oikeutta määrätä, kenelle perintö hänen luopumisensa seurauksena menee, ei hän saa muutenkaan vaikuttaa siihen, miten perittävän omaisuus jakautuu. Mikäli luopuja esimerkiksi ilmoittaa, että luopuu perinnöstään siten, että luopumisen kohteena oleva omaisuus tulee jakaa hänen sijaantulooperillistensä kesken muutoin kuin perintökaaren jakosuhteiden mukaisesti, katsotaan tämä kuolinpesään ryhtymiseksi ja silloin luopuminen ei ole tehokas.²⁰⁸ Tehokkaassa luopumisessa luopuja ei määrää millään tavoin omaisuuden jakoperusteista, luopumiseen liittyvistä muista seikoista, eikä aseta luopumiselleen minkäänlaisia ehtoja²⁰⁹.

²⁰⁵ Aarnio, Kangas & Rabinä 2020: 316

²⁰⁶ Puronen 2015: 108

²⁰⁷ Puronen 2015: 108

²⁰⁸ Puronen 2015: 108

²⁰⁹ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

Tehokas luopuminen edellyttää myös, että perillinen luopuu perinnöstään kokonaan. Osittaisen perinnöstä luopumisen on vakiintuneesti katsottu olevan määräämistoimi, joka synnyttää perintöverovelvollisuuden luopujaperilliselle. Tämä tarkoittaa sitä, että tehokkaasti perinnöstä luopuva perillinen ei voi luopua ainoastaan tietystä kuolinpesän varallisuuserästä ja ottaa vastaan perintöä muun varallisuuden osalta.²¹⁰ Osittainen perinnöstä luopuminen eli perinnön osittain vastaanottaminen katsotaan siis perintöön ryhtymiseksi. Perillisellä on kuitenkin oikeus ottaa vastaan hänelle mahdollisesti legaattina määrätty tietty varallisuuserä ja luopua silti tehokkaasti siitä omaisuudesta, joka hänelle lakimääräisen perillisen ominaisuudessa tulisi.²¹¹

Perintöön ryhtymiseen liittyvien edellytysten lisäksi tehokkaan perinnöstä luopumisen edellytys on, että perillinen luopuu perinnöstä kohtuullisessa ajassa perittävän kuoleman jälkeen²¹². Siviilioikeudellisesti katsottuna luopuminen saattaisi olla mahdollista vielä pitkänkin ajan jälkeen. Perintö- ja lahjaverolain 31 §:n 3 momentin mukaan perintöverotus on toimitettava 10 vuoden kuluessa verovuoden päättymisestä. Perintöverotusta on mahdollista oikaista, mikäli perintöverotuksen perusteet ovat muuttuneet, mutta verotuksen uudelleen toimittamisenkin tulee tapahtua kuitenkin edellä mainitun 10 vuoden määräajan kuluessa²¹³. Näin ollen luopuminen ei ole verotukselliselta kannalta katsottuna millään perusteella mahdollista, jos aikaa perittävän kuolemasta on yli 10 vuotta perittävän kuolinvuotta seuraavan vuoden alusta laskettuna. Vaikka siviilioikeudellisesti katsottaisiinkin, että perinnöstä voisi luopua vielä tämän jälkeenkin tehokkaasti, niin perintöverotuksen kannalta katsottuna näin myöhäistä luopumista ei missään tapauksessa voisi pitää tehokkaana.

Luopumisen tehokkuus on sitä vaikeampaa osoittaa, mitä kauemmin aikaa perittävän kuolemasta kuluu. Puronen katsookin, että pääsääntöisesti luopuminen ei olisi mahdollista enää kahden vuoden kuluttua saantoajankohdasta laskettuna. Poikkeustilanteessa

²¹⁰ Aarnio, Kangas & Rabinä 2020: 316

²¹¹ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

²¹² Aarnio, Kangas & Rabinä 2020: 316

²¹³ PerVL 38 § ja 39 §

luopuminen myöhemminkin voisi olla mahdollista, koska loppujen lopuksi näyttö luopumisen tehokkuudesta ratkaisee. Näin ollen kyseinen aikaraja on Purosenkin mielestä vain ohjeellinen.²¹⁴ Aarnion, Kankaan ja Räbinän näkemys puolestaan on, että perittävän kuoltua perillisen tulisi luopua perinnöstään viimeistään muutaman vuoden kuluessa. Suositeltavaa olisi, että perillinen luopuisi perinnöstä jo perunkirjoituksen toimittamisen yhteydessä, mutta viimeistään luopumisen tulisi tapahtua perinnönjaon yhteydessä.²¹⁵

Verohallinnon antaman ohjeen Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa mukaan luopumisen tehokkuus ratkaistaan tekemällä kokonaisarvio, jossa huomioidaan sekä luopujan osakasasemassa tekemät aktiiviset toimenpiteet että kulunut aika. Myös sillä, että perinnöstä luopumisesta ei ole toimitettu selvitystä Verohallinnolle ja perillinen on suorittanut hänelle määrätyn perintöveron, saattaa olla vaikutusta perinnöstä luopumisen tehokkuuden kokonaisarviointiin. Verohallinto katsoo, ettei perinnöstä luopumista voida pääsääntöisesti katsoa verotuksellisesti tehokkaaksi, jos luopuminen tapahtuu vasta useita vuosia perittävän kuoleman jälkeen.²¹⁶ Oikeuskirjallisuuden ja Verohallinnon ohjeen perusteella voidaan päätellä, ettei yhtenäistä, yksimielistä ja selkeää linjaa ole olemassa perinnöstä luopumisen aikarajaa määriteltäessä. Puronen suhtautuu luopumisen aikarajaan selvästi tiukemmin kuin Aarnio yms. ja Verohallinto. Koska luopumiselle on verotuksessakin mahdotonta määritellä tarkkaa aikarajaa, jää kyseinen tehokkaan luopumisen edellytys tapauskohtaisen harkinnan varaan.

4.3.2 Jälkiluopumisen tehottomuus

Perinnöstä luopuminen on tehotonta, jos luopuja on ryhtynyt kuolinpesään ja sen jälkeen luovuttanut kuolinpesän omaisuutta eteenpäin toiselle saajalle. Silloin kysymys on itse asiassa perintöosuuden luovutuksesta, jonka veroseuraamuksia käsitellään tämän tutkielman osiossa 5.1. Kuolinpesään ryhtyminen tarkoittaa käytännössä sitä, että

²¹⁴ Puronen 2015: 106

²¹⁵ Aarnio, Kangas & Räbinä 2020: 314, 317

²¹⁶ Verohallinto 28.9.2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

kuolinpesän osakas on ryhtynyt käyttämään sellaisia oikeuksia, jotka kuuluvat saannon kohteen omistajalle.²¹⁷ Esimerkiksi pesän omaisuuden jakaminen, pesän saatavan periminen tai pesän omaisuuden myyminen katsotaan omistajalle kuuluvien oikeuksien käyttämiseksi, jolloin kuolinpesän osakas on ryhtynyt kuolinpesään, eikä näin ollen voi enää sen jälkeen tehokkaasti luopua perinnöstä.²¹⁸ Perintöverovelvollisuuden syntymisen edellytyksenä on, että perillinen tai testamentinsaaja on ryhtynyt perintöön²¹⁹.

Tehottomasta perinnöstä luopumisesta on kyse myös, jos perinnöstä luovutaan vain osittain, perintö otetaan vastaan vain hallintaoikeuden osalta, luovutuksensaajan oikeuksia rajoitetaan jotenkin tai jos luovutetusta perintöosuudesta on maksettu vastiketta.²²⁰ Tehottoman luopumisen seurauksena perintöverovelkasuhde syntyy siitä huolimatta, että perillinen on luopunut perinnöstä. Tämä tarkoittaa sitä, että luopujalle määrätään koko perintöosuudesta maksettavaksi perintövero. Silloin syntyy lisäksi myös toinen verovelkasuhde, sillä luopumisen ollessa tehoton, katsotaan luovutuksensaajan saanto vero-oikeudellisesti lahjaksi.²²¹ Näin ollen saannon saajalle muodostuu lahjaverovelkasuhde, jonka perusteella luovutuksen saaja joutuu maksamaan lahjaveroa.

4.3.3 Osittainen perinnöstä ja testamentista luopuminen

Osittaisen perinnöstä luopumisen kohdalla perintöverotus on kytketty kyseisen oikeustoimen yksityisoikeudellisen tulkinnan varaan, joka on perustunut aiemmin voimassa olleeseen ankaraan velkavastuuseen. Perintöverotuksessa on myös katsottu, että verovelkasuhde koko perintöosaan syntyy, mikäli perillinen on käyttänyt perintöosaansa kohdittuvia omistajan oikeuksia tai saanut kuolinpesästä etua. Näin ollen perintöverovelkasuhteen on katsottu syntyneen, jos perillinen on ilmoittanut ottavansa perinnön vastaan osittain. Tällöin kyseessä on verotuksellisesti katsottuna tehoton luopuminen, vaikka se

²¹⁷ Aarnio, Kangas & Rabinä 2020: 314, 315

²¹⁸ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

²¹⁹ Aarnio, Kangas & Rabinä 2020: 314

²²⁰ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

²²¹ Ossa 2009: 98, Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

yksityisoikeudellisesti olisikin pätevä. Perintöverotuksessa on kuitenkin otettu se kanta, että testamentista voi luopua osittain ilman, että testamentinsaajan katsottaisiin ryhtyneen koko testamenttiomaisuuteen. Perintösaanto ja testamenttisaanto asetetaan näin ollen perintö- ja lahjaverotuksessa eri asemaan. Räbinä tuokin esille, että yksityisoikeudessa perinnön ja testamentin katsotaan olevan rinnakkaisia sekä samanarvoisia saantoja. Testamentinsaaja on kuitenkin perinnönsaajaa paremmassa asemassa, sillä hän voi ottaa vastaan testamentin tahtomassaan laajuudessa, eikä siitä aiheudu samanlaisia veroseuraamuksia kuin tehottomaksi luopumisesta katsottavasta osittain perinnöstä luopumisesta aiheutuisi.²²²

Osittaiseen perinnöstä luopumiseen voidaan rinnastaa tilanne, jossa perittävä on tehnyt testamentin lakimääräisen perillisensä sijaantuloperillisen hyväksi ja lakiosaperillinen vaatii hänelle kuuluvan lakiosan ainoastaan osittain. Tällaista tilannetta on käsitelty KHO:n vuosikirjaratkaisussa KHO 2013:52. Asiassa oli kyse siitä, että isovanhempi oli laatinut kolmen lapsenlapsensa hyväksi testamentin. Isovanhemman kuoltua hänen kolmella rintaperillisellensä oli aikomus vaatia heille kuuluvasta lakiosasta vain osa. Alustavan arvion mukaan jokaiselle rintaperilliselle kuuluvan lakiosuuden arvo oli 64 166,67 euroa, mutta rintaperilliset aikoivat vaatia lakiosaansa ainoastaan 19 900 euroon asti. Yksi rintaperillisistä oli pyytänyt antamaan ennakkoratkaisun siitä, määrätäänkö tällaisessa tilanteessa perintövero rintaperillisille lakisääteisesti kuuluvasta lakiosan määrästä vai ainoastaan vaaditusta 19 900 euron määrästä ja tulkittaisiinko lakimääräisen lakiosan ja vaaditun määrän välinen erotus lahjaksi. Asia päättyi lopulta KHO:n ratkaistavaksi.

KHO katsoi ratkaisussaan, että rintaperillisten vaatiessa lakiosaansa vain osittain, ei ollut kysymys siitä, että he ryhtyisivät täyteen lakiosaansa, josta sen jälkeen luopuisivat osittain. Jos rintaperilliset vaativat lakiosansa osittain, ryhtyvät he ainoastaan siihen lakiosan määrään, jonka he ovat vaatineet. KHO katsoi, että lakiosaansa osittain vetoamisessa ei ole kysymys perinnöstä osittain luopumisesta, eikä siinä ole kysymys myöskään PerVL 33 a §:n tarkoittamasta veronkierrosta. Näin ollen kunkin rintaperillisen verotettavan

²²² Räbinä 2014: 334, 342

perintöosuuden määräksi katsottaisiin vaadittu määrä lakiosasta eli 19 999 euroa ja tämän ylittävä osuus verotettaisiin testamentinsaajille menevänä perintönä.²²³ Vaikka kyseisellä ratkaisulla pyritäänkin erottamaan osittainen lakiosasta luopuminen osittaisesta perinnöstä luopumisesta, voidaan ratkaisu Räbinän mielestä nähdä myös osoituksena siitä, että osittainen perinnöstä luopuminen voisi olla tietyssä tilanteessa mahdollista ilman veroseuraamuksia²²⁴.

Osittaiseksi perinnöstä luopumiseksi katsotaan myös tilanne, jossa perinnönjakoa ei toteuteta laskennallisten perintöosuuksien mukaisesti, vaan niistä poiketaan ilman perhevarallisuusosoikeudellista perustetta. Luopuminen on tehotonta myös, jos perillinen on määrännyt sijaantulijakseen henkilön, jolla ei perintökaaren säännösten mukaan olisi oikeutta sijaantuloon. Myös perinnöstä luopuminen koko sukuhaaran osalta johtaa siihen, että luopujan katsotaan ottaneen koko perintöosuutensa vastaan.²²⁵ Perillisen katsotaan näin ollen ryhtyneen perintöön, jos hänen määräystensä perusteella omaisuus olisi menevä jollekin muulle kuin sille, joka saisi omaisuuden siinä tapauksessa, että perillinen olisi itse kuollut ennen perittävä²²⁶.

Testamentinsaajalla on oikeus luopua testamentista myös osittain. Toisin kuin osittaisen perinnöstä luopumisen, osittainen testamentista luopuminen katsotaan tehokkaaksi luopumiseksi perintöverotuksessa. Testamentinsaajalle määrätään lähtökohtaisesti perintövero ainoastaan sellaisesta omaisuudesta, jonka hän ottaa vastaan omistusoikeudella. Mikäli testamentinsaaja on luopunut testamentista osittain, esimerkiksi ottamalla testamentin vastaan omistusoikeuden sijaan ainoastaan hallintaoikeudella, ei perintöverotuksessa määrätä hänelle lainkaan perintöveroa. Perintövero määrätään tällaisessa tilanteessa ainoastaan sille, joka saa omistusoikeuden kyseiseen omaisuuteen.²²⁷

²²³ KHO:2013:52

²²⁴ Räbinä 2014:341

²²⁵ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

²²⁶ Aarnio, Kangas & Räbinä 2020: 316

²²⁷ Koponen 2020: 75

Osittaisen perinnöstä luopumisen ja testamentista luopumisen eroava verotuskohtelu perustuu vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Erilaisten veroseuraamusten vuoksi on tärkeää kyetä määrittelemään, onko kyse perintö- vai testamenttisaannosta. Rajanveto saannon laadun arvioinnissa saattaa joskus olla häilyvä, kuten seuraavat kaksi KHO:n tapausta osoittavat.²²⁸

KHO 3.2.2009 taltio 256

A oli äitinsä ainoa lakimääräinen perillinen. Äidin tekemän testamentin mukaan A sai omistusoikeuden kaikkeen omaisuuteen. Sen lisäksi testamentti sisälsi ainoastaan A:n aviopuolison avio-oikeutta koskevan määräyksen. Kun tällä avio-oikeutta koskevalla määräyksellä ei ollut sellaista vaikutusta A:n asemaan perillisenä, että A:n perintöverotuksessa voitaisiin katsoa vastaanottavan perinnön testamentinsaajana eikä suoraan lakimääräistä perimystä koskevien säännösten nojalla, niin, mikäli A pidätti hallinto-oikeuden asunto-osakkeeseen ja kiinteistöön, hänen oli katsottava ryhtyneen perintöön ja omistusoikeudesta luopuminen asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden ja kiinteistön osalta kahden lapsen hyväksi oli katsottava A:lta tulleiksi lahjoiksi lapsille. Ennakkoratkaisu.²²⁹

KHO 2009:104

A oli puolisonsa B:n kanssa tekemässään testamentissa määrännyt muun ohella, että mikäli A kuolee ensiksi saavat kaiken hänen varallisuutensa täydellä omistusoikeudella - sen jälkeen, kun B:lle tuleva tasinko on maksettu - rintaperilliset eli lapset C, D ja E niin, että kunkin osuus on yhtä suuri. Testamentissa oli lisäksi määrätty, että testamentinsaajilla oli myös oikeus ottaa testamentti halutessaan vastaan joko osaksi tai kokonaan perintökaaren 12 luvun tarkoittamana käyttöoikeus-testamenttina, jolloin omistusoikeus varallisuuteen tältä osin oli menevä testamentinsaajan sijaan tuleville rintaperillisille. C oli testamentin ilmaiseman tahdon ja valintoikeuden perusteella ottanut vastaan testamenttiosuudestaan kahdeksan kymmenesosaa (8/10) omistusoikeudella ja kaksi kymmenesosaa (2/10) käyttöoikeudella sekä D oli vastaanottanut testamenttiosuuteensa ainoastaan

²²⁸ Rabinä 2014: 336

²²⁹ KHO 3.2.2009 taltio 256

käyttöoikeuden. Käyttöoikeuden alaisen omaisuuden omistusoikeus oli testamentin mukaan mennyt C:n ja D:n rintaperillisille, jotka olivat heidän sijaantulooperillisään ja joita oli siltä osin kuin he olivat saaneet omistusoikeuden perintöverotettu A:n jälkeen.

Perintö- ja lahjaverolain 33 a §:n veronkiertosäännöstä ei voitu soveltaa A:n testamenttiin. A:n rintaperillisten saannot olivat testamenttisaantoja. Koska C ja D olivat ilmoittaneet vetoavansa testamenttiin vain osittain ja kun heidän ryhtymisensä oli rajoittunut vain siihen määrään, jonka he olivat ilmoittaneet vastaanottavansa, he olivat tehokkaasti luopuneet osittain testamentista.²³⁰

Kummassakin KHO:n ratkaisussa oli kyse siitä, että perittävä oli tehnyt testamentin ainoan tai kaikkien rintaperillistensä hyväksi. KHO:n tapauksessa 3.2.2009/256 testamentti ei muuttanut millään tavalla testamentinsaajan (A) perillisasemaa. Hän olisi saanut lakimääräisen perimysjärjestyksen perusteella ilman testamenttiakin omistusoikeudella koko perittävän omaisuuden. Näin ollen rintaperillisen saanto katsottiin testamenttisaannon sijasta perintösaannoksi, josta ei ole mahdollista luopua verotuksellisesti tehokkaasti. Myös tapauksessa KHO 2009:104 oli kyse siitä, että perittävä oli tehnyt rintaperillistensä hyväksi testamentin, jolla määräsi heidän kunkin saavan yhtä suuren perintöosuuden. Testamentissa oli kuitenkin myös määräys, joka antoi testamentin saajille mahdollisuuden ottaa testamentti vastaan vain käyttöoikeuden osalta, omistusoikeuden mennessä testamentin saajien sijaantulooperillisille. Tässä tapauksessa rintaperillisten saantoja pidettiin testamenttisaantoina, joista heidän oli mahdollista luopua tehokkaasti myös osittain.

Tapauksissa on mielenkiintoista se, että niissä on käytännössä kysymys samasta tilanteesta eli rintaperillisen hyväksi tehdystä testamentista, joka ei toteutuessaan millään tavalla muuta rintaperillisen asemaa perillisenä. Jälkimmäisessä tapauksessa on kuitenkin testamenttimääräyksellä annettu rintaperilliselle mahdollisuus ottaa testamentti

²³⁰ KHO:2009:104

vastaan myös vain osittain. Räbinä onkin kyseisten oikeustapausten perusteella päätelty, että testamentissa annetut jäämistöön kohdistuvat määräykset ovat riittävä peruste sille, että saantoa on pidettävä testamenttisaantona ja soveltaa siihen näin ollen testamenttia koskevia perintöverotuksen periaatteita. Testamenttimääräyksellä ei siten tarvitse olla vaikutusta perillisten lakimääräisiin perintöosuuksiin. Riittää, jos testamentissa annetaan määräyksiä, jotka muovaavat jäämistöomaisuutta muulla tavoin. Tällaiseksi jäämistöomaisuutta muulla tavoin muovaavaksi määräykseksi katsotaan esimerkiksi se, että testamentin tekijä määrää testamentinsaajan olevan oikeutettu ottamaan testamentin vastaan eli toisin sanoen luopumaan siitä osittain.²³¹

Myös Verohallinto on esittänyt kyseisten oikeustapausten perusteella kannanottonsa osittaisesta testamentista luopumisesta tilanteissa, joissa on epäselvää, onko saanto saatu perintönä vai testamentin nojalla. Koska KHO:n tapauksessa 3.2.2009/256 testamentin tarkoituksena ei ollut asettaa perillistä perintökaaressa säädetystä poikkeavaan oikeusasemaan, oli kyseessä perintösaanto. Kun testamentti puolestaan muuttaa tarpeeksi perillisten perintöoikeudellista asemaa, kuten KHO:n päätöksessä 2009:104 todettiin, tulee perillisten saanto katsoa testamenttisaannoksi, josta voi luopua osittain. Ellei perillisen hyväksi tehty testamentti vaikuta millään tavalla perillisen perintöoikeudelliseen varallisuusasemaan, katsotaan perillisen saanto perintöverotuksessa perintösaannoksi hänen hyväkseen laaditusta testamentista huolimatta. Tällöin ei ole mahdollista, että perillinen voisi luopua saannostaan osittain ja välttyä velvollisuudelta maksaa perintöveroa luopumisen kohteena olevan saannon osalta. Esimerkiksi pelkkä perillisen aviopuolison avio-oikeuden poissulkeva määräys ei yksinään vaikuta perillisen perintöoikeudelliseen varallisuusasemaan.²³²

²³¹ Räbinä 2014: 338-339

²³² Verohallinto 2014: Osittain testamentista luopuminen eräissä tilanteissa

5 Perinnöstä luopumisen lähi-ilmioitä

5.1 Perintöosuuden luovutus

Perinnöstä luopumisesta tulee erottaa perintöosuuden luovutus. Perillisellä tai testamentinsaajalla on oikeus perittävän kuoltua luovuttaa itsellensä kuuluva pesäosuus toiselle henkilölle²³³. Perintöosuuden luovutukseksi katsotaan oikeustoimi, jolla perillinen siirtää perintöosuutensa jollekin muulle kuin sijaantulooperilliselle. Myös perintöosuudesta luopuminen vastiketta vastaan katsotaan perintöosuuden luovutukseksi. Perillinen voi luovuttaa pesäosuutensa joko toiselle pesän osakkaalle tai jollekin täysin pesän ulkopuoliselle henkilölle.²³⁴

Perintöosuuden luovutuksessa on kysymys siitä, että luovuttaja luovuttaa perinnönjaoissa tulevan varallisuusetuuden toiselle henkilölle. Mikäli sama henkilö saa kaikki kuolinpesän osuudet, tulee hänestä kuolinpesän varallisuuden yksinomistaja. Tällaisessa tilanteessa kuolinpesässä tapahtuu omistajanvaihdos ja varsinaista perinnönjakoa ei tarvitse tehdä, koska perintöosuuksien luovutukset korvaavat sen. Mikäli kuitenkin vain osa kuolinpesän osuuksista luovutetaan, ei kuolinpesän yhteisomistus lakkaa, eikä luovuttaja silloin menetä asemaansa kuolinpesän osakkaana. Vastaavasti kuitenkin luovutuksensaaja saa erityisvaltuuksin suojaa niin pesänselvityksen kuin perinnönjaonkin osalta. Näin ollen perintöosuuden luovuttajalla ja luovutuksensaajalla on niin kutsuttu rinnakkaislegitiimaatio, joka on voimassa luovutuksen jälkeen siihen asti, kunnes perinnönjako on toimitettu.²³⁵

Perintöosuuden luovutuksen on tapahduttava kirjallisesti²³⁶. Luovutuskirjassa tulee mainita luovutuksen koskevan perintöosuutta eli kuolinpesän osuutta. Luovutuskirja on

²³³ PK 17:3

²³⁴ Kangas 2019: 525, 527

²³⁵ Kangas 2017: 140

²³⁶ PK 17:3

luovuttajan ja luovutuksensaajan allekirjoituksellaan vahvistama sopimus, josta tulee käydä ilmi luovutuksen ehdot ja luovutushinta.²³⁷

Kuten tässä tutkielmassa aiemmin todettiin, on tehottomassa luopumisessa todellisudessa kysymys perintöosuuden luovutuksesta²³⁸. Perillinen voi päättää luovuttaa perintöosuutensa jollekin muulle PK 17:3:n mukaisesti tai kyseessä saattaa olla perintöosuuden luovutus sen vuoksi, että perinnöstä luopumiseksi tarkoitettu oikeustoimi todetaan tehottomaksi, jolloin sitä käsitellään perintöverotuksessa perintöosuuden luovutuksena. Perintöosuuden luovutukseen voi kohdistua sekä tuloverotukseen, varainsiirtoverotukseen että lahjaverotukseen liittyviä veroseuraamuksia. Tuloverotuksessa perintö- eli kuolinpesäosuuden luovutus katsotaan irtaimen omaisuuden luovutukseksi. Mikäli luovutuksesta maksetaan vastiketta, katsotaan tämä summa luovutushinnaksi, josta tulee maksaa luovutusvoittovero, mikäli se on suurempi kuin kuolinpesäosuuden perintöverotuksessa vahvistettu arvo tai hankintameno-olettama.²³⁹

Mikäli luovutettavaan kuolinpesäosuuteen sisältyy kiinteistöjä tai arvopapereita, aiheutuu vastikkeellisesta kuolinpesäosuuden luovutuksesta varainsiirtoverotuksellisia seuraamuksia kuolinpesäosuuden ostajalle. Varainsiirtoveron suorittamisvelvollisuuden syntymisen edellytys on kuitenkin kiinteistöön tai arvopaperiin kohdistuva siviilioikeudellinen omistajanvaihdos. Varainsiirtoverovelvollisuus syntyy esimerkiksi, kun kuolinpesässä toimitetaan perinnönjako, kaikki kuolinpesäosuudet luovutetaan samalle henkilölle, jolloin kuolinpesä lakkaa, sekä jos varainsiirtoveronalaista omaisuutta myydään kuolinpesästä. Varainsiirtovero määräytyy luovutushetkellä voimassa olevan verokannan mukaan. Mikäli sama kuolinpesäosuus ehditään luovuttaa useamman kerran eteenpäin ennen varsinaista kuolinpesän omaisuuden omistajanvaihdosta, voi luovutuksista aiheutua huomattavia varainsiirtoveroseuraamuksia. Jos esimerkiksi perinnönjako toimitetaan vasta siinä vaiheessa, kun kuolinpesäosuus on ehditty luovuttaa jo useamman

²³⁷ Verohallinto 2019: Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus

²³⁸ Puroinen 2015: 102

²³⁹ Verohallinto 2019: Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus

kerran eteenpäin, synnyttää omaisuuden siirtyminen lopulliselle saajalle varainsiirtovelvollisuuden myös kyseiseen kuolinpesäosuuteen kohdistuneista aiemmista luovutuksista.²⁴⁰

Kuolinpesäosuus on saajalleen kokonaan tai osittain lahjaveronalaista lahjaa, mikäli hän ei maksa siitä luovuttajalle lainkaan vastiketta tai vastikkeen määrä ei ylitä $\frac{3}{4}$ kuolinpesäosuuden käyvästä arvosta. Kuolinpesäosuuden käyvällä arvolla tarkoitetaan kuolinpesän kokonaisarvosta laskettavaa, luovutettavaa kuolinpesäosuutta vastaavaa, suhteellista osuutta. Kokonaan vastikkeettomassa kuolinpesäosuuden luovutuksessa lahjavero määrätään kuolinpesäosuuden käyvästä arvosta. Jos kuolinpesäosuudesta suoritettava vastike on enintään $\frac{3}{4}$ kuolinpesäosuuden käyvästä arvosta, katsotaan lahjaksi kuolinpesäosuuden käyvän arvon ja maksetun vastikkeen erotus, jonka perusteella lahjavero määrätään maksettavaksi.²⁴¹

5.2 Lesken oikeus vedota testamenttiin osittain

Tilanteessa, jossa puoliset ovat tehneet keskinäisen omistusoikeustestamentin, on leskellä oikeus halutessaan vedota testamenttiin vain osittainkin. Leski voi esimerkiksi ilmoittaa tyytyvänsä hänelle testamentilla määrätyn omaisuuden omistusoikeuden sijaan ainoastaan hallintaoikeuteen. Lesken kannalta katsottuna omistusoikeustestamentti muuttuu tällöin hallintaoikeustestamentiksi. Käytännössä tässäkin toimessa on kysymys osittaisesta testamentista luopumisesta, jossa leski luopuu hänelle testamentilla määrätystä omistusoikeudesta, vaikka leski ei sinänsä ilmoitakaan luopuvansa testamentista edes osittain. Mikäli leski ilmoittaa ottavansa testamentin vastaan ainoastaan hallintaoikeuden osalta, ei häntä myöskään veroteta omistusoikeuden saajana. Perintövero määrätään silloin omistusoikeuden saaville perillisille, joiden perintöverotuksessa kuitenkin huomioidaan vähennyksenä lesken saaman hallintaoikeuden arvo.²⁴²

²⁴⁰ Verohallinto 2019: Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus

²⁴¹ Verohallinto 2019: Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus

²⁴² Puronen 2015: 164, 169

Mikäli ensin kuolleella puolisoilla ei ole lainkaan lakimääräisiä perillisiä ja leski vetoaa hyväkseen tehtyyn testamenttiin vain hallintaoikeuden osalta, eikä testamentista muuta johdu, menee omaisuuden omistusoikeus valtiolle. Joskus leski saattaa ottaa vastaan ainoastaan omaisuuden hallintaoikeuden perintöverotukseen liittyvien syiden vuoksi. Silloin testamentin tekijän tarkoituksella on suuri merkitys, sillä lesken perillisillä on oikeus saada omistusoikeus omaisuuteen, mikäli on mahdollista näyttää todeksi, että testamentin tekijä oli tarkoittanut omaisuuden jäävän lopullisesti lesken perillisille. Tällaisessa tilanteessa perintöverotusta on mahdollista tilanteesta riippuen oikaista.²⁴³

Koska testamentilla saatu hallintaoikeus on PerVL 2.2 §:n perusteella perintöverosta vapaata, on lesken mahdollista saada koko perittävän omaisuus hallintaansa ilman vero-seuraamuksia, mikäli hän vetoaa hyväkseen tehtyyn omistusoikeustestamenttiin vain hallintaoikeuden osalta. Aivan täysin verovapaa etu ei hallintaoikeus kuitenkaan leskelle ole, sillä hän joutuu kuitenkin maksamaan tuloveroa hallintaoikeuden alaisesta omaisuudesta mahdollisesti syntyvästä tuotosta²⁴⁴. Tällaista tuottoa ovat esimerkiksi lesken hallinnassa hallintaoikeuden nojalla olevista osakkeista maksettavat osingot.

5.3 Tasingosta luopuminen

Avioliiton purkautuessa puolison kuoleman vuoksi, määritellään ensin kuolleen puolison jäämistö aviovarallisuussäännösten mukaan²⁴⁵. Avioliitossa kummallakin puolisoilla on avio-oikeus toisen omaisuuteen. Avio-oikeutta on mahdollista rajoittaa esimerkiksi avioehtosopimuksen kautta, jolloin avio-oikeus koskee vain sitä omaisuutta, jota ei ole suljettu avio-oikeuden ulkopuolelle. Mikäli puolisoilla on ollut täysi avio-oikeus toistensa

²⁴³ Aarnio & Kangas 2016: 740

²⁴⁴ Puronen 2015: 170

²⁴⁵ Aarnio & Kangas 2016: 1008

kaikkeen omaisuuteen, saavat toisen puolison kuoltua eloonjäänyt puoliso sekä kuolleen puolison perilliset puolet puolisoiden yhteenlasketun omaisuuden säästöstä.²⁴⁶

Ensin kuolleen puolison jäämistön määrittämiseksi on tehtävä jäämistöositus, joka toimittamalla saadaan selvyys siitä omaisuudesta, joka kuuluu ensin kuolleen puolison kuolinpesään²⁴⁷. Jos kuolleella puolisoilla oli kuollessaan eloonjäänyttä puolisoa enemmän avio-oikeuden alaista varallisuutta, luovuttavat kuolleen puolison perilliset omaisuutta leskelle niin paljon, että molempien osapuolten omaisuudet ovat samansuuruiset. Mikäli puolestaan eloonjääneen puolison omistama varallisuus on suurempi kuin ensin kuolleen puolison varallisuus, luovuttaa leski omaisuutta ensin kuolleen puolison perillisille.²⁴⁸ Vakiintuneessa oikeuskielessä tällaisesta avio-oikeuden alaisen omaisuuden taseuserästä käytetään nimitystä tasinko²⁴⁹.

Puolisoiden avioliiton päättyessä kuolemaan, on lesken suojaksi kuitenkin säädetty AL 103.2 §:n, jonka mukaan lesken ei ole pakko luovuttaa omaisuuttaan ensin kuolleen puolison jälkeen toimitettavassa osituksessa. Ensin kuolleen puolison perillisillä ei kuitenkaan tällaista oikeutta ole eli mikäli perittävän avio-oikeuden alaisen omaisuuden säästö on suurempi kuin se avio-osa, joka hänelle puolisoiden yhteenlasketun omaisuuden säästön perusteella kuuluisi, tulee perillisten maksaa eloonjääneelle puolisolle tasinkoa.²⁵⁰ Eloojääneen puolison ei kuitenkaan ole pakko ottaa vastaan hänelle kuuluvaa tasinkoa ensin kuolleen puolison kuolinpesältä. Leski voi siten luopua vaatimasta tasinkoa tai sen osaa, mikäli se tapahtuu ositusperusteen syntyhetken eli tässä tapauksessa ensin kuolleen puolison kuoleman jälkeen.²⁵¹

²⁴⁶ AL 35.1 §, AL 35.2 §

²⁴⁷ Aarnio & Kangas 2016: 1008-1009

²⁴⁸ AL 103.1 §

²⁴⁹ Kangas 2019: 319

²⁵⁰ Aarnio & Kangas 2016: 1011

²⁵¹ Kangas 2019: 319. Katso myös tapaus KHO:2014:135, joka koski avioeron yhteydessä suoritettua ositusta, jossa toinen puolisoista luopui vaatimasta tasinkoa varakkaammalta puolisolta. Tapauksessa katsottiin, että koska puolisoiden avio-oikeuden nojalla saama omaisuus on lahjaverosta vapaata, niin avio-oikeuteen perustuvaan tasinko-oikeuden käyttämättä jättäminen ei aiheuta lahjaveroseuraamuksia.

Mikäli eloonjäänyt puoliso luopuu oikeudestaan tasinkoon, tarkoittaa tämä sitä, että ensin kuolleen puolison perillisten perintöosuudet kasvavat. Perintö- ja lahjaverolaissa ei ole säädetty tasinkosaantoa veronalaiseksi. Perillisten perintösaannosta sen sijaan on maksettava veroa²⁵². Sekä oikeuskäytännössä että oikeuskirjallisuudessa onkin vakiintuneesti katsottu, että tasingosta luopumisen johdosta perillisen saaman varallisuusmäärän lisäyksen katsotaan olevan perintöä ensin kuolleelta puolisolta eikä lahjaa leskeltä²⁵³. Näin ollen lesken tasingosta luopuminen on perilliselle perintöveronalainen saanto, jolloin perintöveron määrä määräytyy hänelle tulevan perintöosuuden suuruuden perusteella. Leski voi vaatia tasingon myös osittain eli luopua tasingosta osittain, jolloin osittain luopumista kohdellaan verotuksessa samalla tavalla kuin tasingosta kokonaan luopumistakin. Sen sijaan, mikäli leski luopuu tasingosta jo sitä kertaalleen vaadittuaan tai tasingon vastaanotettuaan, katsotaan tasingosta luopuminen lesken lahjaksi ensin kuolleen puolison perillisille. Tällöin perillisten perintöosuksien määrä ei kasva, eikä luopumista huomioida perintöverotuksessa, vaan luopumisen kohteena olevasta tasingon määrästä määrätään perillisille maksettavaksi lahjaverotus.²⁵⁴

²⁵² PerVL 1.1 §

²⁵³ Puronen 2015: 343. Ks. myös KHO:1977-B-II-616, jossa lesken luopuminen tasinko-oikeudestaan katsottiin perillisen perinnöksi ensin kuolleelta puolisolta, eikä lahjaksi äitipuoleltaan.

²⁵⁴ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

6 Perinnöstä tai testamentista luopumisen pätemättömyys ja peruuttaminen

6.1 Luopumisen pätemättömyys

6.1.1 Pätemättömyysperusteet

Perinnöstä luopuminen on vastikkeeton perhevarallisuus oikeudellinen oikeustoimi, jonka seurauksena perinnöstä luopujan varallisuus vähenee²⁵⁵. Pääsääntöisesti oikeustoimi sitoo tekijäänsä ja oikeustoimen seurauksena syntyy tarkoituksensa mukainen oikeusvaikutus. Oikeustoimi saattaa kuitenkin jäädä sitomattomaksi, jos sen muodossa, sisällössä tai muussa oikeustoimen osa-alueessa todetaan jokin virhe. Tällöin oikeustoimi katsotaan pätemättömäksi.²⁵⁶

Varallisuus oikeudellisia oikeustoimia säätelee laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (OikTL 228/1929), jonka 3 luvussa säädetään oikeustoimen pätemättömyydestä ja sovittelusta. Termiä ”varallisuus oikeus” voidaan kuitenkin tulkita eri tavoin ja tämä vaikuttaa myös oikeustoimilain soveltamisen mahdollisuuteen eri tilanteissa. Selvää on, että oikeustoimen tulee liittyä oleellisesti varallisuussuhteisiin, jotta oikeustoimilakia voitaisiin soveltaa. Tämä pelkästään ei kuitenkaan ole riittävä peruste lain soveltamiselle, sillä osa varallisuussuhteisiin oleellisesti liittyvistä oikeustoimista ei ole sellaisia varallisuus oikeudellisia oikeustoimia, joita oikeustoimilaissa tarkoitetaan.²⁵⁷ Hallituksen esityksestä Eduskunnalle laiksi varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (HE 66/1927, s. 1-2) käy ilmi, ettei lain määräysten ole alun perin ajateltu koskevan varsinaisesti perhe- ja perintöoikeudellisia oikeustoimia, mutta erinäisten säännösten soveltamista analogisesti myös kyseisiin oikeustoimiin pidettiin jo lakia säädettäessä mahdollisena. Perhe- ja perintöoikeuden alaan sisältyykin lukuisia oikeustoimia tai oikeustoimikokonaisuuksia,

²⁵⁵ Tuunainen 2006: 217

²⁵⁶ Kvimäki & Ylöstalo 1981: 369

²⁵⁷ Kaisto 2015: 61-63

joihin on mahdollista soveltaa oikeustoimilakia vähintäänkin analogisesti²⁵⁸. Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että oikeustoimilakia voidaan soveltaa myös perhevarallisuusosoikeudellisiin oikeustoimiin arvioitaessa niiden mahdollista pätemättömyyttä²⁵⁹. Perhe- ja jäämistöoikeuden sopimuksia voidaan myös sovittaa OikTL 36 §:n mukaisesti, jos sovittelun kohteena oleva oikeustoimi on selvästi varallisuusosoikeudellinen.²⁶⁰

Perinnöstä luopumisessa on kysymys yksipuolisen oikeustoimen tekemisestä. Perillinen ilmaisee yksipuolisesti tahtonsa luopua perinnöstä, eikä luopumisen sitovuus edellytä keneltäkään sen hyväksymistä.²⁶¹ Perinnöstä luopuminen voidaan luokitella lahjan kaltaiseksi oikeustoimeksi, sillä molempien lopputuloksena jonkun varallisuus kasvaa vastikkeetta²⁶². Lahjassa on kyse varallisuusosoikeudellisesta oikeustoimesta, joka kuitenkin eroaa perinnöstä luopumisesta siten, että lahjaa ei perinnöstä luopumisen lailla pidetä pelkästään yksipuolisena oikeustoimena. Lahjan on kuitenkin katsottu olevan sopimusluontoinen oikeustoimi, johon voidaan soveltaa sopimusosoikeuden periaatteita riippumatta siitä, katsotaanko lahja yksipuoliseksi oikeustoimeksi vai ei.²⁶³ Tuunainen katsoo olevan selvää, että vaikka oikeustoimilain soveltamistilanteet liittyvät yleensä kahden osapuolen välisiin sopimuksiin, voidaan lakia soveltaa suoraan myös yksipuolisiin oikeustoimiin, kuten perinnöstä luopumiseen²⁶⁴.

Oikeustoimilain soveltamista perinnöstä luopumiseen puolustaa myös luopumisen luonne läheisten välisenä oikeustoimena. Perinnöstä luopumistilanteissa sijaantulo määräytyy perimysjärjestyksen perusteella, joten perinnöstä luopumiseen liittyvät osapuolet

²⁵⁸ Kaisto 2015: 63

²⁵⁹ Tätä mieltä esim. Aarnio & Helin 1992: 225, Aarnio & Kangas 2016: 1426, Annola, Hemmo, Karhu, Kartio, Saarnilehto, Tammi-Salminen, Tolonen, Tuomisto & Viljanen 2012: 326, Kaisto 2015: 63 ja Tuunainen 2015: 228. Ks. myös Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 247/1981 vp, s.9-10), jossa on todettu, että myös jäämistöoikeudellisiin sopimuksiin on katsottu voitavan soveltaa oikeustoimilain mukaisia pätemättömyysperusteita.

²⁶⁰ Kolehmainen 2006: 21

²⁶¹ Aarnio & Kangas 2016:709, ks. myös Tuunainen 2015:228, joka toteaa perinnöstä luopumisen olevan yksipuolinen oikeustoimi.

²⁶² Tuunainen 2015: 234

²⁶³ Kangas 1993: 34, 43

²⁶⁴ Tuunainen 2015:228, Aarnio 2016: 733, av. 74, ks. myös Turun hovioikeuden antama ratkaisu S 94/799, jossa ilmoitus testamenttiosuudesta luopumisesta katsottiin OikTL 31 ja 33 §:n nojalla pätemättömäksi.

saattavat olla riippuvaisempia toisistaan kuin täysin vieraat osapuolet olisivat. Läheinen henkilö pystyy helpommin vaikuttamaan toiseen osapuoleen, jolloin toisen taivuttelu tiettyyn ratkaisuun onnistuu paremmin kuin vieraan henkilön kohdalla. Perhevarallisuus-oikeudessa tällaiseen taivutteluun on otettu kantaa testamentin osalta PK 13:1,4:ssä, jonka mukaan testamentti voidaan julistaa pätemättömäksi, mikäli testamentin tekijä on esimerkiksi hänen ymmärtämättömyyttään, heikkoa tahtoaan tai riippuvaista asemaansa taivutettu tekemään testamentti. Myös perinnöstä luopumiseen voidaan taivutella, joten Tuunainen katsookin, että säännöksen soveltaminen analogisesti perinnöstä luopumiseen on perusteltua. Pätemättömyys tulee ratkaista yleisten pätemättömyysoppien perusteella, huomioiden kuitenkin osapuolten välinen läheisyys.²⁶⁵

Oikeustoimelle voidaan asettaa tiettyjä edellytyksiä, jotta sen seurauksena syntyisi taroituksensa mukainen oikeusvaikutus. Zitting on nimennyt oikeustoimelle neljä edellytystä, jotka oikeustoimen tulee täyttää. Jos oikeustoimi ei täytä näitä kaikkia neljää edellytystä, on oikeustoimi pätemätön. Oikeustoimen tekijän tulee ensinnäkin olla oikeustoimikelpoinen. Mikäli tämä edellytys ei täyty, voidaan oikeustoimen pätemättömyysperusteen katsoa olevan oikeustoimikelpoisuuden puute.²⁶⁶ Perinnöstä luopuminen on siten oikeustoimena pätemätön, jos luopuja on alaikäinen tai muuten vajaavaltainen, jolloin luopumista rasittaa oikeustoimikelpoisuuden puute.

Oikeustoimi tulee tehdä myös oikean muotoisena. Mikäli oikeustoimen muotoa rasittaa jokin virhe, on oikeustoimen pätemättömyysperusteena muotovirhe.²⁶⁷ Yksipuolisen oikeustoimen syntymiseen tarvitaan ainoastaan tahdonilmaisun antaminen. Yksityisoikeudessa tahdonilmaisun antamiselle ei yleensä ole asetettu muotovaatimuksia. Mikäli oikeustoimen oikeustoimi kuitenkin on sen laatuinen, että laki edellyttää siltä määräämuotoisuutta, on tahdonilmaisus annettava vaaditussa muodossa.²⁶⁸ Esimerkiksi perinnöstä ja testamentista luopumista sääntelevä perintökaari edellyttää perinnöstä luopumisen

²⁶⁵ Tuunainen 2015:235

²⁶⁶ Zitting 1975: 15

²⁶⁷ Zitting 1975: 15

²⁶⁸ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 250, 302

ilmaisemista kirjallisessa muodossa, joten kyseessä on oikeustoimi, jossa tahdonilmaisu on annettava vaaditussa muodossa²⁶⁹. Näin ollen perinnöstä luopumista rasittaa muotovirhe, mikäli luopumisilmoitusta ei ole annettu vaaditussa muodossa eli kirjallisesti.

Oikeustoimen tekijän oikeustoimikelpoisuuden sekä oikeustoimen oikean muodon vaatimusten lisäksi pätevältä oikeustoimelta edellytetään myös, että oikeustoimen tekijä on muodostanut tahtonsa oikealla tavalla ja että tahdon ilmaisumuoto täsmää tahdon sisältöön. Jos oikeustoimen tahdonmuodostusta tai tahdonilmaisuun rasittaa virhe, on oikeustoimen pätemättömyysperusteena tahtovirhe. Lisäksi oikeustoimella tulee olla hyväksyttävä päämäärä, joka tarkoittaa sitä, että oikeustoimi on sisällöltään oikea. Ellei tämä edellytys täyty, rasittaa oikeustoimea pätemättömyysperusteena sisältövirhe.²⁷⁰

Oikeustoimeen liittyvistä pätemättömyysperusteista säädetään oikeustoimilain 3 luvussa. Pätemättömyysperusteita ovat pakko, petollinen viettely, kiskominen, ilmaisuerehdys, välitysvirhe, kunnianvastainen ja arvoton toiminta, valeasiakirja sekä juoksevan sitoumuksen ja kuitin joutuminen pois oikealta omistajaltaan.²⁷¹ Pätemättömyysperusteet voivat olla joko heikkoja tai vahvoja. Heikkoon pätemättömyysperusteeseen ei voi vedota, jos toinen osapuoli on ollut vilpittömässä mielessä. Mikäli kyseessä on vahva pätemättömyysperuste, voi siihen vedota toisen osapuolen mahdollisesta vilpittömästä mielestä huolimatta.²⁷² Tämä tarkoittaa sitä, että heikkoon pätemättömyysperusteeseen ei voi vedota oikeustoimen osapuoli, joka on tiennyt tai hänen voidaan katsoa pitäneen tietää siitä, että oikeustoimea rasittaa kyseinen pätemättömyysperuste. Sen sijaan vahvan pätemättömyysperusteen ollessa kyseessä ei osapuolen mahdollisella tiedolla kyseisen pätemättömyysperusteen olemassaolosta ole merkitystä.²⁷³

²⁶⁹ PK 17:1.2, PK 17:2a

²⁷⁰ Zitting 1975: 15

²⁷¹ OikTL 3:28-35, Saarnilehto 2018: 115-133

²⁷² Saarnilehto 2018: 102

²⁷³ Hemmo 2003: 317

OikTL:n mukaisista pätemättömyysperusteista ovat heikkoja lievä pakko, petollinen viettely, kiskominen, ilmaisuerehdys, kunnianvastainen ja arvoton menettely, valeasiakirja, sekä juoksevan sitoumuksen ja kuitenkin joutuminen pois oikealta omistajaltaan. Vahvoja pätemättömyysperusteita ovat siten törkeä pakko ja välitysvirhe. Erottelu heikkoihin ja vahvoin pätemättömyysperusteisiin koskee myös muita kuin OikTL:n mukaisia pätemättömyysperusteita. Aiemmin mainitut oikeustoimikelpoisuuden puute ja muotovirhe ovat vahvoja pätemättömyysperusteita.²⁷⁴ Näin ollen esimerkiksi perinnöstä luopuneen alaikäisen perillisen luopuminen on pätemätön oikeustoimi, vaikka hänen sijaantulo-perillisensä ei olisi sitä jostain syystä tiennytkään.

Zittingin määrittelemä tahtovirhe voi ilmetä oikeustoimen pätemättömyysperusteena kolmella eri tavalla. Tahtovirheessä voi olla kyse puutteellisuudesta joko tahdon muodostuksessa tai tahdon ilmaisemisessa. OikTL 3 luvun pykälissä 28-30 säännellyissä pakossa ja petollisessa viettelyssä on kyse puutteellisuudesta tahdon muodostuksessa. Myös pykälässä 31 säänneltyyn kiskomiseen voi liittyä puutteellisuutta tahdon muodostuksessa, mutta toisesta näkökulmasta katsottuna kyse saattaisi ennemmin olla oikeustoimen sisältöä rasittavasta virheestä. Puutteellisuutta tahdon ilmaisemisessa ilmentävät puolestaan OikTL 3:32, joka sääntelee tilanteista, jossa on tapahtunut erehdys joko tahdonilmaisun antamisessa tai tahdonilmaisun välittämisessä, ja OikTL 3:34, jossa säädetään valeasiakirjasta pätemättömyysperusteena. Tahtovirheestä on kyse myös silloin, jos oikeustoimi todetaan pätemättömäksi sillä perusteella, että siihen olisi OikTL 3:33:n mukaisesti kunnianvastaista ja arvotonta vedota.²⁷⁵

Tutkielman aiheen kannalta oleellisimpia OikTL 3 luvun mukaisia pätemättömyysperusteita ovat puutteellisuutta tahdon muodostuksessa ilmentävät säännökset 28-30 ja 33. Tämän vuoksi seuraavissa alaluvuissa käsitellään OikTL:n mukaisista pätemättömyysperusteista ainoastaan 3 luvun 28 ja 29 §:ssä säädettyä pakkoa, sekä virheellisiin oletuksiin perustuvaa 3 luvun 30 §:ssä säädettyä petollista viettelyä ja 3 luvun 33 §:ää,

²⁷⁴ Hemmo 2003: 317-318

²⁷⁵ Zitting 1975: 20

jossa säädetään kunnianvastaisesta ja arvottomasta vetoamisesta oikeustoimeen. Näiden OikTL:n mukaisten pätemättömyysperusteiden lisäksi osiossa 6.1.4 käsitellään mahdollisuutta hyväksyä erehtyminen itsenäisenä pätemättömyysperusteena.

6.1.2 Oikeustoimeen pakottaminen

Oikeustoimi on pätemätön, jos joku on siihen pakotettu käyttämällä väkivaltaista pitelemistä tai pakottavaa henkeen tai terveyteen kohdistuvaa uhkausta²⁷⁶. Mikäli oikeustoimen tekemiseen on pakotettu muulla tavoin oikeudenvastaisesti kuin käyttämällä edellä mainittuja keinoja, on oikeustoimi pätemätön, jos oikeustoimen osapuoli on itse pakkoa käyttänyt tai jos hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että joku muu on pakottanut oikeustoimen tekijän sen tekemiseen²⁷⁷. Pakko voi olla joko fyysistä tai sielullista eli kompulsiivista pakkoa. Fyysinen pakko tarkoittaa sitä, että oikeustoimen tekijä on fyysisen väkivallan alaisena tehnyt oikeustoimen, jonka tekemiseen hänellä ei ole ollut todellista tahtoa. Joku on saattanut esimerkiksi väkisin kuljettaa oikeustoimen tekijän kättä saadakseen asiakirjaan allekirjoituksen.²⁷⁸ Mikäli oikeustoimen tekijä on tällä tavalla fyysisesti pakottamalla saatu tekemään oikeustoimi, ei minkäänlaista tahdonilmaisua ole syntynyt. Tällöin pakotetulta oikeustoimen tekijältä puuttuu kokonaan ilmaisutahto, eikä oikeustoimi sido häntä missään tilanteessa.²⁷⁹ OikTL pakkoa käsittelevät säännökset koskevatkin nimenomaan kompulsiivista eli sielullista pakkoa²⁸⁰.

Ainostaan pakotetun itsensä on mahdollista vedota pakkoon oikeustoimen pätemättömyysperusteena. Pakko voi olla joko vahva pätemättömyysperuste, jollainen OikTL 3:28.1:ssä tarkoitettu törkeä pakko on tai heikko pätemättömyysperuste, jollainen OikTL 3:29:ssä tarkoitettu lievä pakko puolestaan on.²⁸¹ Lievässä pakossa voi olla kysymys myös

²⁷⁶ OikTL 30:28

²⁷⁷ OikTL 30:29

²⁷⁸ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 406

²⁷⁹ Zitting 1975: 20, Kivimäki & Ylöstalo 1981: 406

²⁸⁰ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 406

²⁸¹ Zitting 1975: 20, Hemmo 2003: 318

henkisestä pakottamisesta, mutta pakkoa on voitava pitää oikeudenvastaisena, jotta siihen voisi vedota pätemättömyysperusteena²⁸². Esimerkiksi uhkaus on oikeudenvastainen silloin, jos uhkaaja vaatii tekemään oikeustoimen, johon hänellä ei ole oikeutta ja hän käyttää uhkauskeinona jotain luvatonta tapaa. Uhkaus on oikeudenvastainen myös silloin, jos uhkaajalla on oikeus vaatia kyseisen oikeustoimen tekemistä, mutta hänen käyttämänsä keino on luvaton tai päinvastoin eli jos uhkaajan käyttämä keino on luvallinen, mutta hänellä ei kuitenkaan ole oikeutta vaatia kyseistä oikeustoimea.²⁸³

Mikäli oikeustoimen tekijä on pakottamalla saatu tekemään oikeustoimi, ei hänellä todellisuudessa ole ollut tahtoa tehdä kyseistä oikeustoimea. Tällöin oikeustoimea rasittaa pätemättömyysperusteena Zittingin mainitsema tahdon muodostuksessa oleva tahtovirhe, jonka vaikutukset kuitenkin riippuvat OikTL 28 ja 29:iin liitetystä vilpittömän mielen suojasta.²⁸⁴ Törkeää pakkoa ja lievää pakkoa koskevat säännökset eroavat toisistaan vilpittömän mielen suojan osalta. Jos kyseessä on törkeä pakko, ei vilpittömässäkään mielessä olevaa oikeustoimen osapuolta suojata, vaikka hän ei itse olisikaan syyllistynyt pakon käyttämiseen. Tällöin kuitenkin pakotetuksi joutuneen on ilmoitettava vilpittömässä mielessä olevalle oikeustoimen osapuolelle heti pakon lakattua tehneensä kyseisen oikeustoimen pakon alaisena.²⁸⁵

Pakkoon liittyvää sääntelyä sovelletaan yleensä sopimussuhteisiin ja oikeuskirjallisuudessa säännöstä onkin tarkasteltu pääasiassa sopimussuhteiden osalta. Perinnöstä luopumisessa ei kuitenkaan ole kyse sopimussuhteesta, sillä perinnöstä luopujan sijaantulooperillinen on oikeustoimen vaikutuksen kohde eikä luopujan sopimuskumppani. Perinnöstä luopuminen on oikeustoimi, jonka oikeusvaikutuksena on luopujalle kuuluneen varallisuusedun siirtyminen sijaantulooperilliselle. Näin ollen sijaantulooperillinen on kyseisen oikeustoimen vaikutuksen kohde. Vaikka oikeustoimilain pakkoa koskevaa sääntelyä on sovellettu pääasiassa sopimussuhteisiin, ei oikeustoimen pätemättömyys edellytä,

²⁸² Saarnilehto 2018: 115

²⁸³ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 407

²⁸⁴ Zitting 1975: 20

²⁸⁵ OikTL 30:28.2, Kaisto 2015: 494, Saarnilehto 2018: 115

että kyseessä olisi vilpillisesti toiminut sopimuskumppani. Pätemättömyys vaikuttaa nimenomaan siihen henkilöön, joka on oikeusvaikutusten kohde ja siksi nimenomaan oikeusvaikutusten syntymisellä on merkitystä pätemättömyyttä tarkasteltaessa.²⁸⁶

Jos perillinen on pakotettu luopumaan perinnöstä uhkaamalla hänen henkeään tai terveyttään, on luopuminen pätemätön perustuen törkeän pakon käyttämiseen. Sen sijaan lievän pakon tunnusmerkit täyttävä, muulla tavoin oikeudenvastainen uhkaus, saattaa olla vaikeammin tunnistettavissa. Esimerkiksi tilanteessa, jossa sijaantuloperillinen uhkaa ilmoittaa perillisen perillisasemasta ulosottoviranomaiselle, ellei tämä luovu perinnöstään, ei Tuunaisen mukaan ole kyse oikeudenvastaisesta uhkauksesta. Tällöin kyse on siitä, että sijaantuloperillinen uhkaa perillistä ulosottoviranomaisen tekemillä täytäntöönpanotoimilla, jotka kohdistuvat jo olemassa olevaan velvoitteeseen. Jos perillisen perintöosuus ulosmitattaisiin hänen velkansa vuoksi, tarkoittaisi tämä samalla sitä, että velan määrä lopulta pienenesi täytäntöönpanotoimen myötä. Näin ollen, vaikka sijaantuloperillinen tavoittelisikin itselleen etua esittämällä tällaisen uhkauksen perillistä kohtaan, ei uhkauksen toteutumisesta voida katsoa olevan velalliselle haittaa hänen velkavastuunsa vähentyessä. Vaikka perillinen luopuisikin tällaisen uhkauksen vuoksi perinnöstään, ei Tuunaisen mukaan uhkausta voida pitää oikeudettomana pakottamisena.²⁸⁷

6.1.3 Virheelliset käsitykset

Oikeustoimi on pätemätön myös silloin, jos oikeustoimen osapuoli on saanut itse petollisesti viettelemällä oikeustoimen tekijän tekemään kyseisen oikeustoimen tai jos hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että joku muu on oikeustoimen tekijän petollisesti viettelnyt sen tekemiseen²⁸⁸. Petollinen viettelä tarkoittaa sitä, että oikeustoimen tekijää erehdytetään antamalla hänelle tietoisesti väärää tai vääristettyä tietoa esimerkiksi jostain oikeustoimeen liittyvästä tosiseikasta, jonka vuoksi erehdytetty päätyy tekemään

²⁸⁶ Tuunainen 2015: 236

²⁸⁷ Tuunainen 2015: 237-238

²⁸⁸ OikTL 30:30

oikeustoimen²⁸⁹. Myös jonkin tietyn seikan salaaminen oikeustoimen osapuolelta saateetaan katsoa menettelyksi, joka täyttää petollisen viettelyn tunnusmerkit.²⁹⁰ Jonkin asian kertomatta jättäminen ei kuitenkaan välttämättä ole vielä salaamista. Oikeustoimen katsominen pätemättömäksi jonkin asian kertomatta jättämisen johdosta edellyttää, että asian kertomiseen olisi ollut velvollisuus, mutta se on salattu oikeustoimen toiselta osapuolelta.²⁹¹

Kuten pakotettuna tehtyjä oikeustoimia, myös petollisen viettelyn seurauksena tehtyjä oikeustoimia rasittaa pätemättömyysperusteena tahdon muodostuksessa oleva tahtovirhe. Tämä tarkoittaa sitä, että jos oikeustoimen osapuoli on petollisella viettelyllä saanut toisen tekemään oikeustoimen, ei oikeustoimi sido tekijäänsä.²⁹² Petolliseen viettelyyn voi syyllistyä oikeustoimen osapuolen sijasta joku ulkopuolinen henkilö. Tällöin vilpittömässä mielessä olevaa oikeustoimen osapuolta suojataan eli oikeustoimi on pätemätön ainoastaan, jos hän on tiennyt tai hänen olisi pitänyt tietää, että oikeustoimen vastapuolta on erehdytetty petollisesti viettelemällä tekemään oikeustoimi.²⁹³

Perinnöstä luopuminen voidaan katsoa petollisen viettelyyn perustuen pätemättömäksi, jos perillinen on päätenyt luopumaan perinnöstään häntä vilpillisellä toiminnalla erehdyttäneen toisen henkilön vuoksi. Erehdyttäminen on saattanut koskea esimerkiksi jostain sijaantulijaperilliseen liittyvää tosiasiaa, kuten koulutustasoa, tai ominaisuutta, kuten hänen sopivuuttaan perinnön saajaksi luopujan sijasta. Perillistä on myös saatettu erehdyttää antamalla väärää tietoa hänen omien velkojensa määrästä tai niiden vanhenemisesta. Yleisimmin erehtyminen liittyy kuitenkin perinnöstä luopumistilanteissa luopumisen oikeusvaikutuksiin. Luopuja saattaa esimerkiksi erehtyä siitä, miten sijaantuloperillisen määräytyminen tapahtuu. Vaikka luopuja olisi erehtynyt sijaantulijan määräytymisestä hänelle annettujen tietojen vuoksi, katsotaan kyseinen erehdys

²⁸⁹ Kaisto 2015: 285

²⁹⁰ Saarnilehto 2018: 116

²⁹¹ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 409

²⁹² Zitting 1975: 20

²⁹³ Saarnilehto 2018: 117

lähtökohtaisesti oikeuserhdykseksi, jota ei yleisesti ottaen ole hyväksytty pätemättömyysperusteeksi Suomessa. Tällä ei kuitenkaan välttämättä ole merkitystä tilanteessa, jossa joku henkilö on tietoisesti erehdyttänyt perillistä sijaantulijan määräytymiseen liittyvistä perusteista. Erehdyksen katsominen oikeuserhdykseksi ei siis yksin ole peruste sille, ettei luopumista voitaisi katsoa pätemättömäksi.²⁹⁴

Vaikka kukaan toinen henkilö ei olisikaan vaikuttanut oikeustoimen tekijän päätökseen oikeustoimen tekemisestä käyttämällä petollista viettelyä, voidaan oikeustoimi todeta pätemättömäksi OikTL 3:33:n perusteella. Mikäli muutoin pätevä oikeustoimi on tehty sellaisissa olosuhteissa, joista tietoisien oikeustoimen osapuolen vetoamista kyseiseen oikeustoimeen voidaan pitää kunnian vastaisena tai arvottomana, ei oikeustoimea tule saattaa voimaan²⁹⁵. Kyseistä säännöstä voidaan soveltaa esimerkiksi tilanteeseen, jossa oikeustoimikelpoinen oikeustoimen tekijä ei ole täysin ymmärtänyt tekemänsä oikeustoimen seurauksia. Myös oikeustoimen tekijän päihtymystila tai vanhuudenheikkous ovat syitä, joiden perusteella voidaan katsoa, että asiasta tietoisien oikeustoimen osapuolen olisi kunnianvastaista ja arvotonta vedota kyseiseen oikeustoimeen. Toisen tietämättömyyden hyväksi käyttäminen saattaa myös johtaa oikeustoimen pätemättömyyteen OikTL 3:33:n nojalla.²⁹⁶ Kyseinen säännös mahdollistaa edellytysten täytyessä sen, ettei oikeustoimeen ole mahdollista vedota, vaikka siihen ei liittyisi mitään OikTL:ssa mainittua erillistä pätemättömyysperustetta. Vastapuolen tulee kuitenkin olla tietoinen kyseisten olosuhteiden olemassaolosta, jotta hänen vetoamistaan oikeustoimeen voitaisiin pitää kunnianvastaisena ja arvottomana.²⁹⁷

OikTL 3:33:n säännökseen voi vedota myös silloin, jos tahdonilmaisun antaja on erehtynyt oikeustoimen seurauksista. Tällöin on kyse motiivierhdyksestä, joka ei pääsääntöisesti aiheuta pätemättömyyttä.²⁹⁸ Yleensä oikeustoimen tekijän on huolehdittava itse

²⁹⁴ Tuunainen 2015: 239-240

²⁹⁵ OikTL 3:33

²⁹⁶ Kaisto 2015:292, Kivimäki & Ylöstalo 1981: 425

²⁹⁷ Kivimäki & Ylöstalo 1981: 426

²⁹⁸ Zitting 1975: 21

siitä, että hänen tekemänsä päätöksen motiivit ja vaikuttimet ovat oikeita. Päätöksen-
teon perusteisiin liittyvän erehdyksen vuoksi on kuitenkin mahdollista vedota oikeustoi-
men pätemättömyyteen OikTL 3:33:n säännöksen perusteella, mikäli olosuhteille asetet-
ut edellytykset täyttyvät ja oikeustoimen vastapuoli on ollut tietoinen erehtymisestä.²⁹⁹
Mikäli oikeustoimen tekijän kuitenkin olisi pitänyt kyetä havaitsemaan mahdollisuus
erehtymiseen, ei oikeustoimea voida pääsääntöisesti katsoa pätemättömäksi motii-
vierehdyksen perusteella³⁰⁰.

6.1.4 Erehtyminen itsenäisenä pätemättömyysperusteena

Perinnöstä luopumisen pätemättömyyteen on mahdollista vedota oikeustoimilain mu-
kaisten pätemättömyysperusteiden lisäksi motiivierehdyksen, oikeuserehdyksen tai
edellytysten raukeamisen perusteella³⁰¹. Motiivierehdyksen asema itsenäisenä pätemät-
tömyysperusteena on epäselvä, sillä kansallisessa lainsäädännössämme siihen ei ole
otettu kantaa³⁰². OikTL 3:32.1:ssä säädetään ilmaisuerehdyksestä pätemättömyysperus-
teena, mutta kyseinen säännös ei koske motiivierehdystä³⁰³. Ilmaisuerehdystä voidaan
soveltaa tilanteeseen, jossa tahdonilmaisu on saanut tarkoitusta vastaamattoman mer-
kityksen erhekirjoituksen tai muun erehdyksen vuoksi. Edellytyksenä on kuitenkin, että
toinen osapuoli tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää tahdonilmaisussa tapahtuneesta ereh-
dyksestä. Jos tahdonilmaisun sisältö on muuttunut sen lähettämisessä tapahtuneen vir-
heen vuoksi, ei tahdonilmaisu sido lähettäjää vastaanottajan mahdollisesta vilpittömästä
mielestä huolimatta.³⁰⁴ Jos oikeustoimen tekijän tahdonilmaisun sisältö ei ole vastannut
hänen todellista tahtoaan, on kyseessä ilmaisuerehdys. Motiivierehdyksessä tahto sen
sijaan on oikein ilmaistu, mutta tahdonilmaisu perustuu virheellisiin oletuksiin eli henkilö

²⁹⁹ Tuunainen 2015: 244

³⁰⁰ Annola, Hemmo, Karhu, Kartio, Saarnilehto, Tammi-Salminen, Tolonen, Tuomisto & Viljanen 2012: 431

³⁰¹ Tuunainen 2015: 243-248

³⁰² Kaisto 2015: 269

³⁰³ Annola, Hemmo, Karhu, Kartio, Saarnilehto, Tammi-Salminen, Tolonen, Tuomisto & Viljanen 2012: 424

³⁰⁴ OikTL 3:32

on perustanut päätöksensä jonkin oikeustoimen tekemisistä oletuksiinsa, jotka osoittautuvat myöhemmin virheellisiksi.³⁰⁵

Molemmissa erehdystyypeissä erehtyminen voi koskea joko oikeustoimeen liittyviä tosiasioita tai sen oikeusvaikutuksia. Pääsääntöisesti oikeustoimen oikeusvaikutuksia koskeva oikeuserhdys ilmenee kuitenkin motiivierehdyksenä. Suomessa on ollut vallitsevana periaatteena, ettei oikeuserhdyksellä ole vaikutusta oikeustoimen pätevyyteen, vaan jokainen on vastuussa itse omasta oikeuserhdyksestään. Vähitellen kuitenkin sekä lainsäädännössä että oikeustieteessä on tapahtunut muutoksia, joiden perusteella näyttäisi siltä, että oikeuserhdyksen vaikutuksettomuus ei olekaan enää ehdoton sääntö.³⁰⁶ Itsenäisenä pätemättömyysperusteena oikeuserhdystä tuskin voidaan hyväksyä, mutta motiivierehdyksen rinnalla oikeuserhdykselläkin voisi olla painoarvoa pätemättömyyttä arvioitaessa.³⁰⁷

Motiivierehdyksen lisäksi oikeustoimen pätemättömyys saattaisi olla mahdollista perustella myös edellytysten raukeamisella. Oikeustoimi voidaan katsoa pätemättömäksi, jos oikeustoimesta päättämiseen keskeisesti vaikuttaneet perusteet ovat muuttuneet oikeustoimen tekemisen jälkeen niin merkittävästi, ettei oikeustointa olisi näissä olosuhteissa lainkaan tehty. Tuunainen on nostanut esille tilanteen, jossa perillinen on luopunut perinnöstään ennakkoon oman velkavastuunsa vuoksi kuvitellen, että velat ovat vielä olemassa myös perittävän kuoltua. Jos perillisen velkavastuu syystä tai toisesta onkin lakannut ennen perittävän kuolemaa, on kyse luopumisen edellytysten raukeamisesta. Jotta perinnöstä luopunut voisi vedota luopumisen edellytysten raukeamiseen pätemättömyysperusteena, on edellytyksen tullut vaikuttaa määrävästi hänen luopumistahoonsa. Lisäksi edellytykseen kohdistuvan muutoksen tulee olla luopujan kannalta odottamaton ja poikkeuksellinen. Perillisen tulee varautua mahdolliseen velkavastuunsa määrän pienenemiseen tai kokonaan lakkaamiseen jo harkitessaan luopumista. Näin

³⁰⁵ Annola, Hemmo, Karhu, Kartio, Saarnilehto, Tammi-Salminen, Tolonen, Tuomisto & Viljanen 2012: 424

³⁰⁶ Mäkelä 2008: 95, 104, 105, 107

³⁰⁷ Tuunainen 2015: 248

ollen edellä kuvattu velkavastuun lakkaaminen ennen perittävän kuolemaa ei Tuunaisen mukaan ole tehokas edellytysten raukeamisperuste, vaikka luopumisen syynä olisikin ollut perillisen oletetun velkavastuun olemassaolo perittävän kuollessa.³⁰⁸

6.1.5 Pätemättömyyden vaikutukset luopumiseen

Sopimusoikeudessa pätemättömäksi todetun sopimuksen osapuolia ei voida velvoittaa täyttämään sopimuksen mukaisia suoritusvelvollisuuksiaan. Mahdollisesti jo toteutetut sopimuksen mukaiset suoritukset tulee palauttaa.³⁰⁹ Pätemätön oikeustoimi kumoutuu kokonaan, jolloin oikeustoimesta tavallisesti seuraavat oikeusvaikutukset menettävät vaikutuksensa³¹⁰. Perinnöstä luopumisen toteaminen pätemättömäksi merkitsee sitä, ettei luopumista ole juridisesti edes tapahtunut. Näin ollen sen, johon oikeustoimi kohdistuu, ei ole mahdollista myöskään vedota pätemättömäksi todetun perinnöstä luopumisen oikeusvaikutuksiin. Sekä ennakkoluopumis- että jälkiluopumistilanteissa luopumisen oikeusvaikutusten kohde on luopujan sijaantuloperillinen. Pätemättömässä luopumisessa sijaantuloperillinen ei voi siten vedota pätevän luopumisen oikeusvaikutuksiin eli oikeuteen saada perintöä luopumisen perusteella.³¹¹

Luopujaperillisen tulee itse vedota pätemättömyysperusteen olemassaoloon³¹². Lainsäädännössä ei ole määritetty, missä ajassa oikeustoimen pätemättömyyteen tulisi vedota. Pätemättömyyteen on kuitenkin vedottava kohtuullisessa ajassa siitä, kun oikeustoimen kohde on saanut tiedon pätemättömyysperusteen olemassaolosta.³¹³ Kohtuullista aikaa on mahdotonta määritellä tarkasti. Vetoamisaikaa on tarkasteltava tapauskohtaisesti ja sen pituuteen vaikuttavat esimerkiksi oikeustoimikumppanin menettelyn moitittavuusaste. Mikäli perillinen on luopunut perinnöstä ennakkoon, voidaan hänen

³⁰⁸ Tuunainen 2015: 248-251

³⁰⁹ Hemmo 2003: 321-322

³¹⁰ Annola, Hemmo, Karhu, Kartio, Saarnilehto, Tammi-Salminen, Tolonen, Tuomisto & Viljanen 2012: 436, Tuunainen 2015: 256

³¹¹ Tuunainen 2015: 256-257

³¹² Tuunainen 2015: 257

³¹³ Hemmo 2003: 312

pätemättömyysväitteensä tutkia jo perittävän eläessä. Perittävä voi perillisen luopumisen pätemättömyysperusteeseen vetoamisen myötä itse suostua ennakkoluopumisen peruuttamiseen. Mikäli perittävä ei suostu ennakkoluopumisen peruuttamiseen, ratkaistaan luopumisen mahdollinen pätemättömyys vasta perittävän kuoleman jälkeen. Perinnöstä luopumisen pätevyys arviointi perittävän kuoleman jälkeen on pesänjakajan toimivaltaan kuuluva tehtävä. Pesänjakajan määräämisestä huolimatta erillinen vahvistuskanne luopumisen pätemättömyydestä on tutkittava, jos se on osapuolten oikeussuojan kannalta tarpeellinen.³¹⁴

Pätemättömäksi julistetun perinnöstä luopumisen oikeusvaikutukset palautuvat vastaamaan tilaa, joka vallitsi ennen kyseisen oikeustoimen tekemistä³¹⁵. Näin ollen pätemättömän ennakkoluopumisen seurauksena luopujalla on oikeus normaaliin perillisasemaansa ja hänestä tulee siten perittävän kuolinpesän osakas. Kuolinpesän osakkaana hänellä on oikeus saada koko perintöosuutensa vastaava määrä jäämistöstä, ellei perittävä ole tehnyt testamenttia, joka määräisi toisin.³¹⁶ Jos luopujalle on kuitenkin maksettu luopumisestaan korvaus, tulee hänen palauttaa se kuolinpesälle³¹⁷. Samalla perinnöstä pätemättömästi luopuneen perillisen sijaantulo-perillinen menettää perintöosuutensa joko kokonaan tai osittain, riippuen siitä mikä hänen oma suhteensa on perittävään. Jos perittävän jäämistössä on ehditty jo toimittaa perinnönjako lain mukaisesti ja sijaantulija on luopujan jälkeläinen, voi sijaantulija palauttaa saamansa omaisuuden suoraan luopuneelle perilliselle. Mikäli sijaantulija ei ole suoraan luopujaperillisen alenevaa polvea, tulee perinnönjako suorittaa uudelleen.³¹⁸

Perinnöstä luopuminen on oikeustoimi, joka kohdistuu yhteen tai useampaan sijaantulo-perilliseen. Luopumisen mahdollinen pätemättömyys vaikuttaa kaikkiin

³¹⁴ Tuunainen 2015: 258-259, 261-264, Ks. pesänjakajan toimivallasta oikeustoimen pätevyys arvioimisessa Aarnio & Kangas 2016: 1329 ja KKO: 1983 II 143, jossa pesänjakajan toimivaltaan katsottiin kuuluvan ratkaista, oliko avioehtosopimus OikTL 3 luvun perusteella pätemätön.

³¹⁵ Tuunainen 2006: 205

³¹⁶ Aarnio 1967: 407, Kangas 2019:521

³¹⁷ Kangas 2019: 521

³¹⁸ Tuunainen 2006: 205

sijaantulooperillisiin. Näin ollen luopuminen ei voi olla pätemätön vain esimerkiksi sitä sijaantulooperillistä kohtaan, joka on saanut luopumisen pätemättömyyden aikaan kohdistamalla petollista viettelyä perinnön ensisaajaan, vaan luopuminen on pätemätön kaikkien sijaantulooperillisten osalta, huolimatta siitä ovatko he olleet vilpittömässä mielessä. On kuitenkin mahdollista, että tällaisessa tilanteessa vilpittömässä mielessä ollut sijaantulooperillinen voisi saada luottamuksensuojaa kuolinpesään kohdistuvan oikeutensa säilyttämiseksi.³¹⁹

6.2 Luopumisen peruuttaminen

Perinnöstä luopuminen nähdään myös perintöverotuksen kannalta yksipuolisena oikeustoimena, johon on mahdollista soveltaa oikeustoimilakia. Lähtökohtana perintöverotuksessa on se, että yksipuolinen oikeustoimi sitoo tekijäänsä. Näin ollen perinnöstä luopumisen peruuttaminen ei lähtökohtaisesti ole mahdollista. Peruuttamisen tehokkuus on arvioitava aina tapauskohtaisesti ja harkinnassa on otettava huomioon oikeustoimilain mukaiset pätemättömyysperusteet sekä mahdollisesta sopimuksesta aiheutuvien oikeusvaikutusten mitätöinnin merkitys.³²⁰

Kirjallinen luopumisilmoitus sitoo luopujaperillistä, jos se on annettu perittävälle tiedoksi. Tämän jälkeen luopumista ei ole mahdollista peruuttaa yksipuolisesti.³²¹ Perinnöstä ennakoon luopumisen etuna on, että perittävä pystyy luopumisen johdosta määräämään testamentilla jäämistöstään laajemmin. Tämä hyöty jäisi saavuttamatta, jos ennakkoluopuminen olisi helposti peruutettavissa, joten perittävän on voitava luottaa perillisen antamaan luopumisilmoitukseen. Ennakkoluopumista ei siten ole mahdollista peruuttaa luopujan toimesta perittävän elinaikana eikä hänen kuoltuaankaan.³²² Perittävällä on kuitenkin oikeus suostua ennakkoluopumisen peruuttamiseen. Perittävä ja perillinen

³¹⁹ Tuunainen 2006: 214

³²⁰ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

³²¹ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

³²² Aarnio & Kangas 2016:712

voivat myös sopia ennakkoluopumisen yhteydessä perillisen oikeudesta peruuttaa luopumisensa. Vaikka peruuttamismahdollisuudesta ei olisikaan sovittu, on perittävällä oikeus hyväksyä ennakkoluopumisen peruuttaminen. Ennakkoluopuminen ei ole perittävä sitova oikeustoimi, joten peruutuksen hyväksymisessä ei ole kyse kielletystä perintösopimuksesta.³²³

Luopumisen peruuttaminen tulee tehdä kirjallisesti. Perittävä voi peruutusilmoituksen saatuaan halutessaan hyväksyä luopumisen peruuntumisen, laatia luopujan hyväksi testamentin tai muuttaa aiemmin tekemäänsä testamenttia.³²⁴ Esimerkiksi lakimääräisen perimyksen palauttavalla testamentilla perittävä pystyy mitätöimään ennakkoluopumisen vaikutukset. Ennakkoluopumisen oikeusvaikutukset ovat lopullisia vasta perittävän kuoltua, joten ennakkoluopumisen peruuttamisessa ei ole kysymys uudesta oikeustoitimesta, jolla muutettaisiin lopulliseksi tullut oikeustoimi.³²⁵

Verotuksen kannalta ennakkoluopumisen peruutusta tarkasteltaessa on tärkeää huomioida, että rintaperillisen saaman lakiosaa vastaavan korvauksen lahjaverotusta ei mitätöidä, vaikka perittävä hyväksyisikin perillisen ennakkoluopumisen peruutuksen ja perillinen palauttaisi korvauksen perittäväälle. Tällöin palautus katsottaisiin verotuksellisesti uudeksi oikeustoimeksi eli kyseessä olisi perittävän perilliselle antama lahja.³²⁶ Tämä tarkoittaisi siten uuden lahjaverovelkasuhteen syntymistä ja perittävän tulisi maksaa lahjaveroa saannostaan. Tästä Verohallinnon linjauksesta voidaan päätellä, että luopumisensa peruuttaneen rintaperillisen ei kannata palauttaa samaansa vastiketta lakiosasta perittäväälle, mikäli se ei ole välttämätöntä. Tällöin rintaperillisen saamaa korvausta käsiteltäisiin todennäköisesti ennakkoperinnön lailla perintöverotusta toimitettaessa.

Jälkiluopumisen peruuttaminen eroaa hieman ennakkoluopumisen peruuttamisesta, koska tehokkaan jälkiluopumisen myötä jäämistösaanto on jo siirtynyt

³²³ Tuunainen 2015: 231

³²⁴ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

³²⁵ Tuunainen 2015: 231

³²⁶ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

sijaantuloperillisen määräysvallan alaiseksi. Näin ollen sijaantuloperillisen päätettäväksi jää, ottaako hän luopumisen myötä saamansa perinnön vastaan. Tässäkään tilanteessa luopujalla ei ole oikeutta yksipuolisesti peruuttaa luopumistaan, vaan luopumiseen pitäisi liittyä jokin asianmukainen pätemättömyysperuste, johon luopuja voisi vedota. Luopuja voi kuitenkin sopia sijaantuloperillisensä kanssa, että luopuminen jätetään huomioidatta ja näin ollen luopuja palaisi takaisin kuolinpesän osakkaaksi. Kuolinpesän osakkailla on oikeus sopia osakasasemistaan sen vuoksi, että osakkuusasemaan kohdistuva riita olisi mahdollista ratkaista myös pesänjakajan tai tuomioistuimen päätöksellä. Näin ollen luopujan palaaminen luopumisen peruutuksen johdosta kuolinpesän osakkaaksi on täysin mahdollista ja perinnönjako näillä perusteilla olisi täysin tehokas.³²⁷ Täytyy kuitenkin jälleen muistaa, että vaikka jokin oikeustoimi olisi siviilioikeudellisesti tehokas, ei se ole sitä välttämättä verotuksellisesti.

Verohallinnon tämänhetkinen kanta jälkiluopumisen peruuttamiseen on, että mikäli jälkiluopumiseen ei kohdistu minkäänlaista pätemättömyysperustetta ja luopuja palaa siitä huolimatta luopujan ja sijaantulijan sopimuksella perilliseksi, on tilanteessa kysymys uudesta luopujan ja sijaantulijan välisestä oikeustoimesta. Peruutuksen tapahduttua ilman, että luopuja maksaa sijaantulijalle siitä mitään korvausta, on kyse perittävän sijaantulijalta saamasta lahjasta. Jos taas luopuja maksaa peruutuksen johdosta sijaantulijalle korvausta, katsotaan tilanne vastikkeelliseksi perinnöstä luopumiseksi, joka on yksi tehotoman luopumisen tilanne.³²⁸ Vastikkeellisissa jälkiluopumistilanteissa määrätään luopujalle maksettavaksi perintövero³²⁹. Tämä tarkoittanee sitä, että jos alkuperäiseen jälkiluopumiseen ei kohdistu minkäänlaista asianmukaista pätemättömyysperustetta ja luopuja kuitenkin tulee lopullisessa perinnönjaossa sijaantuloperillisensä tilalle perinnönsaajaksi, niin silloin sijaantulijan katsotaan ottaneen hänelle luopumisen johdosta tulevan saannon vastaan ja sen jälkeen lahjoittaneen sen luopujaperilliselle. Vaikka Verohallinnon ohjeessa ei asiasta mainitakaan, niin mikäli tilanteen verokohtelu olisi sama kuin

³²⁷ Tuunainen 2015: 232

³²⁸ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

³²⁹ Aarnio & Kangas 2016: 739

tehottoman luopumisen kohdalla, oletettavasti tässä tilanteessa sijaantulijalle määrät-
täisiin saannostaan normaalisti perintövero ja sen lisäksi luopumisensa tehottomasti pe-
ruuttanut perillinen joutuisi maksamaan saannosta vielä lahjaveroa. Jos taas luopuja olisi
maksanut vastiketta sijaantulijalle, niin näkisin, että sijaantuliija olisi luovuttanut vastik-
keellisesti perintöosuutensa luopujalle eli kyseessä olisi perintöosuuden luovutus, josta
saattaisi vastikkeen suuruudesta riippuen seurata tulovero-, varainsiirtovero- tai lahjave-
roseuraamuksia³³⁰. Tällöin sijaantulijaperillinen joutuisi maksamaan hänelle luopumisen
johdosta kuuluvasta saannosta myös perintöveron³³¹.

³³⁰ Verohallinto 2019: Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus

³³¹ Verohallinto 2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

7 Lopuksi

Perinnöstä ja testamentista luopuminen on yksi jokaisen henkilön käytettävissä olevista verosuunnittelukeinoista. Luopumalla perinnöstä tai testamentista on mahdollista säästää merkittäviäkin verosäästöjä. Ääritapauksessa koko saannon perintöverotus on mahdollista välttää.³³² Verosuunnittelu on sallittua, mutta mikäli esimerkiksi luovustoimen tosiasiallinen tarkoitus on jokin muu kuin sille annettu muoto edellyttäisi tai jos johonkin toimenpiteeseen on ryhdytty vain perintö- tai lahjaveron välttämistarkoituksessa, tulee perintö- ja lahjaverotuksessa menetellä asian todellisen luonteen tai tarkoituksen mukaisesti³³³. Kyseinen PerVL 33 §:n säännös antaa siten mahdollisuuden puuttua perintö- ja lahjaverotukseen kohdistuvaan veronkiertoon.

Perinnöstä luopumista pidetään harvemmin näennäisenä toimena, eikä tällaisiin luopumisjärjestelyihin ei ole tavattu puuttua ilman erityisiä perusteluita. Tästä huolimatta esimerkiksi tilanteeseen, jossa perillinen luopuu kokonaan perintösaannostaan, mutta myöhemmin se, jonka hyväksi luopuminen on tapahtunut, lahjoittaa eli palauttaa luopujalle sovitun osan saannosta, voisi olla mahdollista soveltaa veronkiertämismäärittämissääntöjä, ellei kyseiselle järjestelylle pystytä esittämään mitään muuta syytä kuin verotuksen välttäminen. Tämä koskee tilanteita, joissa joko perinnöstä tai testamentista luovutaan kokonaan.³³⁴

Testamentista luovuttaessa veronkiertosäännöksen soveltamisen mahdollisuus tulee esille kahdessa eri tilanteessa. Testamentin tekijä saattaa olla kirjannut testamenttiin toissijaismääräyksen, jonka mukaan testamentinsaaja voi luopua testamentista osittain sillä tavoin, että luopumisen kohteena oleva osa testamenttisaannosta siirtyy luopujan perillisille. Tällaisessa tapauksessa testamentinsaajan olisi mahdollista jakaa saantonsa itsensä ja omien perillistensä kesken. Jos luopumisella aikaansaatu saannon hajauttaminen johtaisi siihen, ettei veroa voida lainkaan määrätä, luopujan perilliset olisivat vielä

³³² Puronen 2015: 466-467

³³³ PerVL 33 a §

³³⁴ Puronen 2015: 467

alaikäisiä ja saanto olisi muodoltaan rahaa, voisi veronkiertosäännöksen soveltaminen tulla ainakin periaatteessa kyseeseen.³³⁵

Veronkiertosäännös tulee pohdittavaksi myös tilanteessa, jossa testamentista luovutaan osittain vetoamalla siihen vain hallintaoikeuden osalta. Hallintaoikeus oikeuttaa saajan myös kyseisestä omaisuudesta syntyvään tuottoon. Tällöin testamentinsaaja luopuu todellisuudessa vain saantonsa luovutusoikeudesta, saaden kuitenkin hallita omaisuutta ja myös mahdollisen omaisuudesta kertyvän tuoton. Tällainen luopuminen johtaa huomattavaan verosäästöön, sillä yksi omaisuudensiirto jää välistä pois ja omaisuuden omistusoikeuden saaja saa myös hallintaoikeusvähennyksestä syntyvän veroedun itselleen. Kuitenkin pelkkä hallintaoikeustestamentinkin tekeminen on pätevä ja sillä saatava verosäästö hyväksytään. Näin ollen normaalitilanteessa veronkiertosäännöstä ei ole mahdollista soveltaa edellä kuvatun kaltaiseen testamentista osittain luopumistilanteeseen.³³⁶

Pääsääntöisesti perinnöstä ja testamentista luopuminen ovat sallittuja verosuunnitelukeinoja ja luopumalla perinnöstä tai testamentista on mahdollista vaikuttaa siihen, kelle vero saannosta määrätään. Perinnöstä tai testamentista luopumisen seurauksena luopujalle kuulunut osuus perinnönjättäjän varallisuudesta siirtyy sijaantuloperilliselle. Näin ollen myös perintöveron maksuvelvollisuus siirtyy sijaantuloperillisille.³³⁷ Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että luopuminen katsotaan verotuksellisesti tehokkaaksi³³⁸.

Perinnöstä luopumiseen ja luopumisen peruuttamiseen liittyy monia erityispiirteitä, jotka tulee ottaa huomioon oikeustoimen tehokkuutta arvioitaessa. Perinnöstä luopumistilanteisiin liittyy vahva verosuunnittelullinen puoli. Perillinen pyrkii kyseisellä oikeustoimella siihen, että tietystä laissa säädetystä perhe- ja jäämistöoikeudellisesta

³³⁵ Puronen 2015: 467

³³⁶ Puronen 2015: 468

³³⁷ Koponen 2020: 73

³³⁸ Verohallinto 28.9.2017: Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa

periaatteesta poiketaan³³⁹. Osittaisen perinnöstä ja testamentista luopumisen erilaisesta verokohtelusta johtuen omaisuudesta määrääminen testamentilla antaa laajemmat mahdollisuudet verosuunnitteluun. Toisaalta verosuunnittelussa kannattaa huomioida, että testamentista luovuttaessa sijaantulo-oikeus määräytyy eri perustein kuin perinnöstä luovuttaessa.³⁴⁰

Perinnöstä luopuminen tai luopumisen peruuttaminen voi johtaa verosäästöjen sijasta myös lisäveroseuraamuksiin. Perinnöstä luopunut saattaa joutua maksamaan saannostaan perintöveroa, vaikka ei saisi jäämistöstä mitään itselleen. Näin voi käydä siinä tapauksessa, että luopuminen katsotaan verotuksellisesti tehottomaksi esimerkiksi siksi, että luopuja on määrännyt osuutensa menevän jollekin muulle kuin lain mukaiselle sijaantulooperilliselle. Tällöin luopujan osuuden saaja maksaa omasta saannostaan vielä lahjaveron. Luopumisen peruuttamistilanteita puolestaan on käsitelty hyvin vähän oikeuskirjallisuudessa ja niistä ei myöskään ole olemassa oikeuskäytäntöä.

Ainoa keino varmistua perinnöstä luopumisen tai luopumisen peruuttamisen verotuksellisesta kohtelusta, on hakea asiasta ennakkoratkaisua Verohallinolta. Perintöverotusta koskeva ennakkoratkaisu annetaan tyyppillisesti esimerkiksi perinnöstä luopumiseen liittyvässä kysymyksessä. Ennakkoratkaisua hakemalla perinnöstä tai testamentista luopumista harkitseva saa tietää, miten hänen aikomansa toimenpide vaikuttaisi määrättävään perintöveroon. Ennakkoratkaisusta saatava hyöty on, että mikäli oikeustoimen todelliset olosuhteet vastaavat hakemuksessa kuvattuja, tulee Verohallinnon noudattaa lainvoimaista ennakkoratkaisua verovelvollisen sitä vaatiessa. Verohallinnon antama ennakkoratkaisu on voimassa ratkaisussa ilmoitetun määräajan verran.³⁴¹ Yksinkertaisissa luopumisen perustilanteissa ennakkoratkaisun hakeminen ei välttämättä ole tarpeellista, mutta epäselvissä, tulkintaa vaativissa tilanteissa voi olla tarpeen saada Verohallinnon vahvistama kanta aiotulle oikeustoimelle.

³³⁹ Rabinä 2014: 326

³⁴⁰ Ossa 2015: kohta 2.3.3 Testamentista luopuminen ja verotus

³⁴¹ Verohallinto 2019: Ennakkoratkaisuhakemuksen tekeminen ja siihen annettava päätös

Lähteet

- Aarnio, A. 1967. Perillisen oikeusasemasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja. N:o 135. Porvoo. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö
- Aarnio, A. & Helin, M. 1992. Suomen avioliitto-oikeus. 3., uudistettu painos. Lakimiesliiton kustannus ja tekijä.
- Aarnio, A. & Kangas, U. 2015. Suomen jäämistöoikeus II: Testamenttioikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/GABBXXBUAGDF#kohta:Suomen\(\(20\)\)j\(\(e4\)\)\(\(e4\)\)mist\(\(f6\)\)oikeus\(\(20\)\)II\(\(20\)\)TESTAMENTTIOIKEUS\(\(20\)\)piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/GABBXXBUAGDF#kohta:Suomen((20))j((e4))((e4))mist((f6))oikeus((20))II((20))TESTAMENTTIOIKEUS((20))piste:b4)
- Aarnio, A. & Kangas, U. 2016. Suomen jäämistöoikeus I: Perintöoikeus. 6., uudistettu painos. Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/HABBXXBUAGDF#kohta:Suomen\(\(20\)\)j\(\(e4\)\)\(\(e4\)\)mist\(\(f6\)\)oikeus\(\(20\)\)I\(\(20\)\)PERINT\(\(d6\)\)OIKEUS\(\(20\)\)piste:b5](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/HABBXXBUAGDF#kohta:Suomen((20))j((e4))((e4))mist((f6))oikeus((20))I((20))PERINT((d6))OIKEUS((20))piste:b5)
- Aarnio, A., Kangas, U. & Rabinä, T. 2020. Perunkirjoitus ja perinnön veroseuraamukset. 9. uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent 2020. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FABBBXXTBBAEE#kohta:Perunkirjoitus\(\(20\)\)ja\(\(20\)\)perinn\(\(f6\)\)n\(\(20\)\)veroseuraamukset/piste:t2GF](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FABBBXXTBBAEE#kohta:Perunkirjoitus((20))ja((20))perinn((f6))n((20))veroseuraamukset/piste:t2GF)
- Annola, V., Hemmo, M., Karhu, J., Kartio, L., Saarinlehto, A., Tammi-Salminen, E., Tolonen, J. & Tuomisto, J. 2012. Varallisuus-oikeus. 2. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Avioliittolaki 13.6.1929/234.
- Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 650/2012.
- Gottberg-Talve, E. 1988. Jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus
- HE 66/1927. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi varallisuus-oikeudellisista oikeustoimista.
- HE 247/1981. Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 102/1990. Hallituksen esitys Eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 146/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi.

- HE 58/2007. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perintö- ja lahjaveron muuttamisesta.
- Helin, M. 2012. Perheoikeudellisista etuuksista luopuminen. Lakimies 2012/7-8 s. 1032-1047, Referee-artikkeli. <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/lakimies/9252.pdf>
- Hemmo, M. 2003. Sopimusoikeus I. Helsinki: Talentum: Lakimiesliiton kustannus 2003
- Isyyslaki 13.1.2015/11.
- Kaisto, J. 2015. Oikeustoimiopin perusteet. Helsingin seudun kauppakamari Oy / Helsingin Kamari Oy ja tekijä.
- Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Kangas, U. 2018. Perhevarallisuusoikeus. 3., uudistettu painos. Helsinki: Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/GAFBCXDTEB#piste:t3/kohta:III\(\(20\)LUKU\(\(20\)Perint\(\(f6\)ikeus\(\(20\):1\(\(20\)Perimyksen\(\(20\)s\(\(e4\)\(\(e4\)ntelyst\(\(e4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/GAFBCXDTEB#piste:t3/kohta:III((20)LUKU((20)Perint((f6)ikeus((20):1((20)Perimyksen((20)s((e4)((e4)ntelyst((e4)
- Kangas, U. 2017. Suomalaisen siviilioikeuden juuret: Esimerkkinä perhe- ja perintöoikeus. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
- Kangas, U. 1993. Lahja. Helsinki : Lakimiesliiton kustannus
- Kivimäki, T.M & Ylöstalo, M. 1981. Suomen siviilioikeuden oppikirja: Yleinen osa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja N:o 91. 4., lyhennetty painos. WSOY:n graafiset laitokset.
- Kolehmainen, A. & Rabinä, T. 2020. Jäämistösuunnittelu I. Helsinki: Alma Talent Oy.
- Kolehmainen, A. 2016. Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa Miettinen, T (toim.), Oikeustieteellinen opinnäyte - Artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta (s. 106-132). Edita Publishing. <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/kirjat/16170.pdf>
- Koponen, J. 2020. Kuolinpesän osakkaan opas. Helsinki: Verotieto Oy
- Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442.
- Laki varallisuusoikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228.
- Lohi, T. 2011. Legaatinsaajan oikeusasemasta. Talentum Media Oy ja Tapani Lohi.
- Mäkelä, J. 2008. Erehdysopillisia kehityssuuntauksia. Artikkel. Julkaistu Edilexissä 2.2.2009. <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/blf/5690.pdf>

- Ossa, J. 2009. Perinnön ja lahjan verokohtelu. Alma Talent Oy. <https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FABBIXCTDG#/kohta:ii/piste:b34>
- Ossa, J. 2015. Perintö- ja lahjaverotus. Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FADBCXBTDG#kohta:2.\(\(20\)PERINT\(\(d6\)VEROTUS\(:2.3\(\(20\)Perinn\(\(f6\)st\(\(e4\)\)\(\(20\)ja\(\(20\)testamentista\(\(20\)luopuminen\(:2.3.3\(\(20\)Testamentista\(\(20\)luopuminen\(\(20\)ja\(\(20\)verotus/piste:t1DK](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/FADBCXBTDG#kohta:2.((20)PERINT((d6)VEROTUS(:2.3((20)Perinn((f6)st((e4))((20)ja((20)testamentista((20)luopuminen(:2.3.3((20)Testamentista((20)luopuminen((20)ja((20)verotus/piste:t1DK)
- Perintö- ja lahjaverolaki 12.7.1940/378.
- Perintökaari 5.2.1965/40.
- Puronen, P. 2015. Perintö- ja lahjaverotus. 11., uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijä. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/CAFBEXC-TEB#kohta:2\(\(20\)LUKU\(\(20\)Perint\(\(f6\)veron\(\(20\)suorittamisvelvollisuus\(\(20\)ja\(\(20\)m\(\(e4\)\)\(\(e4\)r\(\(e4\)\)\(\(20\):\(1\(\(20\)Perint\(\(f6\)verovelvollisuuden\(\(20\)syntyminen\(\(20\):\(1.2\(\(20\)Testamentista\(\(20\)luopuminen\(\(20\)/piste:b4](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/CAFBEXC-TEB#kohta:2((20)LUKU((20)Perint((f6)veron((20)suorittamisvelvollisuus((20)ja((20)m((e4))((e4)r((e4))((20):(1((20)Perint((f6)verovelvollisuuden((20)syntyminen((20):(1.2((20)Testamentista((20)luopuminen((20)/piste:b4)
- Rautiala, M. 1967. Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Suomen lakimiesliiton kirjasarja, 27. Helsinki.
- Räbinä, T. 2014. Perinnöstä ja testamentista luopuminen perintöverotuksessa - Olisiko aika muuttaa lakia? Edilex-artikkeli 26.5.2014. Julkaistu aiemmin teoksessa Nykänen, P. & Urpilainen, M. (toim.), Yritys, omistaja ja verotus – Juhlajulkaisu Seppo Penttilälle (s. 325-345). <https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/artikkelit/13417.pdf>
- Saarenpää, A. 1994. Perintö ja jäämistö. Pandecta Oy.
- Saarenpää A. 2004. Perinnönyhteys ja perinnön ennakko. Asiantuntija-artikkeli. Defensor Legis 2004/4, s. 602-617. https://www-edilex-fi.proxy.uwasa.fi/defensor_legis/2308.pdf
- Saarnilehto, A. 2018. Sopimusoikeuden perusteet. Talentum. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/EAIBIXCTEB#kohta:5.\(\(20\)SOPIMUKSEN\(\(20\)P\(\(c4\)TEM\(\(c4\)TT\(\(d6\)MYYS\(\(20\):\(5.1.\(\(20\)YLEIST\(\(c4\)\)\(\(20\)/piste:b2010](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/EAIBIXCTEB#kohta:5.((20)SOPIMUKSEN((20)P((c4)TEM((c4)TT((d6)MYYS((20):(5.1.((20)YLEIST((c4))((20)/piste:b2010)

- Tuunainen, P. 2006. Perinnöstä luopumisen pätemättömyys sekä vilpittömän mielen suoja. Teoksessa Aarnio, A., Kangas, U., Korhonen, R., Mattila, E.S. ja Mikkola, T. (toim), *Syntymästä kuolemaan, oikeudesta informaatioon - Ahti saarenpää 60 vuotta* (s. 203-225). Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.
- Tuunainen, P. 2015. Perintö, testamentti ja velka. Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/BAEBDXFUG#kohta:PERINT\(\(d6\),\(a0\)TESTAMENTTI\(\(a0\)JA\(\(20\)VELKA\(\(20\)/piste:b0](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.proxy.uwasa.fi/teos/BAEBDXFUG#kohta:PERINT((d6),(a0)TESTAMENTTI((a0)JA((20)VELKA((20)/piste:b0)
- Ulosottoaari 15.6.2007/705.
- Verohallinnon syventävät vero-ohjeet - Verohallinnon kannanotto. 2014. Osittain testamentista luopuminen eräissä tilanteissa. https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/kannanotot/47692/osittainen_testamentista_luopuminen_era/
- Verohallinnon syventävät vero-ohjeet. 2016. Perintö- ja lahjaverotuksen toimittamisen lykkääminen. https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48605/perinto_ja_lahjaverotuksen_toimittamise/
- Verohallinnon syventävät vero-ohjeet. 2017. Luopumiset perintö- ja lahjaverotuksessa. 28.9.2017. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/60797/luopumiset-perint%C3%B6--ja-lahjaverotuksessa/#5-ennakkoluopuminen-perinn%C3%B6st%C3%A4>
- Verohallinto. 2017. Muutoksenhaku perintö- ja lahjaverotuksessa. <https://www.vero.fi/henkiloasiakkaat/omaisuus/perinto/muutoksenhaku-perintoverotuksessa/>
- Verohallinnon syventävät vero-ohjeet. 2019. Ennakkoratkaisuhakemuksen tekeminen ja siihen annettava päätös. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/47819/ennakkoratkaisuhakemuksen-tekeminen-ja-siihen-annettava-p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6s/#2.5-perint%C3%B6--ja-lahjavero>
- Verohallinnon syventävät vero-ohjeet. 2019. Kuolinpesäosuuden luovutuksen verotus. <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/78126/kuolinpes%C3%A4osuuden-luovutuksen-verotus/>

Zitting, S. 1975. Sivullissuojasta varallisuusosoikeudessa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. B-sarja N:o 173. Helsinki: Helsingin yliopiston lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustannustoimikunta.

Oikeustapausluettelo

Korkeimman oikeuden ratkaisut

24.3.1977 taltio 1238	KHO:1977-B-II-616	s. 72
3.11.1983 taltio 966	KKO:1983-II-143	s. 86
15.10.1991 taltio 849	KKO:1992:29	s.51
21.2.2003 taltio 406	KHO:2003:7	s.30
3.11.2003 taltio 2680	KKO:2003:95	s. 31 ja s. 44
24.1.2006 taltio 940	KKO:2006:34	s. 45
3.2.2009 taltio 256	KHO 3.2.2009/256	s. 64-65
31.12.2009 taltio 3757	KHO:2009:104	s. 64-65
3.12.2012 taltio 3335	KHO:2012:106	s. 34
27.3.2013 taltio 1062	KHO:2013:52	s. 62
12.9.2014 taltio 2694	KHO:2014:135	s. 71
24.6.2020 taltio 996	KKO:2020:49	s. 47-48

Hovioikeuden ratkaisut

Turun HO 19.1.1996 S 94/799	s. 74
Itä-Suomen HO 28.11.2006 S 05/770	s. 37